

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
INFORMATIKOS IR STATISTIKOS KATEDRA**

ASTA KAMINSKIENĖ
INFORMATIKOS TEISĖ

TEMA

**ATSISKAITYMO ELEKTRONINĖMIS KORTELĖMIS ANALIZĖ IR TEISINĖ
CHARAKTERISTIKA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Dr. I. Rotomskis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1.ELEKTRONINIŲ ATSISKAITYMŲ SAŲOKA, IŠTAKOS IR PRIEMONĖS.....	6
1. Mokėjimo ir atsiskaitymo samprata, sąvokos bei šių sąvokų atskyrimas	6
2. Elektroninių mokėjimų priemonių įvairovė ir klasifikavimas.....	9
2.1. Banko kredito kortelės.....	10
2.2. Banko debeto kortelės.....	17
2.3. Atsiskaitymo mokėjimo kortelėmis dalyviai	23
2.4. Atsiskaitymo mokėjimo kortelėmis privalumai ir trūkumai.....	25
2.5. Atsiskaitymo elektroninėmis kortelėmis praktinės veiklos aspektas.....	27
2. LIETUVOS BENDROVIŲ SUKURTOS ELEKTRONINIŲ ATSISKAITYMŲ SISTEMOS.....	30
3. ELEKTRONINIŲ ATSISKAITYMŲ TEISINIO REGLAMENTAVIMO EUROPOS SAJUNGOJE IR LIETUVOJE ANALIZĖ.....	37
1. Europos Sąjungos teisės aktai reglamentuojantys atsiskaitymų santykius glaudžiai susijusius su elektroniniais atsiskaitymais.....	37
2. Nacionalinis teisinis reglamentavimas. Elektroniniai atsiskaitymai ir Lietuvos Respublikos teisės šaltiniai.....	51
IŠVADOS	60
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	61
SANTRAUKA.....	65
SUMMARY.....	66
PRIEDAI.....	67

IVADAS

Elektroniniai atsiskaitymai yra XXI amžiaus elektroninės bankininkystės fenomenas, kurio ekonominis reikšmingumas akivaizdus. Spartus elektroninių atsiskaitymų santykių vystimasis, naujos bankinės technologijos, įgalinančios mokėjimus ir atsiskaitymus inicijuoti ir vykdyti nematerialioje erdvėje, sąlygoja teisės, kaip pagrindinio socialinio reguliatoriaus, reakciją, šių santykių „patalpinimo“ į teisinius rėmus.

Įdomu tai, kad elektroninių atsiskaitymų sritis- nuolatinių eksperimentų, bandymų ir mėginimų sritis. Ko gero visos šiuo metu praktinį pritaikomumą įgavusios mokėjimo sistemos kadaise atsirado eksperimentų išdavoje.

Europos Sąjungoje elektroninių atsiskaitymų teisinio reglamentavimo tendencijos pastebimos 1987 metais, Europos Komisijai gruodžio 8 d. priėmus rekomendaciją 87/598/EEB dėl Europos elgesio kodekso dėl elektroninių atsiskaitymų¹.

Temos aktualumas, mokslinis naujumas, teorinė ir praktinė nauda. Šis darbas yra pirmas mokslinio pobūdžio darbas Mykolo Romerio universitete, dėlto reikalinga atlikti detalesnę elektroninių atsiskaitymų elektroninėmis kortelėmis analizę ir teisinę reglamentaciją. Elektroniniai atsiskaitymai, kaip vienas iš įdomiausių elektroninės komercijos klausimų, ir gana seniai yra nagrinėjamas informatikos ir ekonomikos užsienio šalių mokslo atstovų, tačiau mokslinių darbų atsiskaitymo elektroninėmis kortelėmis, teisinės charakteristikos ir analizės palyginimo tema autorei surasti nepavyko. Ši užduotis nėra lengva, nes pasirinkta tema yra novatoriška, ir literatūros šia tema nėra labai daug. Todėl šios studijos pagrindas- vadovėlių, straipsnių, internete rastų straipsnių, publikacijų, diskusijų ir konferencijų medžiaga, įstatymų, direktyvų, žinomų mokslininkų darbai.

Elektroniniai atsiskaitymai yra viena iš labiausiai paplitusių bankinių paslaugų, tačiau ši sritis Lietuvos teisininkams tebėra *terra incognita*. M.Civilkos yra mokslinis darbas elektroninių atsiskaitymų tema Lietuvoje, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės katedros Informatikos teisės centro tinklalapyje Internetu publikuotas tyrimas „Elektroniniai atsiskaitymai“², kuriame aptariami pagrindiniai elektroninių atsiskaitymų

¹ 87/598/EEC : Commission Recommendation of 8 December 1987 on a European Code of Conduct relating to electronic payment (Relations between financial institutions, traders and service establishments, and consumers) // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31987H0598:EN:NOT> ; prisijungimo laikas 2006-12-01

² M.Civilka Elektroniniai atsiskaitymai. Vilnius 2002m. // <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/E-atsiskaitymai.pdf>, prisijungimo laikas 2006-09-14

instituto klausimai. Be to 2004 m. išleistame vadovėlyje „Informacinių technologijų teisė“³ IV skyriuje – „Elektroniniai atsiskaitymai“, yra aptariami pagrindiniai šio instituto klausimai. Be mokslinio naujumo, kitas motyvas kuris paskatino autorę gilintis į pasirinktą temą, yra jos aktualumas bei naujumas. Šiuo metu Lietuvos teisinė bazė elektroninių atsiskaitymų srityje nėra pakankamai išvystyta.

Dabartiniu metu Lietuvos mokėjimo kortelių rinka vystosi labai sparčiai. Nors pirmoji mokėjimo kortelė šalyje išduota vos daugiau nei prieš dešimtmetį, Lietuvoje atsiskaitymai „Visa“ mokėjimo kortelėmis sudaro didesnę nei Europos vidurkis gyventojų išlaidų dalį. Pastaruosius keletą metų Lietuvoje išduodamų „Visa“ kortelių skaičius lėtėjo, tačiau naujausi duomenys rodo naują tendenciją, išduotų kortelių skaičius didėja.⁴

Darbo objektas. Šio magistrinio darbo tyrimo objektas yra elektroninių atsiskaitymų (kortelėmis) institutas pagal Lietuvos Respublikos teisę ir jos įgyvendinimas praktikoje. Paprastai atsiskaitymų sistemos teisinius pagrindus nustato nacionalinės teisės aktai Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas. Lietuvoje elektroninių atsiskaitymai yra civilinės teisės reguliavimo srityje.

Darbo tikslas. Pagrindinis šio darbo tikslas yra atskleisti atsiskaitymo elektroninėmis kortelėmis instituto turinį ir nustatyti elektroninių atsiskaitymų teisinio reglamentavimo aspektus Europos Sąjungoje ir Lietuvos Respublikoje.

Siekiant nurodyto tikslo, šiam darbui iškelti tokie uždaviniai:

Išnagrinėti Lietuvos Respublikos bankų išduodamų kortelių įvairovę, bei nustatyti kokios elektroninės atsiskaitymo kortelės populiariausios, kas daro įtaką populiarėjančiom mokėjimo kortelėm, už ką šalies gyventojai vis dažniau naudoja jas atsiskaitymams.

1) išanalizuoti elektroninių atsiskaitymų teisinį reglamentavimą tiek Europos Sąjungos mastu, tiek Lietuvos Respublikos;

2) išnagrinėti elektroniniams atsiskaitymams skirtas Europos Sąjungos teisės normas, pagrindinį dėmesį skiriant 1997 m. liepos 30d. Europos Komisijos Rekomendacijos 97/489/EB nuostatomis dėl atsiskaitymo už sandorius elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir ypač dėl santykių tarp jas išleidusio ir turinčio asmens⁵. 1987 m. gruodžio 8 d. Komisijos rekomendacija 87/598/EEB dėl Europos elgesio kodekso, susijusio su elektroniniu būdu

³ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004.

⁴ „Visa Europe“ duomenimis, atsiskaitydami „Visa“ kortelėmis 2005 metais lietuviai išleido 506,9 mln. eurų (1,8 mlrd. litų) – 46 proc. daugiau nei 2004 metais. Vienos „Visa“ kortelės savininkas per metus vidutiniškai atsiskaitė 19 kartų ir išleido 265 eurus (915 litų) – atitinkamai 15 proc. ir 22 proc. daugiau nei 2004m.

⁵ Komisijos Rekomendacija 97/489/EC dėl atsiskaitymo už sandorius elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir ypač dėl santykių tarp jas išleidusio ir turinčio asmens<

atliekamais mokėjimais (santykiai tarp finansų įstaigų, prekybininkų ir paslaugų atstovų bei vartotojų)⁶. 1988 m. lapkričio 17 d. Komisijos rekomendacija 88/590/EEB dėl mokėjimo sistemų, ypač dėl kortelės turėtojo ir kortelės teikėjo tarpusavio santykių⁷.

3) nustatyti Lietuvos Respublikos teisės normų, reguliuojančių elektroninių atsiskaitymų teisinius santykius, turinį ;

4) pateikti atsiskaitymų elektroninėmis kortelėmis teisinių santykių reglamentavimo analizę Lietuvos Respublikoje ir palyginti su praktine jos įgyvendinimo veikla.

Tyrimų metodika. Tiriant elektroninių atsiskaitymų teisinį reglamentavimą bei formuluojant šio darbo išvadas bus remiamasi sisteminiu, loginiu, lyginamuoju tyrimo metodais.

Sisteminio metodo naudojimo būtinybę lėmė sisteminė elektroninių atsiskaitymų prigimtis. Šis metodas padėjo analizuoti elektroninių atsiskaitymų teisinio reglamentavimo problemas.

Loginis metodas būtinas atskleidžiant bet kokio mokslinio tiriamojo darbo tikslus, aiškinantis teisės normų turinį, pateikti išvadas bei apibendrinimus.

Lyginamasis metodas naudojamas atskleidžiant Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymą, kuriuo siekiama įgyvendinti Rekomendaciją 97/489/EB, normų turinį, lyginant šias normas su minėtos rekomendacijos nuostatomis.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įžanga, trys dalys ir išvados. Kiekviena darbo dalis suskirstyta į skyrius, išskyrus antrąją dalį, ši dalis skyrių neturi.

⁶ 87/598/EEC: Commission Recommendation of 8 December 1987 on a European Code of Conduct relating to electronic payment// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31987H0598:EN:NOT> ; prisijungimo laikas 2006-12-01

⁷ 88/590/EEC: Commission Recommendation of 17 November 1988 concerning payment systems, and in particular the relationship between cardholder and card issuer//<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31988H0590:EN:NOT>; prisijungimo laikas 2006-12-01

1. Elektroninių atsiskaitymų sąvoka, ištakos ir priemonės.

1. Mokėjimo ir atsiskaitymo samprata, sąvokos bei šių sąvokų atskyrimas

Pradedant nagrinėti atsiskaitymo elektroninėmis kortelėmis analizę ir teisinę reglamentaciją, svarbu suvokti elektroninių atsiskaitymų esmę ir pagrindinius procedūros bruožus, būtina trumpai pažymėti kas gi yra atsiskaitymų santykiai apskritai bei svarbu yra pateikti „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sampratą, taip pat atskirti šias sąvokas. Reikia pastebėti, kad teisės moksle, bei literatūroje šios sąvokos dažnai painiojamos, sutapatinamos, vartojamos kaip sinonimai, tačiau nereikia pamiršti skirtingos jų apimties. Vadovėlyje „Informacinių technologijų teisė“, teigiama, kad atsiskaitymas plačiąją prasme papildo mokėjimą, kadangi mokėjimas tėra vienas iš atsiskaitymo būdų, o būtent atsiskaitymas pinigais⁸. Neretai mokėjimo sąvoka yra dar labiau susiaurinama iki sąvokos atsiskaitymas grynaisiais pinigais. Teisiškai mokėjimą galima apibrėžti kaip piniginio įsipareigojimo vykdymą, bent jau taip jį apibrėžia kai kurių valstybių

(Vokietijos, Italijos) civiliniai kodeksai . Siauresne, teisine prasme, atsiskaitymas yra apibrėžiamas kaip pareigos, ar pažado įsipareigojimo kreditoriui vykdymas, perduodant jam pinigus ar kitas vertybes, kartu skolininkui pasiūlius, o kreditoriui juos priimti, taip pilnai ar dalinai padengiant įsiskolinimą ar patenkinat įsipareigojimą⁹. Manychiau, visu pirma reikia išanalizuoti lingvistinę žodžių „mokėjimas“ ir „atsiskaitymas“ reikšmes. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas žodį „mokėti“ aiškina *inter alia* kaip pinigų davimą už gaunamą daiktą, atliktą darbą ir pan.; o žodis „atsiskaityti“ *inerl alia* reiškia sąskaitų suvedimą, atsilyginimą, atsimokėjimą. Matome, kad bendrinėje lietuvių kalboje „mokėjimas“ reiškia tam tikrą procesą, tuo tarpu „atsiskaitymui“ būdingas baigtinumo požymis- šis žodis išreiškia baigtinį veiksma. Matome, kas „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sąvokų skirtumai, apimties ir turinio skirtumai išryškėja pirmiausia bendrinėje kalboje. Sąvoka *atsiskaitymai* vartoja Lietuvos įstatymų leidėjas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso XLVII skyriaus „Atsiskaitymai“ 6.930 straipsnis nustato: „Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais atliekami naudojant mokėjimo pavedimus, akredityvus, čekius, vekselius, inkaso ir kitas įstatymų nustatytas atsiskaitymų priemones“. Reikia pastebėti, kad Europos Sąjungos teisės aktuose „atsiskaitymo“ sąvokos apibrėžimas nėra pateikiamas.

Taigi teisės doktrina suponuoja išvadą, kad „atsiskaitymas“ yra platesnė sąvoka, apimanti ir papildanti „mokėjimą“, kadangi „mokėjimas“ yra vienas iš „atsiskaitymų“ būdų.

⁸ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004

⁹ Ten pat.

Aptariant „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sąvokas ir jų skirtumus, reikia pabrėžti, kad įsipareigojimo buvimo ar nebuvimo, kaip pagrindinio sąvokos elemento, požiūriu, „atsiskaitymo“ sąvoka apima platesnį santykių ratą nei „mokėjimo“ sąvoka ir savo apimtimi yra platesnė už pastarąją- kiekvienas atsiskaitymas yra mokėjimas, bet ne kiekvienas mokėjimas yra atsiskaitymas.

Galima teigti, kad pagrindinis skirtumas tarp „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sąvokų yra tam tikro įsipareigojimo buvimas. Tai reiškia, kad įsipareigojimas (prievoles, kaip teisinio santykio, elementas) nėra „mokėjimo“ sąvokos būtinas elementas, tuo tarpu atsiskaitymas visada yra tam tikro įsipareigojimo vykdymas.

Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 13 dalis nustato, kad mokėjimas – mokėtojo lėšų perdavimas gavėjui tiesiogiai grynaisiais pinigais arba negrynujų pinigų pervedimas per pasirinktas kredito įstaigas. Pervedant lėšas mokėtojas ir gavėjas gali būti tas pats asmuo. Lėšos apima tiek grynuosius, tiek negrynuosius pinigus¹⁰.

Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme nėra pateikta „atsiskaitymo“ sąvoka, manyčiau, kad tai yra įstatymo trūkumas. Įstatyme neįtvirtinta „atsiskaitymo“ sąvoka ir joks Lietuvos Respublikos teisės aktas nepateikia šios sąvokos apibrėžimo. Taigi yra sudėtinga nustatyti, kas pagal Lietuvos Respublikos teisę laikytina atsiskaitymu. Matome, kad „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sąvokų atskyrimo ir apibrėžimo problematika turi ne tik teorinę, tačiau ir praktinę reikšmę. Lietuvos Respublikos Seimas priėmęs Mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymą, įtvirtino kai kurias progresyvias nuostatas, tačiau nagrinėjamų sąvokų apibrėžimo ir atskyrimo problematika išliko.

Vadovėlyje „Informacinių technologijų teisė“, teigiama, kad atsiskaitymų teisiniai santykiai yra grindžiami grynaisiais ir negrynaisiais pinigais, t.y. pagrindinės atsiskaitymų formos yra atsiskaitymai grynaisiais ir negrynaisiais pinigais. Kalbant apie atsiskaitymus negrynaisiais pinigais, susiduriama su keliomis problemomis: a) kokia sąvoka yra „atsiskaitymų negrynaisiais pinigais“; b) atsiskaitymo negrynaisiais pinigais teisinio santykio specifika. c) Atsiskaitymų formų kontekste yra išskiriami elektroniniai atsiskaitymai¹¹.

Dažniausiai teorijoje elektroniniai atsiskaitymai bendriausia prasme apibrėžiami kaip atsiskaitymai, kurie inicijuojami ir apdorojami elektroniniu būdu, naudojant modernias informacinių technologijų priemones. Aiškindamiesi sąvoką atsiskaitymai negrynaisiais pinigais susiduriame su dviem nuomonėmis¹². Pirmoji, kad atsiskaitymai negrynaisiais pinigais-tai visi mokėjimai, įskaitant čekius ir vekselius, atliekami nesinaudojant grynaisiais pinigais.

¹⁰ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas//: Valstybės žinios, 2003, Nr. 61-2753.

¹¹ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004

¹² Ten pat.

Antroji nuomonė teigia, kad tai tik tokie mokėjimai, kurie atliekami pervedant pinigus iš skolininko sąskaitos į kreditoriaus sąskaitą skolininko nurodymu ir kreditoriaus sutikimu.

Teisinių elektroninių atsiskaitymų sąvokos apibrėžimą randame 1987m. gruodžio 8 d. Europos Komisijos rekomendacijoje dėl Europos elektroninių atsiskaitymų elgesio kodekso¹³, kurioje nustatyta, kad elektroninis atsiskaitymas reiškia bet kokį atsiskaitymą, atliekamą kortele, kurioje yra inkorporuota magnetinė juostelė ar mikroschema, elektroninių atsiskaitymų terminale ar elektroninių kortelių skaitytuvu terminalu. Sąvoka yra pasenusi ir neatitinkanti dabartinės elektroninių atsiskaitymų apibrėžimo, kadangi nei Lietuvos teisės aktai, nei jokie Europos Sąjungos teisės aktai „elektroninių atsiskaitymų“ sąvokos neapibrėžia.

Daug pažangesnį sąvokos „elektroninio mokėjimo“ apibrėžimą galima rasti 2001 m. gruodžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente Nr. 2560/2001 dėl tarptautinių mokėjimų eurais¹⁴. Šis reglamentas tiesiogiai įtvirtina tik „tarptautinio elektroninio mokėjimo“ sąvoką, kuri apibrėžiama kaip „tarptautinis lėšų pervedimas, inicijuotas kitos nei tokį pervedimą įvykdančios institucijos išleista elektroninė mokėjimo priemonė“. Svarbu, kad šiame reglamente į tarptautinio elektroninio mokėjimo sąvoką įtraukia tarptautines lėšų išgryninimo operacijas, kas dar kartą patvirtina minėtą išvadą, jog Europos Sąjungos teisės aktai įsipareigojimo, kaip būtino požymio, nepriskiria „mokėjimo“ sąvokai.

Bendriausia prasme elektroninius atsiskaitymus reikėtų apibrėžti kaip atsiskaitymus negrynaisiais pinigais, kurie inicijuojami ir apdorojami elektroniniu būdu, naudojant modernias informacinių technologijų priemones.

Kaip ir buvo minėta ankstesnėje šio darbo dalyje, „atsiskaitymo“ sąvoka susijusi su tam tikro įsipareigojimo, prievolinių santykių buvimu. Taip atsiranda atsiskaitymų teisiniai santykiai, kurie teisės aktų pripažįstami savarankiškais civilinėmis teisinėmis prievolėmis.

Taigi atsiskaitymų teisiniai santykiai yra grindžiami grynaisiais ir negrynaisiais pinigais, t.y. pagrindinės atsiskaitymų formos yra atsiskaitymai grynaisiais ir negrynaisiais pinigais. Nepiniginiams atsiskaitymams būdinga tai, kad atsiskaitymų santykiuose operuojama ne tam tikrais pinigais ženkais, o tam tikrais įrašais ar dokumentais ir įrašais. Atsiskaitymų formų kontekste yra išskiriami elektroniniai atsiskaitymai. Pagal mokėjimo laiką atsiskaitymai klasifikuojami į: 1) atsiskaitymus, atliekamus nedelsiant (elektroniniai atsiskaitymai); ir 2) atsiskaitymus atidedant mokėjimą suteikiant kreditą mokėtojui arba nesuteikiant tokio kredito¹⁵.

¹³ 87/598/EEC : Commission Recommendation of 8 December 1987 on a European Code of Conduct relating to electronic payment (Relations between financial institutions, traders and service establishments, and consumers) // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31987H0598:EN:NOT>

¹⁴ 2001 m. gruodžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 2560/2001 dėl tarptautinių mokėjimų eurais // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001R2560:LT:NOT>

¹⁵ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004

Pažymėtina, kad „elektroninio atsiskaitymo“ sąvoka yra daugiau teorinė, naudojama teisės doktrinoje.

Europos Sąjungos teisės aktuose naudojamas ne „elektroninio atsiskaitymo“, bet „elektroninio mokėjimo“ terminas, kuris nėra siejamas su tam tikro įsipareigojimo buvimu.

2. Elektroninių mokėjimų priemonių įvairovė ir klasifikavimas

Informacinių technologijų sparta, Interneto¹⁶ panaudojimo ir elektroninės komercijos plėtra, vartotojų ir verslo subjektų poreikiai lėmė elektroninių mokėjimo priemonių kūrimą ir tobulinimą. Šiuo metu visame pasaulyje egzistuoja labai daug įvairių elektroninių mokėjimo priemonių, kurių eklektiškoje rinkoje sunku orientotis tiek paprastiems vartotojams, tiek ekonomikos, informatikos ir teisės mokslo atstovams.

Elektroninių atsiskaitymų priemonių, atliekant mokėjimus ir atsiskaitymus internetu ir belaidžiais tinklais, gausa iššaukė didelį šių paslaugų teikėjų ratą- finansų įstaigos ir įvairios informacinių technologijų ir telekomunikacines paslaugas teikiančios bendrovės (taip yra vadinami „naujieji elektroninių atsiskaitymų paslaugų teikėjai“). Naujieji subjektai savo paslaugas siūlo paprastiems vartotojams (tai tam tikros tarpininkavimo paslaugos tarp finansų įstaigos ir jos klientų) ir finansų įstaigoms (operacinės paslaugos).

Kadangi šio darbo tikslas nėra išsamiai ir visapusiškai išnagrinėti Lietuvos Respublikos bankų išduodamų mokėjimo kortelių įvairovę, bus aptariamos tik pagrindinių Lietuvos Respublikos bankų išduodamos kortelės, taip pat bus aptariamos tik pagrindinės elektroninių atsiskaitymų priemonės dažniausiai pasitaikančios Europos valstybėse bei Lietuvoje.

Įvairiuose šaltiniuose mokėjimo kortelės apibrėžiamos skirtingai, išskiriant daugiau ar mažiau jų bruožų ir savybių: a) tai priemonė atsiskaitymams negrynais; b) paprastas ir patogūs būdas disponuoti sąskaitoje esančiais pinigais, atsiskaitant jomis bet kurioje šalyje bet kokia valiuta įvairiose vietose bei išimant grynuosius pinigus; c) priemonė negrynųjų pinigų atsiskaitymams, būdas gauti banko kreditą bei išsiimti grynųjų pinigų sumas. Tai kortelės su magnetine atmintimi, saugoma magnetinėje juostelėje ar mikroschemoje.

Mokėjimo kortelės skirstomos pagal apmokėjimo galimybes, apmokėjimo ir paskolos suteikimo sąlygas, pagal funkcines galimybes, pagal kortelių turėtojų kategorijas, pagal informacijos saugojimo būdą ir priemones, technologines specifikacijas ir kitus požymius. Taip pat skirstomos pagal funkcines charakteristikas: - banko kredito kortelės, - banko debeto kortelės.

¹⁶ Internetas- (angl.Internet)- tai tarptautinis, atviras kompiuterinis tinklas, susidedantis iš daugybės įvairių vietinių tinklų, kuriame informacija perduodama ir priimama TCP/IP protokolų pagalba.

2.1. Banko kredito kortelės

Mokėjimo kortelė- pasaulyje labai populiaris atsiskaitymo priemonė, galinti pakeisti grynuosius pinigus ir leidžianti patogiai valdyti lėšas banko sąskaitoje. Labiausiai paplitusių elektroninių mokėjimų priemonių yra kreditinės kortelės (angl. *Credit cards*). Pirmoji „Diners Club“ kreditinė kortelė buvo išleista dar 1950 metais JAV, kai bankai pradėjo kurti patogius lėšų skolinimo būdus klientams¹⁷. Viena iš tradicinių mokėjimo priemonių yra kredito kortelė. Kreditinės kortelės dažnai yra naudojamos atsiskaitymams internete, kadangi jos turi keletą privalumų, lyginant su kitomis elektroninių mokėjimų priemonėmis. Pirmiausia, kreditinės kortelės yra plačiai žinomos ir dauguma pardavėjų ar paslaugų teikėjų jas priima atsiskaitymams¹⁸. Antra, jomis paprasta atsiskaityti internete, kadangi reikia tik nusiųsti atitinkamus duomenis lėšų gavėjui, norint atlikti atsiskaitymą. Dabartiniu metu kreditinių kortelių industrijoje yra nusistovėję pastovūs ir aiškūs standartai, atliekant tarptautinius atsiskaitymus. Trečia, naudojant kreditines korteles tarptautiniams atsiskaitymams, kaštai yra mažesni negu atsiskaitant paprastais tarptautiniais pavedimais arba čekiais. Aptariant šios elektroninės priemonės veikimo mechanizmą, reikia paminėti, kad pirminėse kreditinių kortelių panaudojimo internete stadijose kortelės numeris ir galiojimo laikas buvo paprasčiausiai mokėtojo siunčiami lėšų gavėjui internetu neenkriptuota forma. Ir siunčiamą informaciją būdavo gana lengva perimti ir panaudoti neteisėtoms transakcijoms ar klastočių gaminimui. O ir informacija apie kreditines korteles būdavo saugoma kartu su pardavimų informacija neapsaugotuose serveriuose, kas suteikdavo galimybę neteisėtą priėjimą prie šios informacijos. Palaipsniui buvo išvystyti keli standartai, kurių pagalba galima saugiai perduoti ir išsaugoti informaciją apie kreditines korteles. Pavyzdžiui „Visa 3D Secure“¹⁹, SET (Secure Electronic Transaction)²⁰, SSL (Secure Sockets Layer)²¹, „Master Card SPA“²². Taip pat atsirado, taip

¹⁷Mokėjimo kortelių technologija tobulėja.

<http://www.ashburn.lt/Default.aspx?Element=ViewArticle&TopicID=160&ArticleID=247&Page=2>; prisijungimo laikas 2006-09-05

¹⁸ Kreditinės kortelės – „VISA“; „MasterCard“.

¹⁹ „Visa 3D Secure“ sistemos atveju, vartotojas privalo pateikti savo vartotojo slaptažodį, kad centrinis „visa“ serveris galėtų tokią vartotoją atpažinti. Viešojo rakto kriptografija paremti sertifikatai naudojami tik siunčiant duomenis tarp pardavėjo ir kortelės išleidėjo. Ši sistema nėra plačiai naudojama.

²⁰ SET yra kreditinių ir debetinių kortelių aplikacijos protokolas, paremtas viešojo rakto kriptografija. Šis protokolas ypatingas tuo, kad ne tik įgalina enkriptuoti kreditinių kortelių numerius, bet taip pat „paslėpti“ kai kurią informaciją apie kreditines korteles nuo, pavyzdžiui, pardavėjo. SET rinkoje nepaplito dėl didelių naudojimo kaštų ir sudėtingumo.

²¹SSL yra komunikacijos protokolas, naudojantis viešo rakto kriptografiją. Jis naudojamas nustatant saugų informacijos perdavimą tarp kliento ir serverio. SSL užtikrina konfidencialumą ir parduodamų duomenų vientisumą. Šis protokolas buvo patobulintas ir šiuo metu nauja SSL versija vadinama TLS (Transport Layer Security).

vadinami virtualūs kreditinių kortelių numeriai, kurie sugeneruojami vienkartiniam panaudojimui, kai kortelės naudotojas prisijungia prie savo banko serverio. Tokiu atveju pardavėjui nereikia modifikuoti savo kortelių priėmimo įrangos, kadangi ši įranga netgi neatskiria virtualaus kreditinės kortelės numerio nuo paprasto. Kortelės išleidėjas atpažįsta tokį kortelės numerį kaip prisijungusį prie kortelės naudotojo atitinkamos kreditinės kortelės sąskaitos ir autorizuoja operaciją.

Mokėjimas internetu yra plačiai paplitęs. Šiaurės šalyse (pvz. Švedijoje, Suomijoje) yra plačiai naudojamas mokėjimas internetu. Yra rinkų, kurios labai vilioja elektroniniais mokėjimais. Vokietijoje mokėjimai ne internetu, tokie kaip apmokėjimas grynais, yra dažnai naudojamas internetiniams pirkiniams²³.

Kreditinių kortelių pasirodymas kaip pagrindinė mokėjimo sistema buvo santykinai reta atsižvelgiant į tai, kad 1999m. rinkoje vis dar dominavo tradiciniai finansiniai tarpininkai, kurie pasiūlė įprastas elektroninio mokėjimo paslaugas. Tautiniai įpročiai, ypatingos pramonės charakteristikos rinkos mokėjimų sistemos turi įtakos, taip pat yra žymūs skirtumai tarp mokėjimo rinkų ir mokėjimo tipų. Pavyzdžiui, Vokietijoje ir kitose Šiaurės Europos šalyse kreditinių kortelių naudojimas internetiniuose naudojimuose yra žymiai mažesnis, rinkose tokiose kaip internetiniai aukcionai, kreditinės kortelės yra mažiau naudojamos rinkoje²⁴.

Trumpai apžvelgsime kai kurias Europos Sąjungos šalis bei JAV.

Europos Sąjungoje prieinamiausias mokėjimo internetu būdas yra kreditinės kortelės ir elektroninė bankininkystė. 2003m. Europos tinklo svetainių studija parodė, kad 78 proc. vartotojų renkasi klasikinės kreditines korteles, 51 proc. tiesiogines debetines, ir 9 proc. elektroninę bankininkystę. Keletas požymių parodė, kad Europoje visumoje kreditinių kortelių naudojimas internetiniams mokėjimams yra mažesnis lyginant su ne Europos šalimis ir tiesioginis debetas ir internetinė bankininkystė yra daugiau vartojama. Yra žymūs skirtumai tarp šalių. Žr. Lentelė Nr.1²⁵.

²² „MasterCard SPA“ naudoja vartotojo „piniginę“, kuri padeda nustatyti kortelės savininką. Kortelės išleidėjas nustato kokiu būdu galima pasiekti „piniginę“, pvz.. slaptažodis, skaitmeniniai sertifikatai. Ši sistema nėra paplitusi.

²³ Direktorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce<
<http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas 2006-11-01

²⁴ Ten pat.

²⁵ Direktorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce<
<http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas 2006-11-01

Suomijoje kreditinės kortelės ir internetinio banko mokėjimai yra svarbūs finansiniams sandoriams internetu. Mobilų telefonų vartotojai naudojo savo telefoną užsakymams arba pirkimams internetu²⁶.

Vokietijoje internetinis debetas ir internetinis mokėjimas buvo dažnai naudojamas vartotojų internetiniams pirkimams. Kreditinės kortelės buvo taip pat svarbios, tačiau rečiau naudojamos. Vokietijos internetinių pavedimų buvo atlikti naudojant kreditines korteles²⁷. Žr. Lentelė Nr. 2.

Jungtinės Amerikos Valstijos. Kreditinių kortelių mokėjimai yra dažnai naudojami apmokėjimams internetu²⁸.

Vis dar tęsiasi susirūpinimas (Europos Bendrijoje) internetiniais mokėjimais, ypač kreditinių kortelių mokėjimais. Pasitikėjimas internetiniais mokėjimais yra jaunų žmonių tarpe ir patyrusių internetinių vartotojų tarpe.

Pavyzdžiui 2003m. Europos Sąjungoje 25 proc. apklaustųjų nesinaudojo elektronine komercija. Žr. Lentelė Nr.3.

Lietuvos bankai paslaugas internetu pradėjo siūlyti 2000m., tik bankas Parex bankas-2001m. lapkričio mėn.²⁹

Lietuvoje pagrindinių komercinių bankų išduodamų kreditinių kortelių įvairovė. Žr. Lentelė Nr. 4.

Vadovėlyje Informacinių technologijų teisė³⁰ nurodoma, kad pirmasis ankstyvas metodas- pirkėjo kreditinės kortelės informacijos persiuntimas pardavėjui nesaugiu serveriu- tapo žymiai mažiau paplitęs, kai modernios naršyklės tapo įgalinančios tvarkyti užkoduotą informaciją ir duomenis saugiais serveriais. Be abejo, užkuoduotos informacijos persiuntimas internetu yra susijęs su didele rizika. Pirkėjas yra susirūpinęs *online*, virtualaus pardavėjo tapatybe, jo integralumu, kuris gali netgi neturėti jokios realios, fizinės verslo vietos. Taip pat ir pardavėjas yra susirūpinęs, kad pirkėjas nebūtų neteisėtas kreditinės kortelės turėtojas. Abi šalys yra susirūpinusios, kad kita šalis neneigtų sudaryto kontrakto ir negalėtų atsisakyti jo vykdymo³¹. Dėl tokių išlikusių saugumo rizikų, išsivystė du kur kas patikimesi atsiskaitymo kreditinėmis kortelėmis mechanizmai, pagrįsti įvairiomis skaitmeninio parašo technologijomis.

²⁶ Directorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce<
<http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>, prisijungimo laikas 2006-11-01

²⁷ Ten pat.

²⁸ Ten pat.

²⁹ Elektroninė bankininkystė išsibėgėja
<http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.full/3c49c5651cafe?vbanga2=6e4775ebf337d8b5722e18f953c28856>; prisijungimo laikas, 2006-11-02

³⁰ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004. P.388

³¹ Ten pat.

Saugūs mokėjimai kreditine kortele pagrįsti viešųjų raktų kriptografija, siekiant užkoduoti jautrius duomenis- kortelės numerį ir pan. Mokėjimo pervedimas tada yra skaitmeniniu būdu pasirašomas, siekiant užtikrinti mokėjimų autentiškumą. Kita mokėjimo sistema- apmokėjimas registruota kreditine kortele, derina skaitmeninio parašo technologijas su *trusted third party* koncepcija, kurios yra atsakingos už *online* mokėjimų aptarnavimą³².

Lietuvoje bankai taip pat teikia internetinės bankininkystės paslaugą. Tai banko suteikta galimybė saugiai, patikimai, greitai tvarkyti finansinius reikalus. Trumpai apžvelgsime pagrindinius komercinius bankus teikiančius šią paslaugą.

AB SEB „Vilniaus bankas“³³ teikia šia paslaugą- „Paslaugos internetu“. AB bankas „Hansabankas“³⁴- teikia paslaugą pavadinimu- hansa.net. AB banko „Snoras“³⁵- Bankas Internetu +“. AB „DnB NORD“³⁶ bankas mobilioji paslauga – Interneto LINIJA.

Lietuvos banko duomenimis mokėjimai internetu operacijų skaičius 2005m. palyginant su 2004 m. išaugo 68,8 proc.³⁷.

Technologiniu požiūriu kortelės gali būti kelių rūšių: kortelės su magnetine juoste (angl. „magnetic stripe“), kortelės su mikroprocesoriumi (ang. „chip card“- lustinė kortelė) (literatūroje dar vadinamos kortelės su mikroschema) . Kortelės su magnetine juosta kitoje pusėje yra magnetinė juostelė, kurioje įrašyti duomenys, reikalingi asmenybei identifikuoti vykdant atsiskaitymą kortele. Magnetinės juostelės turi keletą specialių takelių, fiksuojančių užkoduotą informaciją apie kortelės turėtoją. Viename iš šių takelių įrašytas personalus identifikavimo numeris vadinamas (PIN kodas), kurį įveda kortelės turėtojas, išgryninant bankomatuose ir sumokant už prekes tam tikruose elektroniniuose kortelių skaitytuvuose. Tai specialus kortelės ir jos turėtojo apsaugos kodas. Tuo atveju, kai PIN kodas surenkamas neteisingai tris kartus, kortelė yra užblokuojama ir klientui nebegąžinama.

Kortelės su mikroprocesoriumi (lustinės kortelės) (literatūroje vadinamos „protingos kreditinės kortelės“) skiriasi nuo kortelių su magnetinėmis juostelėmis tuo, kad yra saugesnės³ ir gali išsaugoti žymiai daugiau informacijos. Šios kortelės sukurtos Prancūzijoje 1974 m. ir įgavo didelį pripažinimą šioje šalyje ir už jos ribų. Šioje kortelėje yra įstatyta mikroschema kuri yra informacijos ir duomenų, įrašomų iš anksto ir keičiamų kiekvieno

³² M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004

³³ http://www.seb.lt/lt/wcp/index.asp?ss=/lt/wcp/templates/sebarticle.cfmc.asp%3FDUID%3DDUID_7925E69E07029EF3C1257221002C925B%26xsl%3Dlt/sebarticle.xsl%26sitekey%3Dseb.lt

³⁴ AB Hansabankas. http://www.hansa.lt/fiziniamas44_45html; prisijungimo laikas 2006-09-02

³⁵ <http://www.snoras.com/lt/private/ebanking/internet>

³⁶ <http://www.dnb nord.lt/lt/private/electr-tools/i-linija/>

³⁷ <http://www.lb.lt/lt/mokėjimai/mokėjimai.htm>; prisijungimo laikas 2006-10-10

sandorio metu, saugotoja. Tai kortelės funkcinės savybės bei didina jos saugumą. Remiantis luste įrašyta informacija, atsiskaitymai kortele gali vykti autonomiškai, nesusisiekiant su bankinėmis sistemomis pirkimo momentu. Kadangi kortelė atmintyje pati saugo kliento sąskaitos likutį. Pagal A.Morozova ir M.Cilies, nagrinėjančius mikroscheminių technologijų kortelių versle pranašumus, pateikiamus palyginimus, galima išskirti tokius magnetinę juostelę turinčių bei lustinių kortelių saugumo skirtumus:

1. Kortelės su magnetine juostele lyginant jas su lustinėmis kortelėmis, yra nesaugios ir dažnai suklastojamos, padirbamos, informacija šioje kortelėje nuskaityta specialiu įrengimu, naudojamu nusikaltėlių, pagalba.
2. Lustinių kortelė turi daugybę papildomų funkcijų ir galimybių, kurios yra neįmanomos su magnetinę juostelę turinčiomis kortelėmis (atminties galimybės, operatyvus įrašytų duomenų keitimas, ne tik bankinių paslaugų funkcijų atlikimas ir pan.).
3. Lustai turi keletą apsaugos lygių ir suklastoti jame įrašytą informaciją yra be galo sunku arba visiškai neįmanoma. Pamėginus šia kortele išgryninti pinigų banko automate, po pirmojo blogo PIN kodo įvedimo, lustas sugenda ir toliau kortele naudotis tampa neįmanoma.

Prieš dešimtmetį AB bankas SNORAS pradėjo emituoti pirmąsias banko mokėjimo korteles. Pirmosios išleistos "eLitoCard" kortelės buvo naujiena rinkoje, nes jose buvo integruotas lustas (mikroprocesorius), apsaugantis nuo neteisėto kortelės panaudojimo.³⁸

Šiais metais banko SNORAS platinamose visose tarptautinėse lustinėse kortelėse integruotas lustas yra naujausios technologijos ir šiuo metu neturi alternatyvų Baltijos regione dėl saugios DDA technologijos. AB bankas SNORAS savo klientams siūlo įsigyti alternatyvų Lietuvoje neturinčią mokėjimo kortelę „Visa Electron“, kurioje kliento pageidavimu gali būti atspausdinta nuotrauka. Ši kortelė veikia kaip įprasta „Visa Electron“, tik ji saugesnė, nes lengviau nustatoma kliento tapatybė - ne tik iš parašo, bet ir iš nuotraukos³⁹.

Bankinėje rinkoje šiuo metu galima sutikti dviejų tipų lustines mokėjimo korteles. Jos yra paprastesnės SDA (statinio duomenų patikrinimo) ir pažangesnės DDA (dinaminio duomenų patikrinimo). Naujoji programinė įranga ir lustas užtikrina didesnę transakcijų saugumą - atliekant operacijas tokia kortele, bankui siunčiami duomenys kiekvieną kartą patvirtinami individualiu šifravimo raktu. Tai apsaugo nuo piktavališko transakcijos duomenų iškraipymo, be to, neleidžia kortelės dubliuoti. „DDA technologijos mokėjimo kortelei neįmanoma sukurti

³⁸ www.snoras.com.; prisijungimo laikas 2006-09-10

³⁹ Ten pat.

dublikato, todėl ir išvystytų Europos Sąjungos šalių bankai per du metus planuoja visas SDA technologijas naudojančias korteles pakeisti į DDA technologijų korteles. Lustinės kortelės ir jas aptarnauti pritaikytas tinklas yra kur kas patikimesni nei šiuo metu įprastos magnetinės kortelės, nes lustinės technologijos labiau apsaugo nuo neteisėto pinigų panaudojimo. Magnetinėse technologijose PIN kodu patvirtinamos tik pinigų išmokėjimo bankomatuose, o lustinėse - visos transakcijos. Taip užtikrinamas ne tik kortelės savininko, bet ir kortelę išdavusio banko bei ją aptarnaujančių verslininkų lėšų saugumas⁴⁰

Kredito kortelė⁴¹ – mokėjimo kortelė yra susieta su sąskaita banke. Skiriasi nuo debeto kortelių, nes suteikia galimybę pirkti kreditu. Kredito kortelių dydį ir formą apibrėžia ISO 7810 standartas. Kredito kortelę dažniausiai išduoda bankai, išdavimo metu nustatomas kredito limitas. Seniau atsiskaitymo metu kortelės savininkui užtekdavo pasirašyti pirkimo čekį, pastaruoju metu dažniausiai naudojama elektroninė sistema (naudojanti magnetinę juostelę), užtikrinanti, kad kortelė nėra padirbta ir kad kortelėje yra pakankamai pinigų (arba pakankamas kredito limitas). Kredito kortelėmis taip pat galima atsiskaityti telefonu ar internetu. Kredito kortelės savininkas kas mėnesį gauna ataskaitą, kurioje nurodytas išnaudotas kreditas ir minimali suma, kurią privaloma sumokėti per mėnesį. Už neapmokėtą kredito likutį mokamos palūkanos, kurios paprastai yra žymiai didesnės nei kitų paskolų. Dažnai išduodamos apsaugotos kredito kortelės, kur prieš gaudamas kortelę, savininkas privalo įnešti tam tikrą sumą pinigų (100%-150% maksimalaus kredito dydžio). Šalyse, kuriose kaupiamos asmenų kredito istorijos, tokios kortelės išduodamos tiems, kurie neturi kredito istorijos arba turi prastą istoriją. Lietuvoje anksčiau ta buvo dažniausia išduodamų kredito kortelių rūšis, bet pastaruoju metu dažniau išduodamos kortelės, kur nustatomas kelių mėnesių atlyginimo dydžio maksimalus kreditas⁴².

Kredito kortelės numeruojamos vieningai - numerį sudaro 13-16 skaitmenų, iš kurių du ar trys pirmi nusako kortelės tipą, 6 skaičiai nusako kortelę išdavusį banką ar įstaigą (BIN), o likę skaičiai parenkami pagal tam tikras taisykles, leidžiančias lengvai atpažinti klaidingai įvestą kortelės numerį⁴³.

⁴⁰ www.snoras.com.; prisijungimo laikas 2006-09-10

⁴¹ Lietuvos banko duomenimis, 2005 m. dinamiškiausiai iš visų mokėjimo kortelių keitėsi kredito kortelių skaičius. 2005 m., palyginti su 2004 m., kredito kortelių skaičius padidėjo 71,3 procento ir metų pabaigoje sudarė 4,7 procento visų mokėjimo kortelių. Skirtingai negu debeto kortelių rinkoje, Lietuvoje vyrauja „MasterCard“ sistemos kredito kortelės. 2005 m. jų išduota 2,8 karto daugiau negu „Visa“ sistemos kredito kortelių

⁴² Kredito kortelė. http://lt.wikipedia.org/wiki/Kredito_kortel%C4%97

⁴³ Kredito kortelė. http://lt.wikipedia.org/wiki/Kredito_kortel%C4%9777; prisijungimo laikas 2006-10-14

Didžiausią įtaką mokėjimo kortelių rinkos augimui šiuo metu turi populiarėjančios kreditinės kortelės- bankams ir prekybininkams intensyviai komunikuojant kreditinių kortelių privalumus, šalies gyventojai vis dažniau naudoja jas atsiskaitymams⁴⁴.

Pastaruoju metu Lietuvos banko mokėjimų kortelių rinkoje pastebima tendencija, kai bankai pradeda leisti ne tik tradicines mokėjimo korteles, tačiau ir korteles su mikroschemomis.

Prie tradicinių elektroninių mokėjimo priemonių grupės priskiriami ir kredito pervedimai (angl. credit transfers). Tai mokėtojo nurodymas savo bankui nurašyti lėšas nuo mokėtojo sąskaitos ir pervesti jas į lėšų gavėjo sąskaitą. Kadangi vis plačiau taikomos informacinės technologijos, naudotojas, nusipirkęs parduotuvėje prekę, naudodamasis pardavėjo kompiuteriu gali sumokėti už ją realiu laiku⁴⁵. Kai kuriose Europos valstybėse bankai savo klientams siūlo papildomas kredito pervedimų paslaugas, pritaikytas elektroninės komercijos aplinkai. Europos Centrinio Banko duomenimis, net 32 proc. visų nepiniginių atsiskaitymų sudaro kredito pervedimai. Kredito pervedimai populiariausi Suomijoje, Švedijoje ir Austrijoje. Lietuvoje visi pagrindiniai komerciniai bankai taip pat siūlo šią paslaugą⁴⁶.

Lietuvos banko pateiktais duomenimis nurodoma, kad kredito pervedimų operacijų skaičius 2005m. palyginant su 2004m. išaugo 14,1 proc.⁴⁷.

Ilgainiui rinka suformavo tokių mokėjimo sistemų kaip mikroatsiskaitymų sistemas, kurios galėtų efektyviai ir ekonomiškai aptarnauti smulkius sandorius, kurių vertė gali siekti tik keletą eurų⁴⁸.

Centrinis objektas vystimosi mikro mokėjimų yra tas, kad tradicinės sistemos buvo originaliai pritaikytos santykinai dideliems apmokėjimams. Buvo sukurtos kelios mikroatsiskaitymų sistemos, veikiančios tiek prisiregistravimo santykių pagrindų, tiek ir pagrįstų monetomis ar analogiškais atsiskaitymo vienetų simboliais.

Viena iš sistemų – „Millicent“ - kuri naudotojui suteikia galimybę konkrečioje el. parduotuvėje atsiskaityti atsiskaitymo vienetais, kurie galioja tik joje. Atsiskaitymo vienetas

⁴⁴Lietuvos banko duomenimis, 2005m. dinamiškiausiai iš visų mokėjimo kortelių keitėsi kredito kortelių skaičius. 2005m., palyginti su 2004m., kredito kortelių skaičius padidėjo 71,3 proc. ir metų pabaigoje sudarė 4,7 proc. visų mokėjimo kortelių. Skirtingai negu debeto kortelių rinkoje, Lietuvoje vyrauja „MasterCard“ sistemos kredito kortelės. 2005m., jų išduota 2,8 karto daugiau negu „Visa“ sistemos kredito kortelių.

⁴⁵ Dr. Z. Čeponytė Elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sutartys, Juristas Nr. 1, 2004

⁴⁶ Kredito pervedimus Internetu siūlo šie Lietuvos bankai: „Hansabankas“, „hanza.lt“, „Vilniaus bankas“ - „VB Internetas“.

⁴⁷ <http://www.lb.lt/lt/mokėjimai/mokėjimai.htm>; prisijungimo laikas 2006-10-10

⁴⁸ M. Civilka, T. Lamanuskas, G. Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004. P. 394

išduodamas tarpininko, tačiau sistema nereikalauja vieneto autentifikacijos. Kadangi pats atsiskaitymo vienetas galioja ir pripažįstamas tik konkrečioje el. parduotuvėje, pats pardavėjas gali atlikti visą reikalingą ir būtiną atsiskaitomojo vieneto patikrinimą. Toks atsiskaitymas užtikrina šalių anonimiškumą, kadangi atsiskaitymo vienetu nėra jokios identifikuojančios informacijos, ją žino tik tarpininkas.

Didelės elektroninės parduotuvės gali nuskaityti pinigus tiesiai iš kreditinės kortelės. Smulkesni pardavėjai naudojami tarpininkais. Populiariausias tarpininkas - mokėjimo sistema "PayPal". Reikia užsiregistruoti šioje sistemoje vieną kartą. Perkant internete iš parduotuvės, kuri naudoja "PayPal" sistema, reikia nurodyti savo "PayPal" prisijungimo duomenis ir pinigai bus automatiškai pervesti pardavėjui⁴⁹.

Lietuvoje taipogi egzistuoja mikro mokėjimai. Aptarsime kelias mikro mokėjimo sistemas, ir jų veikimo technologijas. Šių sistemų technologija tokia: sukurtoje svetainėje, patalpinama instrukcija kurioje pateikta informacija kaip vartotojas gali atsiskaityti norėdamas susimokėti už teikiamas paslaugas. Sistema „Mobilitas“, tai SMS siuntimas trumpaisiais numeriais. Šia paslauga gali naudotis tiek fiziniai tiek juridiniai asmenys. „Mobilitas“ pagalba klientai (vartotojai) gali susimokėti už suteiktas paslaugas siųsdami SMS žinutę⁵⁰. TEO teikiama paslauga 900 linijos pagalba. Paslauga skirta tiek fiziniams tiek juridiniams asmenims. Vartotojas norėdamas gauti apmokėjimo kodą paskambina nurodytu numeriu ir sužino apmokėjimo kodą, kuri vartotojas įveda (svetainėje). Jei kodas teisingas papildoma sąskaita (sistema pritaikyta savo paties sukurtoje svetainėje galima teikti mokamas paslaugas)⁵¹.

2.2. Banko debeto kortelės

Kita tradicinių elektroninių mokėjimo priemonių grupė yra banko debeto kortelės (angl. debit cards). Debetinių kortelių pagrindinis skirtumas nuo kreditinių kortelių yra tas, kad atsiskaitant debetine kortele visada yra atliekamas tokios kortelės mokumas (kortelės savininko banko sąskaitos likučio patikrinimas). Tai bene labiausiai paplitusi atsiskaitymo negrynaisiais pinigais priemonė. Daugelyje šalių debetinių kortelių vartotojų skaičius yra daug didesnis negu kreditinių kortelių vartotojų, kurie priklauso nuo finansinių reglamentavimų ir kreditinių kortelių

⁴⁹ „PayPal“ mokėjimo sistema. http://www.computerbild.lt/index.php?act=rodyti_straipisni&id=145; Prisijungimo laikas 2006-11-12

⁵⁰ Mikro mokėjimai. <https://www.mokejimai.lt/index.php?1108453191;prisijungimoo> laikas 2006-11-12

⁵¹ Paslaugų apmokestinimas. https://www.mokejimai.lt/lit/Detalus_aprasymas/1355; prisijungimo laikas 2006-11-12

išdavimo sąlygų⁵². Šios kortelės, kaip mokėjimo priemonė, užima 19-20 proc. atsiskaitymų negrynaisiais pinigais priemonių rinkos Europos Sąjungoje, o labiausiai naudojamos Nyderlanduose, Danijoje, Belgijoje⁵³.

Debeto kortelė⁵⁴ - atsiskaitymo kortelė, naudojama kaip alternatyva gryniesiems pinigams atsiskaitant. Fiziškai tokia pat kaip kredito kortelė, bet debeto kortele galima atsiskaityti tik banko sąskaitoje esančiais pinigais - dėl to teoriškai negalima išleisti daugiau pinigų, nei yra sąskaitoje. Žiūrint praktiškai, Lietuvoje dauguma bankų siūlo debeto korteles turintiems klientams pasiimti kredito limitą, tuo faktiškai jas padarydami kredito kortelėmis⁵⁵.

Esminis skirtumas tarp šių kortelių rūšių - debeto kortelių naudojimo mokesčiai paprastai yra gerokai mažesni, jomis dažniausiai negalima atsiskaityti ten, kur nėra elektroninių skaitytuvų (pvz., internete), ir tokių kortelių turėtojams bankai paprastai siūlo mažiau papildomų privilegijų.⁵⁶

Lietuvos banko duomenimis 2005 metų pabaigoje debeto kortelės sudarė 90,7 procento visų rinkoje buvusių mokėjimo kortelių. Lietuvoje pagrindinių komercinių bankų išduodamų debetinių kortelių įvairovė žr. Lentelė Nr. 5. Paprastai debetinės kortelės nėra naudojamos atsiskaitymams internete dėl žemo saugumo lygio.

Prie šių mokėjimo priemonių taip pat priskiriamos tokios debetinių priemonių rūšis:

1. Tiesioginis debetas (angl. direct debit)- iš anksto mokėtojo suteikta teisė lėšų gavėjui nurašyti lėšas iš mokėtojo banko sąskaitos⁵⁷. Tiesioginis debetas dažniausiai naudojamas atsiskaitymams už komunalines paslaugas, taip pat vienkartiniam atsiskaitymams, kai nėra

tiesioginio kontakto tarp mokėtojo ir gavėjo. Šiuo atveju banko sąskaitos numeris yra naudojamas vietoj kreditinės kortelės numerio. Naudojantis tiesioginiu debetu, susiduriama su

⁵² Direktorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce< <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas 2006-11-01

⁵³ Dr. Z. Čeponytė, Elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sutartys, Juristas Nr. 1, 2004

⁵⁴ Lietuvos banko duomenimis, 2005 m. pabaigoje, palyginti su 2004 m. pabaiga, mokėjimo kortelių skaičius padidėjo 14,3 procento ir sudarė 3,1 mln. (2 lentelė). Mažesni nei ankstesniais metais bendrą mokėjimo kortelių skaičiaus augimo tempą lėmė sulėtėjęs debeto kortelių augimo tempas. Metų pabaigoje debeto kortelės sudarė 90,7 procento visų rinkoje buvusių mokėjimo kortelių. 2005 m. „Visa“ sistemos debeto kortelių išduota beveik 22 kartus daugiau negu „MasterCard“ sistemos debeto kortelių. Vietinės debeto kortelės sudarė tik 0,4 procento visų debeto kortelių. <http://www.lbank.lt/lt/mokejimimai/mokejimimai.htm>, prisijungimas 2006-10-19, 12.00

⁵⁵ Debeto kortelė. http://lt.wikipedia.org/w/index.php?title=Debeto_kortelė&redirect=no.

⁵⁶ Dr. Z. Čeponytė. Elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sutartys, // Juristas. Nr. 1, 2004

⁵⁷ Dr. Z. Čeponytė. Elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sutartys // Juristas, 2004, Nr. 1.

panašiomis problemomis kaip ir naudojantis kreditinėmis kortelėmis. Z.Čeponytė straipsnyje „Elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sutartys“ nurodo, kad Europos centrinio banko dokumente teigiama, kad 25 proc. visų mokėjimų negrynaisiais pinigais sudaro tiesioginis debetas, bei populiaru Ispanijoje, Vokietijoje ir Austrijoje.

2. Elektroniniai čekiai taip pat yra debetinė priemonė (angl. electronic cheques). Elektroninis čekis yra išrašytas mokėjimo dokumentas, kuriuo jį išrašęs asmuo įsako bankui išmokėti čekyje įrašytą pinigų sumą trečiajam asmeniui. Mokėjimo paslaugų teikėjai elektroninius čekius pirmiausia pradėjo siūlyti Jungtinių Amerikos Valstijų vartotojams, perkantiems internetu. Elektroniniai čekiai populiariausi Prancūzijoje, Portugalijoje, Airijoje⁵⁸. Šie čekiai funkcionuoja analogiškai kaip ir paprasti, tačiau skirtumas tas, kad elektroniniai čekiai yra elektroninėje formoje. Lietuvos banko paskelbtoje mokėjimo negrynaisiais pinigais ataskaitoje palyginant 2004 m. su 2005 m. atsiskaitymo čekais operacijų skaičius sumažėjo 50 proc.⁵⁹

Šiame skyriuje taip pat aptarsime modernias mokėjimo priemones: iš anksto apmokėtos kortelės (angl. *prepaid cards*), mobilusis atsiskaitymas(angl. *mobile payments*) ir elektroniniai pinigai (angl. „*electronic money*“).

Iš anksto apmokėtos kortelės naudotojui jos leidėjas suteikia teisę mokėti bet kuriam gavėjui, galinčiam priimti tokius mokėjimus, neviršijant šioje kortelėje užfiksuotos sumos ir mokėtojo iš anksto apmokėtos lėšų sumos⁶⁰. Europoje naudojamos atsikaityti Internetu. Mokėtojui nusipirkus atitinkamą kortelę, ant kurios būna užrašytas iš anksto apmokėtos sąskaitos (sąskaitoje esančių lėšų suma lygi kortelės kainai) numeris. Šios sąskaitos su atitinkamomis vertėmis būna specialiuose serveriuose, o ne kortelėje. Šios kortelės gali būti naudojamos smulkiems sandoriams Internetu atlikti, be to galima sudėti kelių kortelių vertes ir atlikti didesnės vertės sandorį. Priemonės privalumas yra tas, kad norint atlikti atsikaitymą nereikia kompiuterinės įrangos, užtikrinamas anonimiškumas, nes nereikia turėti banko sąskaitos ir jokie mokėtojo duomenys nėra siunčiami gavėjui.

Lietuvos banko duomenimis 2005 m. palyginus su 2004 m. pabaiga , iš anksto apmokėtų banko kortelių skaičius sumažėjo 16,7 procento ir metų pabaigoje sudarė 4,3 procento visų mokėjimo kortelių⁶¹.

⁵⁸ Dr. Z. Čeponytė. Elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sutartys// Juristas. 2004,Nr.1

⁵⁹ <http://www.lb.lt/lt/mokėjimai/mokėjimai.htm> ; prisijungimo laikas: 2006-10-20.

⁶⁰ Dr. Z Čeponytė. Elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sutartys//Juristas.2004, Nr. 1

⁶¹ <http://www.lb.lt/lt/mokėjimai/mokėjimai.htm>; prisijungimo laikas 2006-10-20.

Sparčiai vystantys mobiliojo ryšio rinkai, atsirado dar viena elektroninių mokėjimų priemonė- **mobilūs atsiskaitymai**. Šių mokėjimų priemonių iniciatore ir pradininke laikoma Suomijos telekomunikacinių paslaugų bendrovė „Sonera“ kuri pradėjo teikti mobiliųjų atsiskaitymų paslaugų „ Sonera Mobile Pay“.

Atsiskaitymai mobiliuoju telefonu gali būti inicijuojami trumpaisiais SMS (angl. Shoert Message Service) žinutėmis ar paprastais skambučiais. Mobilūs atsiskaitymai yra patogūs ir gali būti naudojami atsiskaitant už prekes ar paslaugas Internete bei atsiskaitymams tarp vartotojų bei vartotojų ir verslo subjektų. Pavyzdys- pirmiausia mokėtojas praneša pardavėjui savo telefono numerį, nusiųsdamas trumpąją žinutę arba paskambindamas. Pardavėjas perduoda informaciją apie mokėjimo operaciją ir savo klientą bankui. Bankas pateikia mokėtojui informaciją apie mokėjimą patvirtinti, o ją patvirtinus įvykdo mokėjimo nurodymą. Mokėtojas, bankas ir pardavėjas bendrauja skambindami arba siųsdami trumpąsias žinutes⁶². Lietuvos Banko pateiktoje ataskaitoje “Mokėjimai negrynaisiais pinigais“ nurodyta, kad mokėjimai telefonu 2005 m. palyginti su 2004 m., operacijų skaičius išaugo 60 proc.⁶³.

Mobiliųjų mokėjimų metodų naudojimas didėja, 2002m. Elektroninio mokėjimo sistemos stebėjimo įranga įrašė trečdalį naujų mokėjimo schemų, kurios buvo naudotos mobiliu būdu. Kai kuriose šalyse, pvz. Japonijoje, mobilūs telefonai yra naudojami dažniau apmokėjimui negu kompiuteriai, jie yra taip pat naudojami ir kitose šalyse, įskaitant Suomiją ir Korėją, nors pirmenybė teikiama kitiems mokėjimo metodams . Tačiau ne visos mobiliųjų mokėjimų sistemos yra sėkmingos, yra sunku sukurti nepriklausomą mobiliųjų telefonų mokėjimų sistemą ⁶⁴.

Mobilūs apmokėjimai yra mokėjimai atliekami bevieliu prietaisu.

Telefonija mokėjimams. Yra du skirtingi būdai, kuriais telefonijos sąskaitos naudojamos apmokėjimams:

1. „Priedo dydžio“ modelis .Klientas moka didelius mokesčius už paslaugą, kuri vėliau perduodama prekybininkui per telefono operatorių. Mokėjimas įvyksta , skambinant specialiu numeriu, kurį prekybininkas įvedė operatoriaus pagalba, siunčiant tam tikrą kodą SMS, balso paštu ar skambinant tam, kad prisijungti prie svetainės, vartotojo pokalbis yra apmokestinamas.

2. „Tiesioginio pavedimo“ modelis. Šis modelis susideda iš telefoninės sąskaitos apmokestinimo tiesiogiai mokėjimui. Tai dažnai atliekami operatoriumi instaliuojant specifines

⁶² Dr. Z. Čeponytė. Elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sutartys// Juristas. 2004,Nr.1

⁶³ <http://www.lb.lt/lt/mokėjimai/mokėjimai.htm>; prisijungimo laikas 2006-10-20

⁶⁴ Directorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce P.12// <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>;prisijungimo laikas 2006-11-01

kompiuterines programas, kurios siūlo apmokėjimo būdą. Tai gali būti naudojama sąskaitos apmokėjimui, nuskaitant iš vartotojo sąskaitos⁶⁵.

Mobilių prietaisų sistemos yra pritaikytos mažiems neinternetiniams mokėjimams (transporto bilietams, parkavimo mokesčiams). Mobilūs mokėjimai yra patrauklūs elektroninės komercijos prekybininkams, dėl didelės mobiliųjų telefonų vartotojų bazės ir instaliuotų sąskaitų ir mokėjimų sistemų. Mobilių mokėjimų skaičius didėja. Jauni žmonės, kurie yra svarbūs skaitmeninio turinio pirkėjai (pvz. skambinimo tonai ir žaidimai), gali neturėti kreditinės kortelės. Jie gali sumokėti naudodami mobilaus telefono sąskaitą ar iš anksto apmokėtą kortelę⁶⁶.

Tarptautiniai mobilūs mokėjimai turi sunkumų, yra neaišku, ar tokios mokėjimo teisės bus galimos ateityje. Verslas žlugo kaip didelės konkurencinės varžybos tarp kompanijų dėl nesutarimų dėl apimčių ir bendros sistemos pritaikomumo, dalyviai pradėjo vystyti individualias sistemas. Ateityje gali būti komplikotas ir brangus m-mokėjimo būdas. Kiti mokėjimo būdai gali pakeisti šį būdą visiškai⁶⁷.

Vokietijos Telekomo T-Pay sistema teikia skirtingas mokėjimo galimybes klientams: internetiniai mokėjimai gali būti atlikti apmokestinant telefono sąskaitą arba skambinant specialiu numeriu. Papildomai galima apmokėti kreditinėmis ar debetinėmis kortelėmis, mikro pinigais, elektroninių pinigų kortelėmis, kurios suteikia anoniminį mokėjimą. Taip telefonijos sąskaitos sistema praplečia potencialų pritaikomumą⁶⁸.

Mobilių mokėjimų sistemų naudojimo lengvumas skiriasi. Skambėjimo tonus ar internetinius žaidimus galima parsisiųsti ir už juos sumokėti SMS ar skambučiu. Klientai gali nežinoti, kaip naudotis mobiliuoju telefonu internetiniams mokėjimams atlikti. Lengvi procesai ir pateikti paaiškinimai gali būti svarbūs plačiai paplitusiam priėmimui. Specializuotoms mokėjimo paslaugoms, kurios yra atskirtos nuo mobiliųjų operatorių, reikalinga išankstinė registracija.

Paslaugų teikimo apsaugos charakteristikos skiriasi. Kaip bendras mobiliųjų telefonų aspektas, jie siūlo papildomas galimybes klientų identifikavimui SIM arba PIN. Specialioms mokėjimo paslaugoms yra garantuojamas saugumas, naudojant įvairias priemones, asmeninis PIN, telefono numeris ir mobilus telefonas (SIM kortelė) yra būtini mokėjimams atlikti. Turi būti ryšys tarp ragelio ir pagrindinės siųstuvo stoties. Mokėjimas vyksta telefonine arba kita sąskaita.

⁶⁵ Direktorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce P.12// <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas 2006-11-01

⁶⁶ Direktorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce P.12// <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf> prisijungimo laikas 2006-11-01

⁶⁷ Ten pat.

Galima išsaugoti, tirti ir pasidalinti kliento informacija. Mobilūs telefonai su išankstine apmokėta sąskaita gali pasiūlyti didesnę anonimiškumą. Daugelyje šalių vartotojams būtina užsiregistruoti, naudojant išankstines sąskaitas⁶⁹.

Lietuvos Respublikos bankai teikia ir mobiliąsias paslaugas. Tai patogus kadangi turimas lėšas sąskaitoje galima valdyti SMS žinutėmis. Šia paslauga gali naudotis bet kurio mobiliojo ryšio abonentai visame pasaulyje GSM ryšio zonoje. Naudojantis šia paslauga galima patikrinti savo banko ir mokamųjų kortelių likučius; gauti banko pranešimus apie įskaitytas ar nurašytas lėšas: pervestą atlyginimą, apmokėtą sąskaitą ar kitus pasikeitimus sąskaitoje; gauti banko pranešimus apie atliktas ar atmetas tiesioginio debeto operacijas; gauti banko ar mokamosios kortelės sąskaitų operacijų ataskaitą; sužinoti banko valiutų kursus ir kursų pasikeitimus; gauti savo banko sąskaitų ir užsakytų paslaugų sąrašą. Trumpai apžvelgsime Lietuvos pagrindinių komercinių bankų šias teikiamas paslaugas.

AB SEB „Vilniaus bankas“⁷⁰ teikia šia paslauga- pavadinimu -“Paslaugos mobiliuoju telefonu“. Iš banko gautos žinutės kaina 30 cent. AB bankas „Hansabankas“⁷¹- teikia paslauga pavadinimu- „Mobilus bankas“. Iš banko gautos SMS žinutės kaina – 33 cent. AB banko „Snoras“⁷²- mobilioji paslauga- GSM bankas. AB „DnB NORD“⁷³ bankas mobilioji paslauga – SMS LINIJA. Iš banko gautos SMS žinutės kaina 35 cent.

Kaip tai vyksta, kokia yra mobiliojo banko technologija. Naudojimas mobiliuoju banku vyksta tokiu būdu: vartotojas per mobilųjį įrenginį (mobilųjį telefoną ar mobilųjį delninį kompiuterį), kuris registruojamas ir veikia GSM tinkle, kreipiasi banko nurodytu numeriu per savo mobiliojo ryšio operatoriaus SMS centrą. Operatorius kliento kreipimąsi koduoja ir persiunčia į banke esantį modemą arba SMS vartus. Programinė įranga, esanti SMS vartuose arba kompiuteryje, kuriame yra modemas, analizuoja vartotojo užklausą ir pateikia ją banko duomenų bazių valdymo sistemai. Ši iš SMS vartų ar modemo priima užklausas ir formuoja bei pateikia atsakymus, šie vėl yra koduojami ir per mobiliojo ryšio operatoriaus SMS centrą siunčiami klientui.

⁶⁹ Direktorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce // <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas 2006-11-01

⁷⁰ http://www.seb.lt/lt/wcp/index.asp?ss=/lt/wcp/templates/sebarticle.cfmc.asp%3FDUID%3DDUID_7925E69E07029EF3C1257221002C925B%26xsl%3Dlt/sebarticle.xsl%26sitekey%3Dseb.lt

⁷¹ http://www.hansa.lt/fiziniams44_46html.

⁷² <http://www.snoras.com/lt/private/ebanking/gsm>

⁷³ <http://www.dnbnord.lt/lt/private/electr-tools/sms-linija/>

2.3. Atsiskaitymo mokėjimo kortelėmis dalyviai

Atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis sistemoje jos dalyviai atlieka skirtingas funkcijas, patiria skirtingo lygio riziką bei prisiima atsakomybę. Su mokėjimo kortelių sistema susiję šie subjektai: a) mokėjimo kortelių emitentai (leidėjai) ir platintojai; b) juridiniai asmenys dažniausiai bankai, kurie aptarnauja mokėjimo korteles; c) pardavėjai ir kiti tarpininkai, paslaugų teikėjai, dalyvaujantys atsiskaitymų sistemoje; d) mokėjimo kortelių turėtojai- juridiniai ir fiziniai asmenys; e) prekių ir paslaugų vartotojai (kurie gali sutapti ar nesutapti su kortelių turėtojais).

Banko profesinės veiklos sudedamoji dalis- mokėjimo kortelių , kaip elektroninio mokėjimo negrynaisiais pinigais priemonių, išleidimas į apyvartą ir operacijų jomis atlikimas. Bankas išleidęs mokėjimo korteles ir jomis atliekantis operacijas, privalo pasirūpinti, kad atsiskaitymo mokėjimo kortelėmis sistema būtų patikima, veiksminga ir saugi ⁷⁴.

Visi bankai, dalyvaujantys atsiskaitymų sistemoje , turi apibrėžtas teises ir pareigas vykdant kliringo (kliringas yra atsiskaitymų duomenų judėjimas iš aptarnaujančio banko) į Master Card arba VISA ir iš Master Card ar į VISA į šių banko kortelių leidėjo sistemas ir apmokėjimo operacijas. Apmokėjimo operacijos yra vykdomos apsiikeičiant lėšomis tarp bankų dalyvių, paskaičiavus grynąją (likutinę) skolos tarp šalių narių vertę tam tikrai dienai.

Bankas emitentas (kortelių leidėjas) išduoda kortelę, gerai patikrinęs kliento finansinę būklę , atidaro kortelės turėtojui sąskaitą, kurioje apskaitomos visos operacijos atliktos kortele; tikrina duomenis, bei duoda ar neduoda leidimą įvykdyti užklausai operacijai kortele, nurašo pirkinių sumas nuo klientų sąskaitų ir perveda aptarnaujantiems pardavėjus bankams; klientui išrašo sąskaitos išrašą. Bankai kortelių leidėjai atsako už:

1. Teisingą duomenų nuskaitymą nuo kortelės turėtojų sąskaitų.
2. Pirkimo čekių, lėšų grąžinimo operacijų iniciavimą ir vykdymą pagal kortelių nustatytas taisykles.

Aptarnaujantys korteles bankas:

1. Garantuoja, kad pateikiami kliringui duomenys yra teisingi, išsamūs ir atitinkantys kortelių asociacijų nustatytus reikalavimus;
2. Griežtai laikosi taisyklių, vykdančių ginčytinų kortelių operacijų tyrimą ir grąžinant lėšas;
3. Bankas aptarnaujantys pardavėjus privalo dengti banko kortelių leidėjo patirtus nuostolius dėl nusikalstamos pardavėjų veikos ;

⁷⁴ R. Bukauskas. Mokėjimo kortelės: bankai priversti peržiūrėti sutartis su klientais// Justitia.Nr. 1-2. 2002.P.37.

4. Nesavalaikis STOP sąrašų patalpinimas į pardavėjų sistemas.

Pardavėjas, kad patenkintų rinkos poreikius, sukuria produktą ir jį pateikia rinkai. Kaip veikia tradicinė elektroninė komercija. Pirkėjas pasinaudodamas el. ryšio priemonėmis atlieka pinigų pavidimą į pardavėjo sąskaitą. Po šios finansinės operacijos pardavėjas pasitelkia kitą el. komercijos tarpininką- vežėją.

Pardavėjai ir kiti paslaugų teikėjai, dalyvaujantys atsiskaitymų sistemoje įsipareigoja priimti mokėjimus kortelėmis, atsiskaitant už prekes ir paslaugas ir vykdyti operacijų autorizaciją numatytais sutartyje atvejais.

Be pardavėjo ir pirkėjo egzistuoja dar keletas elektroninės komercijos dalyvių, be kurių el. komercija būtų neįmanoma. Tai tarpininkai kurie, pačiai el. komercijai garantuoja jos gyvavimą: telekomunikacijų paslaugų tiekėjai- dar vadinami ryšio paslaugų tiekėjai; bankai; sertifikavimo centrai; prekių ir paslaugų tiekėjai ir kt.

Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 24 punkte pateikiama tarpininko sąvoka. **Tarpininkas** – kredito įstaiga, kuri nėra nei mokėtojo kredito įstaiga, nei gavėjo kredito įstaiga, bet dalyvauja vykdant mokėjimo nurodymus⁷⁵.

Lietuvoje kaip vienas iš tarpininkų galima paminėti -Skaitmeninio sertifikavimo centrą. Tai vienintelis tarpininkas Lietuvoje elektroninio parašo tiekėjų.

Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas⁷⁶ nustato kredito įstaigos pareigas, kad ji privalo atskleisti suteiktas tapatybės patvirtinimo priemones (PIN kodą) tik mokėjimo priemonės naudotojui. Įstatymas nustato labai griežtą pranešimo apie prarastą priemonę, atskleistas tapatybės patvirtinimo priemones priėmimo tvarką bei kredito įstaigos veiksmus, gavus pranešimą. Nesiųsti paštu neužsakytos elektroninės mokėjimo priemonės. Be to tas pat įstatymas nustato ir naudotojo pareigas. Jis privalo naudoti elektroninę mokėjimo priemonę, laikydamasis sutartyje numatytų sąlygų. Taip pat praradęs elektroninę mokėjimo priemonę ar įtaręs, kad tapatybės nustatymo kodas yra žinomas kitam asmeniui, turi nedelsdamas informuoti kredito įstaigą.

Kortelės turėtojas gali naudotis kortele mokant už prekes ir paslaugas, o taip pat gauti lėšas ir naudotis kortele banko kreditą nustatyto limitu ribose.

Lietuvos Respublikos siūlytame Elektroninės prekybos įstatymo projekte 3 str. buvo įvardinti elektroninės prekybos dalyviai tai : pardavėjas, pirkėjas bei elektroninės prekybos tarpininkai, tame tarpe telekomunikacijų paslaugų teikėjai. Šio pasiūlyto įstatymo (projekto) vienas iš tikslų buvo nustatyti elektroninės prekybos dalyvių teises ir pareigas. Šis įstatymas nebuvo priimtas.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas 2 str. 24 p.// Valstybės žinios, 2003, Nr. 61-2753.

⁷⁶ Ten pat.

Apibendrinus galima teigti, kad visi atsiskaitymų su kortelėmis sistemos dalyviai gali patirti nuostolių, bei sukelti jų kitiems sistemos dalyviams.

2.4 Atsiskaitymo mokėjimo kortelėmis privalumai ir trūkumai

„Visa Europe“ duomenimis, atsiskaitydami „Visa“ kortelėmis 2005 metais lietuviai išleido 506,9 mln. eurų (1,8 mlrd. litų)- 46 proc. daugiau nei 2004 metais. Ypač spartus mokėjimų kortelių rinkos vystimasis šalyje ir augantys vartotojų poreikiai lemia, kad Lietuvoje mokėjimo kortele tampa neatsiejama kasdieninio gyvenimo dalimi, o atskaitymas kortele- vis labiau priimtinas ir įprastas būdas susimokėti už prekes ir paslaugas⁷⁷. Lyginant su Vakarų Europos šalimis, šiuo metu kreditinių kortelių rinkos vystimasis Lietuvoje ypač spartus. Vakarų Europos šalyse pirkimas pasinaudojant kreditu jau tapo ne ypatingo dėmesio reikalaujančiu sprendimu, o įpročiu. 2005 metais atsiskaitant Europoje išduotomis „Visa“ kortelėmis buvo išleista 706,4 mlrd. eurų (2 439 mlrd. litų), iš kurių 199,4 mlrd. eurų (688,5 mlrd. litų)- „Visa“ kreditinėmis kortelėmis. Šios sumos per metus išaugo atitinkamai 15 proc. ir 5 proc.⁷⁸.

Lietuvos bankų asociacijos duomenis pagrindiniuose šalies komerciniuose bankuose išduota mokėjimo kortelių, operacijų kortelėmis skaičius 2005 m. IV ketvirčio; 2006 m. I ketvirčio pabaigoje, Žr. Lentelė Nr. 6.

Lietuvos bankų asociacijos duomenimis, Lietuvoje 2005 m. IV ketvirčio pabaigoje pagrindiniuose šalies komerciniuose bankuose išduota mokėjimo kortelių skaičius sekančiai: AB bankas „Hansabankas“ -1.067.420; AB bankas „Snoras“-559.877; AB DnB NORD bankas-297.139; AB SEB Vilniaus bankas- 1.032.628⁷⁹.

2006 m. I ketvirčio (laikotarpio pabaigoje) pagrindiniuose šalies komerciniuose bankuose išduota mokėjimo kortelių skaičius sekančiai: AB bankas „Hansabankas“- 1.102.343; AB bankas „Snoras“-551.716; AB DnB NORD bankas- 306.930; AB SEB Vilniaus bankas-1.039.651⁸⁰.

O II ketvirčio pabaigoje šalyje pagrindiniai komerciniai bankai išdavė mokėjimų kortelių sekančiai:

AB bankas „Hansabankas“ -1.144.381; AB bankas „Snoras“-583.360; AB DnB NORD bankas- 298.338; AB SEB Vilniaus bankas- 1.065.064⁸¹.

⁷⁷ <http://www.bs2lt/default2.asp?EditionID=50&DL=L&TopicID=207&ArticleID=11566>; prisijungimo laikas 2006-09-12

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ <http://www.lba.lt/index.php/lt/29822>; prisijungimo laikas 2006-10-20

⁸⁰ <http://www.lba.lt/index.php/lt/29824>; prisijungimo laikas 2006-10-20

⁸¹ <http://www.lba.lt/index.php/lt/29833>; prisijungimo laikas 2006-10-20

Trumpai apžvelgsime mokėjimų kortelių privalumus ir trukumus.

Mokėjimų kortelių privalumai:

1). Galima pirkti internetu ir mokėti per internetą. Tai galimybė naudotis elektroninės bankininkystės paslaugomis.

Lietuvoje šiuo metu visi šalies didieji komerciniai bankai teikia šią paslaugą. Vartotojui (mokėjimo kortelės turėtojui) bankas teikia galimybę patikimai, greitai tvarkyti finansinius reikalus bet kurioje vietoje – internetu, mobiliuoju telefonu, telefonu.

Statistikos departamento duomenimis, 2003 metais net 12,2 proc. Lietuvos įmonių prekes ir paslaugas pirkė internete⁸².

2). Saugu ir patogiu atsiskaityti, nereikia naudoti grynųjų pinigų.

Patogu pirkti kadangi pirkėjas turi šias galimybes: prekes užsisakyti visą parą; užsisakyti neišeinant iš namų; lengviau įvertinti konkurentų kainas⁸³. Patogu atsiskaityti- kadangi yra galimybė savo sąskaitą tvarkyti elektroninės bankininkystės teikiamomis paslaugomis. Saugu- autorės nuomone kai atsikaitoma banko (lustine) mokėjimo kortele) .

3). Kortelių turėtojams teikiamos papildomos paslaugos.

4). Kortelių turėtojams nekeliama reikalavimai dėl jų gaunamų pajamų.

Mokėjimų kortelių trūkumai:

1).Galimas kortelės fizinis praradimas, dublikato sukūrimas.

2).Ilgesnis vartotojų aptarnavimo laikas sutikrinant mokėjimo kortelės duomenis.

Šiuo metu Lietuvoje mokėjimo kortelėmis naudojasi beveik 60 proc. Lietuvos gyventojų. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimo bendrovės RAIT atlikta apklausa parodė, kad mokėjimo kortelėmis Lietuvoje naudojasi 58,8 proc. gyventojų. Mažiausiai kortele naudojasi 65-74 metų amžiaus Lietuvos gyventojai, nesinaudojančių mokėjimo kortelėmis 82,3 proc. Asmenys turintis aukštąjį išsilavinimą nesinaudojančių mokėjimo kortelėmis -16,1 proc., o turinčių pradinį-87,5 bei pagrindinį išsilavinimą-66,5. Iš besinaudojančių mokėjimo kortele 43,3 proc. teigė turintys kreditines korteles⁸⁴.

⁸² <http://www.e-server.lt/?news;18;prisijungimo laikas 2006-11-02>

⁸³ <http://www.ef.vu.lt/Ekomercija/2dalis23.htm>

⁸⁴ RAIT apklausa atlikta šių metų sausio 13-15 dienomis, joje dalyvavo 1123 nuolatiniai Lietuvos gyventojai, kurių amžius 15-74

metai.//<http://www.ashburn.lt/Default.aspx?Element=PaymentCards&TopicID=275&ArticleID=116139&Page=3;prisijungimo laikas 2000-10-10>

Šių metų sausio 1 dieną Lietuvos komerciniai bankai buvo išdavę 3,09 mln. įvairių mokėjimo kortelių – 8,5 proc. daugiau nei prieš metus.

Iš jų 146,641 tūkst. buvo kredito kortelės, o dar 187,341 tūkst. – debeto kortelės su kredito limitu. Kredito kortelių skaičius per metus išaugo 71,3 procento.

Apžvelgus mokėjimo kortelių skaičių galima išskirti keletą kortelių rinkos augimo priežasčių: besiplečianti šalies rinka bei konkurencija, palankesnės kortelių įsigijimo, aptarnavimo sąlygos .

2.5 Atsiskaitymo elektroninėmis kortelėmis praktinės veiklos aspektas

Spartus mokėjimo kortelių rinkos vystimasis šalyje ir augantys vartotojų poreikiai lemia, kad Lietuvoje mokėjimo kortelė tampa neatsiejamą kasdieninio gyvenimo dalimi, o atsiskaitymas kortele- labiau priimtas ir įprastas būdas susimokėti už prekes ir paslaugas. Sparčiausiai 2005 metais Lietuvoje augo kreditinių kortelių rodikliai. Galima teigti, kad po truputi gryniesi pinigai po stumiami iš apyvartos, kadangi žmonės renkasi patogesnius ir pigesnius būdus tvarkyti savo finansinius reikalus, o mokamosios kortelės ir atsiskaitymai internetu keičia grynuosius pinigus.

Lietuvos bankų asociacijos duomenimis 2005 m.- 2006m. III ketv. pagrindinių Lietuvos Respublikos bankų klientų skaičius pastebimai didėja , kaip ir didėja išduodamų mokėjimo kortelių skaičius. Autorės nuomone, didėjant bankų klientų ir mokėjimo kortelių skaičiui , atsiranda vis naujų mokėjimų ir atsiskaitymų galimybių jomis. Tačiau plečiantis mokėjimo kortelių panaudojimo galimybėm iškyla įvairių neaiškumų ar nesklandumų naudojantis mokėjimo kortelėmis. Bankų veiklos sudedamoji dalis- mokėjimo kortelių išleidimas į apyvartą ir operacijų jomis atlikimas. Bankas išleidęs mokėjimo kortelę ir jomis atliekantis operacijas, privalo pasirūpinti, kad atsiskaitymo mokėjimo kortelėmis sistema būtų patikima, veiksminga ir saugi⁸⁵. Kredito įstaigos sudarydamos sutartį dėl elektroninės mokėjimo priemonės suteikimo privalo vadovautis Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo nuostatomis, t.y privalo supažindinti naudotoją su priemonės suteikimo ir naudojimo sąlygomis. Tačiau kaip naudotojas įsisavina mokėjimo priemonės panaudojimo sąlygas, ir kaip įsisavina naudotojo pareigas priklauso nuo jo paties.

⁸⁵ Mokėjimo kortelės: bankai priversti peržiūrėti sutartis su klientais//Justitia.2002 Nr. 1-2

Atsiskaitant mokėjimo kortelėmis galima susidurti ir su technologinėmis klaidomis kurios sukelia susirūpinimą dėl sistemų funkcionavimo ir grėsmes vartotojų pasitikėjimui tokiomis mokėjimo sistemomis. Mokėjimo sistemos, kurios vartotojams suteikia galimybę peržiūrėti ir patikrinti 5 ar 10 sandorių, užtikrina pakankamą saugumo laipsnį, nes tokiu būdu vartotojai įgyja galimybę patikrinti sudaromus sandorius ir pranešti apie pažeidimo pavojų.

Rinkos tyrimų bendrovės „TNS Gallup“ Europos Komisijos užsakymu buvo vykdomas 25 Europos Sąjungos šalių gyventojų nuomonės tyrimas⁸⁶. Apklausos duomenimis, lietuviai yra vieni iš mažiausiai užsienyje apsipirkinėjančių Europos Sąjungos gyventojų. Estijos ir Latvijos gyventojai lietuvius šiuo atžvilgiu lenkia 10 procentų- užsienyje apsipirkinėja 25 procentai estų ir 24 procentai latvių. Be to lietuviai taip pat neaktyviai naudojami pirkimo internetu galimybėmis- jas vertina įtariai, o dauguma apie tai apskirtai nieko nežino⁸⁷.

Panašūs atlikti tyrimai Jungtinėse Amerikos Valstijose bei Australijoje, Kanadoje, Jungtinė Karalystėje, patvirtina, kad daugelis klientų yra susirūpinę dėl sukčiavimo galimybės, atliekant internetinius mokėjimus. Yra nepasitikėjimas pateikiamos asmeninės informacijos konfidencialumu ir saugumu⁸⁸.

„Visa Europe“ duomenimis, prekybos vietose atlikta beveik penktadalių daugiau operacijų mokėjimo kortelėmis nei ankstesniais metais⁸⁹. Autorės nuomone atsiskaityti didžiuosiuose prekybos centruose mokėjimo kortelėmis sunkumu neišskyla, kadangi juose yra įrengti mokėjimo kortelių skaitytuvai, pasitaiko, kad mažuosiuose prekybos centruose, atsiskaityti mokėjimo kortelėmis ne visada yra galimybė.

Bankininkų teigimu, smulkiesiems verslininkams ne visada finansiškai paranku įsirengti mokėjimo kortelių skaitytuvus⁹⁰. Prekybininkai kurie apsisprendžia įsirengti mokėjimo kortelių skaitytuvus, susiduria su finansinėmis išlaidomis, kadangi įsirengti su banku užtikrinančią liniją (ryšį) yra brangu. O jungiantis su banku per modemą, ryšys kainuos pigiau, tačiau suprastėja ryšio kokybė, kas sąlygoja ilgesnį vartotojo aptarnavimo laiką. Bankams diegiant lustines korteles, kai kuriems prekybininkams kainuos ir kasos aparatų su integruotais mokamųjų kortelių skaitytuvais įsigijimas.

⁸⁶ Tyrimo metu buvo apklausta beveik 30 tūkst. žmonių visose 25 ES šalyse. Lietuvoje apklausą vykdžiausi „TNS Gallup“ apklausė 1004 respondentus.

⁸⁷ Lietuviai užsienyje apsipirkinėja retai, pirkiniams išleidžia mažai .
<http://www.biznews.lt/?psll=naujiena&id=7226>; prisijungimo laikas 2006-11-22

⁸⁸ Directorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce<
<http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas 2006-11-01

⁸⁹ Lietuvos išlaidos „Visa“ kortelėmis prekybos vietose išaugo 42 proc.// <http://www.ebiz.lt/article.php3/1/7883/4>; prisijungimo laikas 2006-10-15

⁹⁰ Apyvartoje tebešlama gryniesi. <http://www.kaunodien.lt/lt/?id=6&aid=31048>; prisijungimo laikas 2006-10-24

Lietuvoje vis daugiau prekybininkų bei paslaugų teikėjų siūlo savo klientams lojalumo korteles. Tapusiems šių kortelių savininkams prekybininkai ir paslaugas teikiantys atstovai žada bei siūlo įvairias nuolaidas ir kt.

Populiarėjančios įvairios nuolaidų kortelės, vienu aspektu, naudingos vartotojui- nes gauna nuolaidų. Kitu aspektu, tai svarbi rinkodaros priemonė, padedanti prekybininkams ir paslaugų tiekėjams išlaikyti nuolatinius vartotojus. Bet atsitinka, kad vartotojai uoliai savo sąskaitoje kaupę už pirkinius gautus taškus, nespėja jais pasinaudoti, nes pasirodo, kad baigėsi kortelės galiojimo laikas ir kaupiti taškai pradingo. Be to atkreiptinas dėmesys, kad kartais siūlomos nuolaidos- labai sąlyginis dalykas. Nuolaidų kortelių turėtojai iš dalies yra skatinami pirkti ir tai, ko jiems visai nereikia⁹¹.

Lietuvos Respublikos bankai siūlo bendras mokėjimo korteles (Pvz. bendra kortelė DnB NORD ir MAXIMA) siūlantys pasinaudoti nuolaidų programomis.

Lojalumo kortelė prekybininkai siekia padidinti pardavimus, skatina vartotojus grįžti. Pagal paskirtį lojalumo kortelių sistemos skiriasi viena nuo kitos. Tai gali būti nuolaidų kortelės, lojalumo taškų kaupimo kortelės, dovanų kortelės ir kt.

Lietuvoje galiojantys teisės aktai nedraudžia prekybininkams siūlyti vartotojams įsigyti nuolaidų korteles. Tačiau vartotojas turi gauti išsamią informaciją (kokios nuolaidos, kada, kaip, kiek laiko galioja kortelė ir kt.). Tačiau kartais atsitinka, kad vartotojas turėdamas lojalumo kortelę negali ja pasinaudoti dėl neveikiančio nuolaidų kortelių nuskaitymo skaitytuvo.

Autorei nepavyko surasti mokslinių straipsnių, publikacijų, šioje dalyje nagrinėjama tema. Lietuvoje yra atlikta įvairių tyrimų susijusių su mokėjimo kortelėmis, šiuo metu Europos Komisijos užsakymu vykdomas 25 Europos Sąjungos (ES) šalių gyventojų nuomonės tyrimas "Eurobarometras", Lietuvoje atliekamas didžiausios šalies viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovės "TNS Gallup" . Tyrimo duomenimis " lietuviai neaktyviai naudojami pirkimo internetu galimybėmis - jas vertina įtariai, o dauguma apie tai apskritai nieko nežino. "Didėjantis namų ūkių skaičius, turinčių interneto ryšį ir patogesni Lietuvos bankų siūlomi atsiskaitymo būdai turėtų paskatinti aktyvesnį apsipirkinėjimą internetu, tačiau apsiperkančių užsienyje skaičius ženkliai padidės tik tada, kai Lietuvos gyventojų pajamos prisivys ES šalių vidurkį ir palengvės susisiekimasis su kaimyninėmis šalimis" ⁹².

⁹¹ <http://www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=15428>

⁹² Lietuviai užsienyje apsipirkinėja retai <http://www.buznews.lt/?psl=naujiena&id=7226> ;prisijungimo laikas 2006-11-22

2.LIETUVOS BENDROVIŲ SUKURTOS ELEKTRONINIŲ ATSISKAITYMŲ SISTEMOS

Įdomu pastebėti, kad Lietuva nelieka globalių komercijos procesų nuošalyje. Šia prasme paminėta UAB „Penki kontinentai“, kuri sukūrė ir įdiegė naujos kartos kortelių autorizavimo internetu sistemą. Ši sistema vadinama VAM 1.0- (Virtualus autorizacijos modulis), iš esmės laikytina specialiuoju mokėjimų serveriu⁹³.

VAM 1.0 leis prijungti elektronines parduotuves prie bankinių sistemų lyg įprastus mokėjimo terminalus. VAM yra atvira sistema- ji nėra susieta su konkrečiu banku, gali autorizuoti visas bankų naudojamas debetines ir kreditines korteles. Šiuo metu atsiskaityti už prekes ir paslaugas per internetą naudojantis VAM galima tarptautinėmis VISA, Eurocard/Mastercard bei Vilniaus banko išleistomis Visa Elektron, Maestro mokėjimo kortelėmis ir VB banko kortele⁹⁴.

VAM yra įdiegtos : www.books.lt (virtualus knygynas); www.zyxel.lt (telekomunikacinės įrangos parduotuvė); www.ldraudimas.lt (draudimo paslaugos); www.baltikums.lt (draudimo paslaugos); www.ivpi.lt (atsiskaitymas už komunalines paslaugas internetu)⁹⁵.

Šios sistemos veikimo etapai: pirkėjas per internetą prisijungia prie pardavėjo elektroninės parduotuvės, išsirenka prekes ir nurodo atsiskaitymo banko kortelę būdą. Elektroninėje parduotuvėje suformuojamas užsakymas. Pirkėjas nukreipiamas į saugią mokėjimų autorizacijos terpę, esančią VAM serveryje. VAM serveris paverčia tuos duomenis suprantamais banko sistemai ir siunčia juos į banką ne per internetą, o per specialų- X.25 tinklą. Visame pasaulyje x.25 tinklai naudojami finansinių institucijų duomenims perduoti ir yra itin patikimi, jų saugumas netgi nekvestionuojamas. Po to, kai banko sistema gauna duomenis, atlieka kortelės autorizacija taip pat ir iš bet kurios realios parduotuvės mokėjimo terminalo. Kortelių autorizacija trunka kelias sekundes. Tada pirkėjas gauna autorizacijos patvirtinimą. Pinigai iš pirkėjų kortelių sąskaitų pervedami į pardavėjo banko sąskaitą taip pat, kaip tai vykdoma autorizuojant korteles naudojant įprastus mokėjimo terminalus parduotuvėse. VAM serverio kortelių autorizacijos procesas analogiškas autorizacijai iš įprastų mokėjimo terminalų dėl to, kad visose prekybos vietose magnetinių banko mokėjimo kortelių terminaluose veikia „Penkių kontinentų“ sukurtos programos⁹⁶.

⁹³ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius:NVO Teisės Institutas,2004.P.396.

⁹⁴ <http://www.bs2.lt/default2.asp?EditionID=50&DL=L&TopicID=127&ArticleID=362#>; prisijungimo laikas 2006-10-10.

⁹⁵ Ten pat

⁹⁶ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius:NVO Teisės Institutas,2004.P.396

VAM funkcijos⁹⁷ :

Autorizuoja banko mokėjimo korteles

Kaupia visą transakcijų informaciją (išskyrus kortelės informaciją)

Turi prarastų kortelių juoduosius sąrašus

Tikrina, ar banko mokėjimo kortelių numeriai atitinka leistinus šablonus bei kontrolines sumas .

Perveda pinigus automatiškai arba rankiniu būdu

Atsisako įvykusios transakcijos arba gražina pinigus į kortelės sąskaitą- atsižvelgiantį transakcijos statutą.

Pateikia atsiskaitymų statistiką .

VAM privalūmai⁹⁸:

Patogu – pirkėjui norinčiam įsigyti prekių nereikia išeiti iš namų, jam jas treikia išsirinkti internete ir įrašyti savo banko kortelės duomenis į elektroninės parduotuvės atsiskaitymo formą.

Greita- banko mokėjimo kortelės duomenų autorizacija tetrunka kelias sekundes. Įvykus atsiskaitymui, pardavėjas nedelsiant gali pristatyti nupirktas prekes.

Saugu- Pirkėjo asmeniniai ir finansiniai duomenys per internetą perduodami užkoduoti.

Duomenims koduoti naudojamas bendrovės „ VeriSign“ suteiktas visame pasaulyje saugiu pripažįstamas duomenų perdavimo protokolo SSL 128 bitų raktas. Taikant šį kodavimo raktą svarbūs duomenys nedingsta, jų negali pasiekti pašaliniai asmenys.

Kita sistema yra Epay.lt

E- Pay sistema yra tarpininkas tarp įmonės paslaugų teikėjos, siunčiančios sąskaitas tų paslaugų vartotojų ir bankų, kurie perveda sumokėtus vartotojų paslaugos teikėjams.

Novatoriškos , elektroninės komercijos santykių sąlygotos elektroninių atsiskaitymų sistemos turi daug panašumų su tradicinėmis. Kai kurios pagrįstos tiesioginiu , betarpišku tam tikros vertės simbolio , ženklo perdavimo iš pirkėjo pardavėjui, kuris analogiškas grynųjų pinigų sumokėjimui. Tokiose sistemose atitinkamos vertės, ekvivalento perdavimas parduodančiajai šaliai įvyksta iš karto, vienu metu su tuo momentu, kai perkančioji šalis tokio ekvivalento netenka. Kitos, sistemos, panašiai kaip tradiciniame pasaulyje- mokėjimo kortelės, pagrįstos pareigos sumokėti įvykdymo perdavimui trečiajai šaliai. Tai realizuojama per sutartinius santykius, susiformuojančius tarp mokėtojo ir tokios trečios šalies, kuri parduodančiosios šalies

⁹⁷ <http://www.bs2.lt/default2.asp?EditionID=50&DL=L&TopicID=127&ArticleID=470>; prisijungimo laikas 2006-10-20

⁹⁸ <http://www.bs2.lt/default2.asp?EditionID=50&DL=L&TopicID=127&ArticleID=471>; prisijungimo laikas 2006-10-20

atžvilgiu įgyvendina mokėtojo pareigą sumokėti. Taip pat egzistuoja įvairios debito sistemos, kurios reikalauja, kad vartotojas turėtų sąskaitą, atidarytą interneto paslaugų teikėjo, kuris ir įgyvendina visus tokio vartotojo sudaromus sandorius, arba sąskaitą pas konkretų produkto teikėją. Kiekviena iš atsiskaitymų sistemų yra pasiekusi gana skirtingą išsivystymo ir praktinio pritaikomumo lygį, kiekvienai sistemai būdingos savitos teisinės problemos⁹⁹.

Aptarsime keletą skaitmeninių pervedimų sistemų tai: Saugūs atsiskaitymai kreditinėmis kortelėmis; Mikroatsiskaitymų sistemos. Kreditinių kortelių panaudojimas atsiskaitymams, vykdomiems *online* aplinkoje, jau senokai tapo norma. Galima išskirti dvi alternatyvias registruotų kortelių mokėjimo sistemas. Pirmoji: pirkėjo kreditinės kortelės informacija yra laikoma saugiaiame kompiuteryje ir niekada nepaskleidžiama į internetą. Kai pirkėjas ketina atlikti elektroninį pirkimą, jis paprasčiausiai pateikia identifikacinį kodą- PIN, kurį suteikė pardavėjui. Tuomet informaciją pardavėjas persiunčia ir tik tada inicijuojamas mokėjimas. Po to pirkėjas, prieš atlikdamas elektroninius pirkimus, šią užkuoduotą informaciją persiunčia pardavėjui.

Siekiant garantuoti vartotojų siekį saugiai ir patikimai atlikti mokėjimus virtualioje aplinkoje, įvairios elektroninės komercijos plėtra susirūpinusios kompanijos įdiegė visą eilę įvairių saugumo sistemų, pagrįstų atsiskaitymais tradicinėmis mokėjimo kortelėmis. Viena garsiausių ir savu laiku populiariausių sistemų buvo sukurta „Netscape“ kompanijos pavadinta SSL (Secure Socket Layer) pagrįsta unikaliu protokolu, įgalina efektyvų mokėjimo kortelės duomenų užkodavimą. Šios sistemos vienas trūkumas – nėra galimybės nustatyti duomenų gavėjo tapatybės, (nėra patikimų priemonių, kurių pagalba būtų galima neabejotinai konstatuoti, kad jautrios finansinės informacijos gavėjas yra būtent įgaliotasis pardavėjas ar finansinė institucija). Galimo neteisėto informacijos panaudojimo rizika privertė ieškoti naujų mokėjimo metodų. Pasaulinės mokėjimo kortelių gamintojų Visa ir MasterCard, bendradarbiaujant su „Netscape“, sukūrė sistemą, žinomą kaip saugaus elektroninio sandorio (Secure Electronic Transaction) standartų, kuris gana plačiai naudojamas *online* atsiskaitymų apsaugai. Ši sistema veikia kartu su SSL schema, ir šalių autentifikacijai pasitelkia kriptografiją bei skaitmeninius sertifikatus.¹⁰⁰

Kreditinės kortelės yra plačiai naudojamos apmokėjimams internetu. Iš pradžių buvo santykinai mažas kreditinių kortelių pritaikomumas mokėjimams internetu, išskyrus papildomus apsaugos kodus. Tačiau nauji saugesni būdai yra pridėti pervedimų apsaugojimui. Didžiausias skirtumas tarp mokėjimų internetu ir neinternetinių apmokėjimų yra tas, kad perkant internetu nėra pateikiama fizinė kortelės kopija, prekybininkas negauna pažymėto, ar panašaus patvirtinimo iš kliento. Atsižvelgiant į tai, kad pavedimai ne internetu yra autorizuoti, tačiau to

⁹⁹ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004. P.385

¹⁰⁰ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004. P.388

neriekia internetiniams pirkimams (ypač mažame versle), nors autentiškumas ir tikrinimo technologijos padidino tikslių autorizuotų pavedimų atlikimą.

Kreditinė kortelių sistema turi ilgai kurtą vartotojų ir prekybininkų tinklą, garantuojantį platų pritaikomumą ir didelę vartotojų bazę įvairių rūšių pavedimams. Mokesčiai kreditinių kortelių operacijoms mažiems mokėjimams yra santykinai dideli, faktas, dėl kurio kreditinės kortelės mažiau tinkamos mikroapmokėjimams. Potencialus kreditinių kortelių pritaikymas mikroapmokėjimams yra didėjantis ar susikaupusių mokėjimo sprendimų naudojimas. Kitas apribojimas išskyla mokėjimams *asmuo-asmuo* kai pardavėjui reikia prekybininko sąskaitos su kreditinės kortelės kompanija tam, kad apmokėjimas būtų pripažintas, šis pasirinkimas negali būti įmanomas atsitiktiniams sandoriams ar mažame versle.

Didžiausias privalumas naudojant kreditines korteles internetiniams mokėjimams yra tas, kad klientui nereikia gauti papildomos techninės ar programinės įrangos, nėra poreikio papildomai registracijai su trečia šalimi. Keletas potencialių pirkėjų segmentų gali nebūti tinkami šiam apmokėjimo metodui. Pavyzdžiui, greitai augančioje internetinių žaidimų rinkoje, viena trečioji žaidimų žaidėjų yra jaunesni nei 18 metų. Jie negali turėti kreditinių kortelių, kadangi turi atitikti minimalias finansines sąlygas. Kai kuriuose ūkiuose, kur kreditinės kortelės nėra plačiai paplitusios, sistema negali būti tinkama internetiniams mokėjimams¹⁰¹.

Vartotojams, turintiems patirties internetinių pavedimų atlikimo srityje, pateikiamos mokėjimo sistemos yra santykinai lengvos naudoti. Nepabaigtų pavedimų dažnumas gali atstoti naudojimo lengvumo indikatorių. Mokėjimo paslaugų teikėjų Europos grupės Pago duomenimis keletas faktų, kurie apdorojo apie 90 mln. pavedimų 2004m. 2003m. atliktame tyrime apie 2002m. pavedimus vienas iš trijų kreditinių kortelių pavedimų (32,5 proc.) nebuvo atlikti iki galo, pagrindinė priežastis buvo ta, kad autorizuotos sistemos atmetė kreditinių kortelių informaciją (56 proc. klaidų). Galimos pavedimų neatlikimo priežastys apima įeinančios informacijos klaidas, neegzistuojančius kreditinių kortelių numerius, patvirtinimo numerio klaidas, neišduoto numerio, patvirtinimo numerio neatpažinimus, nepakankamus sąskaitos likučius; santykinai mažas atmetimas dėl galimo sukčiavimo (9 proc.) Vokietijos internetiniai prekybininkai turėjo daug mažesnių nesėkmingų pavedimų dydį (12,6 proc.), tačiau priežasčių paplitimas neatlikimui yra panašus. Šie rezultatai remiasi 3,67 mln. pavedimų analize, kuri apima tipiškus internetinius pardavėjus iš 29 skirtingų šalių ir pirkėjus iš 198 šalių.

Kreditinių kortelių kompanijų uždėti mokesčiai prekybininkų grupei yra 2-6 proc. priklausomai nuo geografinės padėties, banko, prekybininko kategorijos ir pardavimo

¹⁰¹ Direktorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce // <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas 2006-11-01

charakteristikos (įskaitant dydį, nacionalinių ir tarptautinių mokėjimų svarbą. Dažniausiai yra tam tikras fiksuotas mokestis, atidarant ir išlaikant kreditinės kortelės sąskaitą. Neatlikti mokėjimai kreditinėmis kortelėmis atrodo santykinai dideli, gali būti papildomi kaštai (galbūt iki 1/3 didesni) internetinėms parduotuvėms. Netgi kai kreditinės kortelės pavidimas yra autorizuojamas ir užbaigiamas, prekybininkui gali reikėti padengti mokėjimo panaikinimo kaštus. Prekybininkai prisiima dažnai atgalinius apmokestinimus, jeigu jie neturi kliento pavidimo parašo, šie kaštai vargina mažesnius prekybininkus.

Nuo tada, kai kreditinės kortelės nėra specialiai traktuojamos kaip internetinės mokėjimo sistemos, yra neatskiriama rizika, susijusi su jų vartojimu. Kortelės savininko autentiškumas yra patvirtinamas naudojant vardą, kreditinės kortelės numerį, galiojimo datas be kito autentiškumo. Suteikdamas šią informaciją internetinis klientas pateikia prekybininkui informaciją, kuri gali būti naudojama kitų klientų internetinių pirkimų atlikimui, jeigu perimama. Vadinasi reikalinga, kad ši informacija būtų saugoma pavidimo atlikimo metu ir gaunant pinigus. Be to internetinių pardavėjų parduotuvių kreditinių kortelių informacija parodo minimalų dalyvavimą, kuris išsaugo informaciją tam tikram laikui. Jie saugo finansinius duomenis savo serveriuose, išskyla papildomi reikalavimai tinklapio informacijos saugojimui tam, kad sutrukdyti finansinės informacijos netinkamą panaudojimą¹⁰². Priežastys dėl ko Europos Sąjungoje neperka internetu, Žr. Lentelė Nr. 7.

Tam, kad sukliudyti informacijos perėmimą kreditinės kortelės informacijos perdavimo metu, SSL (Secure Sockets Layer) paslauga, kuri yra plačiai naudojama įvairios apsaugos pritaikymui, yra plačiai naudojama. SSL (Secure Sockets Layer) leidžia patikrinti prekybininkų identifikavimą SSL serverio pagalba. Nepaisant priemonių tinkamumo internetinių operacijų patvirtinimui ir apsaugai, žymi dalis elektroninės komercijos puslapių (10 proc.) gali stokoti apsaugos mechanizmų informacijos perdavimui ir kai kurios pramonės šakos turi žymiai mažesnę įgyvendinimo lygį. Nors tai yra bendros problemos, kurios tinka ir kitiems mokėjimams, jie gali pakenkti kreditinių kortelių mokėjimams dėl didelio internetinių operacijų skaičiaus¹⁰³.

Mikroatsiskaitymų sistemos.

Rinka suformavo tokių mokėjimo sistemų, kurios galėtų efektyviai ir ekonomiškai aptarnauti smulkius sandorius, kurių vertė gali siekti tik keletą eurų. Tokie produktai, kaip vaizdo klipai, smulkios programėlės ir kt., reikalauja tokių atsiskaitymo metodų, kurie būtų pritaikyti mažos vertės sandoriams¹⁰⁴.

¹⁰² Direktorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce // <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas 2006-11-01

¹⁰³ Ten pat.

¹⁰⁴ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004. P.394

Remiantis studijomis 2006 m. balandžio 18 d., Centrinis objektas mikromokėjimų vystimuisi yra tas, kad tradicinės sistemos buvo originaliai pritaikytos santykinai dideliems apmokėjimams. Pavyzdžiui kreditinės kortelės turi fiksuotą pavedimo mokestį, susijusį su pavedimo kaštų procentu. Mikromokėjimams tai yra brangu. Tipiškai mikromokėjimų kaštai sudaro 30-40 proc. pirkinio vertės. Naujos tarpinės paslaugos pradeda atpažinti potencialią mikro- mokėjimų svarbą. Siūlomi specifiniai tarifai skaitmeninio turinio prekėms (pvz. PayPal tarifai individualiems muzikos parsisiuntimams).

Skirtingos mikromokėjimų sistemos

Yra nemažai konkuruojančių mikromokėjimo sistemų, įskaitant:

1. Tiesiogiai į sąskaitą.

Pasiūlytas mokėjimo sprendimas yra mokėjimas tiesiogiai į sąskaitą per telefoniją. Pavyzdžiui yra Vodafone/T-Mobile m-Pay Bill, kurie yra numatyti mažiems pavedimams. Tai leidžia apmokestinti telefonijos sąskaitą arba nuskaičiuoti iš išankstinio apmokėjimo kredito. Kita sistema yra Portalify Coinlet sistema (Suomija), kuri teikia mažiausią tarifą SMS. Tokios apmokėjimo sistemos nėra plačiai siūlomos, kadangi negalimi tarptautiniai mokėjimai¹⁰⁵.

2. Surinkimas (vienkartinio didelio pavedimo formavimui)

Didėjantis rinkinys/surinkimas yra dažnai naudojamas individualių mokėjimų išlaidos yra sumuojamos kartą per mėnesį už visus mokėjimus. Ši paslauga gali būti pasiūlyta mikromokėjimų organizacijų, susijungus daugeliui prekybininkų. Alternatyvus būdas yra pridėti pavedimų kaštus prie egzistuojančios mėnesinės sąskaitos (įprastai telefonijos sąskaitos). Kiti mechanizmai susideda iš prekybininkų kaštų surinkimo iš klientų.

3. Išankstinio apmokėjimo sąskaitos

Išankstinio apmokėjimo sistemos turi taip pat mikromokėjimus (pvz. Micromoney Vokietijoje). Kortelė yra naudojama tik kartą ir neturi kitos informacijos, tik 16 skaitmenų PIN slepiantį kodą po folija. Naujoji Zelandija su Payex išvystė tokių rūšių instrumentus. Nė vienas iš mokėjimo mechanizmų nėra plačiai naudojamas¹⁰⁶.

4. Tiesioginiai pavedimai

Numatomos perspektyvos.

Tai yra iššūkiai ateities mikroapmokėjimų sistemų vystimuisi. Du pagrindiniai internetinių mokėjimų sistemų tiekėjai, kreditinių kortelių kompanijos, bankai, neidentifikavo šios rinkos kaip prioritetinės ir pelno kaštai bendrai paėmus yra maži. Mokėjimo tiekėjui *Visa* egzistuojantys surinkimo modeliai suteikia mikro mokėjimų sprendimą. Nėra alternatyvaus verslo

¹⁰⁵ Directorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce // <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas 2006-11-01

¹⁰⁶ Ten pat.

modelio, kuris remtų investicijas mikro mokėjimų sistemų vystimuisi. Pagal kompanijas surinkimo modeliai pristato kliento poreikių tenkinimo optimalų sprendimą.

Kiti tiekėjai, įskaitant telekomunikacijos paslaugų kompanijas, gali būti labiau įtraukti. Jie turi ilgą patirtį mikro mokėjimams atlikti, pvz. telefoninių skambučių esmė yra mikro mokėjimai. Keletas kompanijų (pvz. Vokietijos Telekom) nusprendė tapti internetinių mokėjimų sistemų teikėjais. Kiti telekomunikacijų teikėjai vis dar tyrinėja šią rolę. Europos kompanijoms tai gali būti kryptis link elektroninių pinigų direktyvos. Kitas iššūkis yra tas, kad mokėjimo sistemos teikėjams yra sunku įgyti didelį vartotojų skaičių, daug sistemų žlugo. Galiausiai nėra bendrų mikro mokėjimo platformų, kurios leidžia skirtingų sistemų veikimą kartu už šalies ribų.

Prekybininkų pranašumas - turėti kliento abonementinį mokestį daugiau kaip vienkartinį mokėjimą. Prekybininkams tai suteikia stabilesnes pajamas ir padidina klientų pažinimą ir jų pirkimo įpročius. Klientai gali duoti naudos, jeigu pasiūlymai pritaikyti individualiam vartotojui. Tuo pačiu metu, iškyla privatumo klausimas. Surinkimo paslaugos privalumai mokėjimų teikėjams (pvz. kreditinės kortelių sistemos) ir prekybininkams reiškia, kad yra mažesnis rinkos spaudimas alternatyvių mikro mokėjimo būdų vystimuisi¹⁰⁷.

Mokėjimo sistemas galima skirstyti į tas, kurios užtikrina atsiskaitymų saugumą, ir tas, kurios yra pigios tiek naudotojui, tiek ir pardavėjui. Mikroatsiskaitymai susiję tik su nedidelės vertės mokėjimais, sandoriais, todėl saugumo klausimas nėra toks aštrus .

¹⁰⁷ Direktoare for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce<
<http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas 2006-11-01

3.ELEKTRONINIŲ ATSISKAITYMŲ TEISINIO REGLAMENTAVIMO EUROPOS SAJUNGOJE IR LIETUVOJE ANALIZĖ

1.Europos Sąjungos teisės aktai reglamentuojantys atsiskaitymų santykius glaudžiai susijusius su elektroniniais atsiskaitymais

Kiekvienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje egzistuoja savi nacionaliniai teisės aktai nustatantys elektroninių atsiskaitymų teisinių santykių specifiką.

Privalomo ir rekomendacinio pobūdžio teisės aktai egzistuoja tiek nacionalinėje Europos Sąjungos valstybių narių teisėje, tiek visos Europos Sąjungos mastu.

Kiekviena valstybė stengiasi adaptuoti savo nacionalinę teisinę bazę elektroninių atsiskaitymų srityje, kuria naujas teisės normas ar papildo bei keičia jau veikiančias, todėl neišvengiamai kyla teisės normų kolizijų tikimybė.

Derinant mokėjimų teisinę sistemą Europos Bendrijoje šiuo metu yra priimti Bendrijos aktai, būtent: 1997 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/5/EB dėl tarptautinių kredito pervedimų ir 2001 m. gruodžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2560/2001 dėl tarptautinių mokėjimų eurai; 1987 m. gruodžio 8 d. Komisijos rekomendacija 87/598/EEB dėl Europos elgesio kodekso, susijusio su elektroniniu būdu atliekamais mokėjimais (santykiai tarp finansų įstaigų, prekybininkų ir paslaugų atstovų bei vartotojų); 1988 m. lapkričio 17 d. Komisijos rekomendacija 88/590/EEB dėl mokėjimo sistemų, ypač dėl kortelės turėtojo ir kortelės teikėjo tarpusavio santykių; 1997 m. liepos 30 d. Komisijos rekomendacija 97/489/EB dėl elektroninėmis mokėjimo priemonėmis atliekamų operacijų, ypač dėl teikėjo ir turėtojo tarpusavio santykių.

Šiame skyriuje svarbu aptarti svarbiausius Europos Sąjungos teisės aktus, kurie reguliuoja elektroninių atsiskaitymų teisinius santykius.

Privalomojo pobūdžio teisės aktas Europos Sąjungos mastu buvo priimtas 1997 m. sausio 27 d. tai Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/5/EB dėl tarptautinių kreditinių pervedimų¹⁰⁸. Šios direktyvos tikslas yra pagerinti tarptautinių kreditinių pervedimų paslaugas ir tokiu būdu padėti Europos pinigų institutui (EPI) vykdyti savo užduotį – didinti tarptautinių mokėjimų veiksmingumą rengiantis trečiajam Ekonominės ir pinigų sąjungos etapui¹⁰⁹. Ši direktyva įtvirtina taisyklės dėl tarptautinių kredito pervedimų įvykdymo, kredito įstaigų ir jų

¹⁰⁸ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/5/EB dėl tarptautinių kreditinių pervedimų// www.lrs.lt

¹⁰⁹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/5/EB dėl tarptautinių kreditinių pervedimų, 6 d.

klientų sandorių sąlygų aiškumo, informacijos apie mokėjimo nurodymų įvykdymo termino, komisinio mokesčio pateikimo.

Ši direktyva taikoma visiems mažesniems kaip 50 000 ekiu sumos kreditiniams pervedimams. Šios direktyvos nuostatos yra taikomos tarptautiniams kreditiniams pervedimams valstybių narių valiutomis ir ekiu, neviršijantiems 50 000 ekiu atitinkančiomis sumomis.

Direktyvoje 2 str. pateikta sąvoka apibūdinanti tarptautinį kreditinį pervedimą. Tarptautinis kreditinis pervedimas- tai sandoris, vykdomas siuntėjo iniciatyva per tam tikroje valstybėje narėje esančią įstaigą arba jos filialą, kad gavėjas galėtų gauti tam tikrą pinigų sumą kitoje valstybėje narėje esančioje įstaigoje arba jos filiale; siuntėjas ir gavėjas gali būti tas pats asmuo

Direktyva numato, kad įstaigos savo esamiems ir būsimiems klientams raštu, prireikus – elektroninio ryšio priemonėmis, ir lengvai suprantama forma suteikia informaciją apie tarptautinių kreditinių pervedimų sąlygas. Tokiame pranešime bent jau turi būti nurodyta: laikas, kurio reikia lėšoms įskaityti į gavėjo įstaigos sąskaitą, kai vykdomas įstaigai duotas tarptautinio kreditinio pervedimo pavedimas; būtina aiškiai nurodyti minėto laikotarpio pradžią; laikas, kurio reikia gavus tarptautinį kreditinį pervedimą į įstaigos sąskaitą įskaitytoms lėšoms įskaityti į gavėjo sąskaitą; visų komisinių ir mokesčių, kuriuos klientas turi sumokėti įstaigai, apskaičiavimo būdas, įskaitant, jei reikia, atitinkamus tarifus; įstaigos taikoma lėšų įskaitymo į sąskaitą data, jeigu ji nustatyta; informacija apie klientui prieinamas skundų pateikimo ir žalos atlyginimo procedūras ir naudojimosi jomis tvarka; taikomi orientaciniai valiutos keitimo kursai.

Direktyva¹¹⁰ numato, kad jeigu atliktas ar gautas tarptautinis kreditinis pervedimas, įstaigos raštu, prireikus- elektroninio ryšio priemonėmis, ir lengvai suprantama forma suteikia savo klientams aiškią informaciją, nebent jie aiškiai atsisako tokios informacijos. Tokiame pranešime bent jau turi būti nurodyta: nuoroda, leidžianti klientui identifikuoti tarptautinį kreditinį pervedimą; pradinė tarptautinio kreditinio pervedimo suma; visų mokesčių ir komisinių, kuriuos turi sumokėti klientas, suma; įstaigos taikoma lėšų įskaitymo į sąskaitą data, jeigu ji nustatyta.

Jeigu siuntėjas yra nurodęs, kad mokesčius už tarptautinį kreditinį pervedimą visiškai arba iš dalies turi sumokėti gavėjas, gavėją apie tai informuoja jo paties įstaiga.

Jeigu suma buvo konvertuota, konvertavimą atlikusi įstaiga informuoja savo klientą apie taikytą valiutos keitimo kursą.

Direktyvos 6 str. įtvirtina išsipareigojimus dėl termino. Siuntėjo įstaiga atlieka atitinkamą tarptautinį kreditinį pervedimą per su siuntėju sutartą terminą. Jeigu sutarto termino nesilaikoma

¹¹⁰ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/5/EB dėl tarptautinių kreditinių pervedimų// www.lrs.lt

arba jeigu jis nenustatytas ir jeigu penktosios banko darbo dienos, einančios po tarptautinio kreditinio pervedimo pavidimo akcepto datos, pabaigoje lėšos į gavėjo įstaigos sąskaitą nebuvo įskaitytos, siuntėjo įstaiga išmoka siuntėjui kompensaciją. Jeigu per sutartą terminą arba, jeigu toks terminas nenustatytas, iki penktosios banko darbo dienos, einančios po tarptautinio kreditinio pervedimo pavidimo akcepto datos, pabaigos tarptautinis kreditinis pavidimas neatliekamas dėl įstaigos tarpininkės kaltės, reikalaujama, kad ta įstaiga išmokėtų kompensaciją siuntėjo įstaigai.

Gavėjo įstaiga sudaro sąlygas gavėjui gauti tarptautinio kreditinio pervedimo lėšas per su gavėju sutartą terminą. Tais atvejais, kai sutarto termino nesilaikoma, arba, jeigu toks terminas nenustatytas, tais atvejais, kai banko darbo dienos, einančios po lėšų įskaitymo į gavėjo įstaigos sąskaitą dienos, pabaigoje lėšos neįskaitomos į gavėjo sąskaitą, gavėjo įstaiga gavėjui išmoka kompensaciją. Atkreiptinas dėmesys, kompensacija s nemokama, jeigu siuntėjo įstaiga arba, atsižvelgiant į kiekvieną konkretų atvejį, gavėjo įstaiga gali įrodyti, kad buvo uždelsta dėl siuntėjo arba, atsižvelgiant į kiekvieną konkretų atvejį, gavėjo kaltės.

Direktyva¹¹¹ aiškiai nustato, kad siuntėjo įstaiga, visos įstaigos tarpininkės ir gavėjo įstaiga po tarptautinio kreditinio pervedimo pavidimo akcepto datos kiekviena atskirai privalo atlikti visos kredito sumos pavidimą, jeigu siuntėjas nenurodo, kad tarptautinio kreditinio pavidimo išlaidas turi visiškai arba iš dalies padengti gavėjas. Gavėjo įstaigai nustatyti gavėjui mokestį už jo sąskaitos tvarkymą laikantis atitinkamų taisyklių ir įprastinės tvarkos. Tačiau įstaiga negali taikyti tokio mokesčio, kad išvengtų minėtoje pastraipoje nustatytų išipareigojimų.

Nepažeidžiant teisės pareikšti kitų pretenzijų, jeigu siuntėjo įstaiga arba įstaiga tarpininkė yra atlikusi išskaitymą iš tarptautinio kreditinio pavidimo sumos pažeisdama, siuntėjo prašymu siuntėjo įstaiga savo sąskaita ir be jokių išskaitymų įskaito į gavėjo sąskaitą visą išskaitytą sumą, nebent siuntėjas paprašo, kad ta suma būtų įskaityta į jo sąskaitą.

Įstaiga tarpininkė, kuri atliko išskaitymą pažeisdama, savo sąskaita ir be jokių išskaitymų pveda išskaitytą sumą siuntėjo įstaigai arba, jeigu siuntėjo įstaiga to paprašo, tarptautinio kreditinio pavidimo gavėjui.

Jeigu pareiga įvykdyti tarptautinio kreditinio pavidimo pavidimą laikantis siuntėjo nurodymų neatliekama dėl gavėjo įstaigos kaltės, gavėjo įstaiga, nepažeidžiant teisės pareikšti kitų pretenzijų, privalo neteislingai išskaitytą sumą savo sąskaita įskaityti į gavėjo sąskaitą.

Direktyva aiškiai nustato, kad jeigu tarptautinis kreditinis pavidimas nebuvo atliktas dėl gavėjo įstaigos pasirinktos įstaigos tarpininkės kaltės, gavėjo įstaiga privalo suteikti gavėjui galimybę

¹¹¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/5/EB dėl tarptautinių kreditinių pavidimų// www.lrs.lt

naudotis ne didesne kaip 12 500 ekiu suma. Jeigu tarptautinis kreditinis pervedimas nebuvo atliktas dėl klaidos ar trūkumo nurodymuose, kuriuos siuntėjas yra davęs savo įstaigai, arba dėl siuntėjo konkrečiai pasirinktos įstaigos tarpininkės kaltės, siuntėjo įstaiga ir kitos įstaigos, dalyvaujančios atliekant tarptautinį kreditinį pervedimą, jeigu įmanoma, stengiasi gražinti pervedimo sumą.

Jeigu siuntėjo įstaiga susigražina minėtą sumą, ji privalo šią sumą įskaityti į siuntėjo sąskaitą. Šiuo atveju įstaigos, įskaitant siuntėjo įstaigą, neprivalo gražinti mokesčių ir susikaupusių palūkanų ir gali išskaičiuoti su pinigų susigražinimu susijusias išlaidas, jeigu jos nurodytos.

Direktyvoje įtvirtintas ir nenugalimos jėgos (*force majeure*) atvejis, kai tarptautinio kreditinio pervedimo pavedimą atliekančios įstaigos atleidžiamos nuo šioje direktyvoje išdėstytų įsipareigojimų, jeigu jos gali konkrečiai nurodyti nenugalimos jėgos (*force majeure*) aplinkybes, o būtent – neįprastas ir nenumatytas aplinkybes, kurių asmuo, kuris remiasi *force majeure*, negali kontroliuoti ir kurių pasekmių nebūtų buvę galima išvengti nepaisant visų pastangų, kurios yra svarbios pagal aplinkybes.

Europos Komisija priėmė šias rekomendacijas: 1987 m. gruodžio 8 d. Komisijos rekomendacija 87/598/EEB dėl Europos elgesio kodekso dėl elektroninių atsiskaitymų ir 1988m. lapkričio 17 d. Komisijos rekomendacija 88/590/EEB dėl mokėjimo sistemų, ir ypač dėl santykių tarp kortelės turėtojo ir kortelės išleidėjo. Šiuose teisės aktuose yra įtvirtintos nuostatos skirtos atsiskaitymams, inicijuojantiems ir atliekamiems mokėjimo kortelėmis.

Rekomendacijoje 87/598/EEB¹¹² išanginėje dalyje pažymėta, kad elektroninis mokėjimas turi prisidėti prie staigaus banko, telekomunikacijos ir informacijos pramonės paslaugų modernizavimo ir plėtimo. Bei, kad naujų mokėjimo priemonių vystymas yra matomas Europos Bendruomenėje ir kad tam tikri bendri principai turi būti nustatyti pagal praktiką, suderintą tarp finansinių institucijų, prekybininkų, paslaugų tiekėjų, kortelių vartotojų.

Europos elgesio kodeksas susijęs su elektroniniu mokėjimu. Rekomendacijoje nustatytos sąlygos, kurios turi būti įvykdytos. Be to šioje rekomendacijoje elektroninė mokėjimo priemonė yra laikoma kortelė su magnetine juoste arba su mikroschema. Rekomendacijoje pažymėta, kad sutartys turi būti sudarytos raštu, t.y. emitentai ar jų agentai turi šias sutartis pasirašyti su prekybininkais ir vartotojais.

¹¹² 87/598/EEC: Commission Recommendation of 8 December 1987 on a European Code of Conduct relating to electronic payment//)// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31987H0598:EN:NOT>; prisijungimo laikas 2006-12-01

Be to šioje rekomendacijoje pažymėta, kad kortelių savininkai turi imtis visų atsargumo priemonių, užtikrinančių išduotos kortelės saugumą ir turi laikytis pasirašytos sutarties nustatytų sąlygų (kortelės pametimo ir vagystės). Rekomendacijoje nėra pažymėtos kortelių savininko atsakomybės sąlygos bei kortelės išleidėjo (emitento) pareigos ir atsakomybė.

Europos Komisijos rekomendacijoje 88/590/ EEB 1988 m. lapkričio 17 d.¹¹³ dėl mokėjimo sistemų, santykių tarp kortelių savininkų ir kortelių emitentų.

Šios rekomendacijos įžangoje konstatuojama, kad klientai turi būti apsaugoti nuo nuostolių dėl netinkamų paslaugų; Vartotojas turi gauti atitinkamą informaciją liečiančia mokesčius ir kitas išlaidas. Kad turi būti nustatytos bendros taisyklės, kad emitentai būtų atsakingi dėl sutarties savininko mokėjimo instrukcijų ir partnerių operacijų, pavedimų neįgyvendinimo arba neteisingo įgyvendinimo, esant mokėjimo prietaiso praradimo, nukopijavimo atvejais.

Rekomendacijoje pažymėta, kad mokėjimo prietaisai gali būti naudojami tarptautiniu mastu. Šioje rekomendacijoje mokėjimo priemonė apibrėžta detaliau nei rekomendacijoje 87/598/EEB . „Mokėjimo prietaisas“- kortelė arba kitos priemonės, suteikiančios galimybę vartotojui atlikti operacijas (nurodytas rekomendacijos priede). Taip pat šioje rekomendacijoje išsamiau detalizuotos emitento ir vartotojo pareigų bei atsakomybės klausimai.

Po šių rekomendacijų 1997 m. Europos Komisija priėmė rekomendaciją kuri skirta taip pat elektroninių priemonių atsiskaitymams ypač dėl subjektų tarpusavio santykių.

Taigi 1997 m. liepos 30 d. Europos Komisija priėmė rekomendaciją 97/489/EB dėl atsiskaitymo už sandorius elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir ypač dėl santykių tarp jas išdavusio ir turinčio asmens¹¹⁴.

Ši rekomendacija priimta siekiant užtikrinti visišką Europos Bendrijos vidaus rinkos, kurios esminiai elementai yra mokėjimo sistemos, funkcionavimą. Rekomendacija priimta, siekiant prisidėti prie informacinės visuomenės plėtros ir ypač elektroninės komercijos puoselėjimo, skatinti klientą pasitikėti šiomis priemonėmis. Rekomendacijos įžangoje 3 p. nurodoma, kad rekomendacija susijusi su sandoriais, už kuriuos atsiskaitoma elektroninėmis mokėjimo priemonėmis. Priemonės, kurios leidžia (per atstumą) pasiekti kliento sąskaitą, ypač mokėjimo kortelės ir bankų paslaugų telefonu bei kliento namuose teikimo programinė įranga. Kadangi už sandorius atsiskaitoma mokėjimo kortele ir elektroniniu, ir neelektroniniu būdu,

¹¹³ 88/590/EEC: Commission Recommendation of 17 November 1988 concerning payment systems, and in particular the relationship between cardholder and card issuer.// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31988H0590:EN:NOT>; prisijungimo laikas 2006-12-01

¹¹⁴ http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=8995, prisijungimo laikas 2006-10-20

įskaitant atvejus, kai reikalingas parašas ir pateikiamas kvitas. Rekomendacijos įžangoje pabrėžiama- kad sandoriai, už kuriuos atsiskaitoma elektroninėmis mokėjimo priemonėmis, sudaro vis didesnę vietinių ir tarptautinių mokėjimų apimtį ir vertės dalį, sparčiai plintant naujovėms ir technologinei pažangai, tikimasi, kad ši tendencija dar labiau paplis dėl didelės naujų verslo rūšių, rinkų ir prekybos bendruomenių įvairovės, kurią sąlygoja elektroninė komercija¹¹⁵.

Siekiant užtikrinti skaidrumą, šia rekomendacija nustatomi minimalūs reikalavimai, užtikrinantys pakankamą kliento informavimą, sudarius sutartį, taip pat įvykus sandoriams, už kuriuos atsiskaitoma mokėjimo priemonėmis, įskaitant informaciją apie rinkliavas, valiutos kursus ir palūkanų normas¹¹⁶.

Rekomendacijos 1 str. nurodo kokiems sandoriams taikoma ši rekomendacija:

- a) lėšų pervedimams, išskyrus pervedimus, kuriuos užsako ir vykdo finansinės institucijos, elektroninėmis mokėjimo priemonėmis;
- b) grynujų pinigų išėmimui iš sąskaitos elektronine mokėjimo priemone ir sumos pervedimui į elektroninius pinigus (ar nurašymui nuo jų) tokiomis priemonėmis, kaip grynujų pinigų išdavimo automatai ir elektroninės automatinės kasos, taip pat išdavėjo ar institucijos, kuri pagal sutartį turi priimti mokėjimo priemonę, patalpose.

Rekomendacija netaikoma:

- a) mokėjimams čekiais;
- b) tam tikrų kortelių garantinėms funkcijoms, susijusioms su mokėjimais čekiais.

Rekomendacijos 2 str. yra apibrėžta elektroninės mokėjimo priemonės apibrėžimas- tai priemonė, suteikianti jos turėtojui galią atsiskaityti už tuos sandorius, kuriems taikomos rekomendacijos nuostatos. Jos apima ir nuotolineis priegios mokėjimo priemones ir elektroninius pinigus.

Šiuo metu egzistuoja įvairių rūšių elektroninių mokėjimo priemonių. Informacinių technologijų plėtra ir vis didėjantis interneto vartojimas sudaro sąlygas vystyti e verslą. Atlikti tyrimai identifikuoja vartotojų nerimą dėl saugumo, bendras internetinių pirkėjų ir pardavėjų skaičius sparčiai padidėjo, įvairios mokėjimo sistemos patobulino saugumo sistemas. Vartotojų požiūris – nepasitikėjimas internetu yra svarbus faktorius, paaiškinantis, kodėl vartotojai neperka internetu. Pavyzdžiui 2003 m. Europos Sąjungoje 25 proc. apklaustųjų nesinaudojo elektronine komercija dėl priežasčių, kurios nurodytos lentelėje Nr. (6). Internetinių mokėjimų saugumas

¹¹⁵ Rekomendacijos 97/489/EC , 1p.

¹¹⁶ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004. P.406

nėra išorinis vartotojų elgesys. Didžia dalimi vartotojų saugumas ir vartotojų kompiuterinės sistemos priklauso nuo vartotojo. Bankai ir kiti finansiniai tarpininkai gali apsaugoti tik informacijos perkėlimą ir savo sistemas. Vartotojas turi užtikrinti savo elgesio atsakingumą¹¹⁷.

Rekomendacijos 3 str. įtvirtinti reikalavimai - minimali nuostatose ir sąlygose nurodyta informacija, reglamentuojanti elektroninės mokėjimo priemonės išdavimą ir naudojimą.

Rekomendacija numato, kad tokios sąlygos būtinai apima, inter alia, elektronines mokėjimo priemonės apibūdinimą, įskaitant techninius reikalavimus leidžiamai naudoti elektroninės mokėjimo priemonės turėtojo ryšio įrangai ir būdai, kurio ta priemonė gali būti naudojama, įskaitant taikomus finansinius apribojimus, elektroninės, elektroninės mokėjimo priemonės turėtojo ir išdavėjo atitinkamų įsipareigojimų ir atsakomybės apibūdinimą, čia įeina derami veiksmai, kurių turi imtis turėtojas, kad galėtų saugiai naudotis elektronine mokėjimo priemone, ir priemonės, kurios įgalina ją panaudoti; jei reikia, įprastą laikotarpį, per kurį elektroninės mokėjimo priemonės turėtojo sąskaita bus debetuojama ar kredituojama, įskaitant vertės nustatymo dieną arba, kada turėtojas neturi sąskaitos pas išdavėją, įprastą laikotarpį, per kurį jam/jai bus išrašyta sąskaita;

rinkliavų, kurias sumoka elektroninės mokėjimo priemonės turėtojas, rūšis. Konkrečiai, čia įeina, jei reikia, tokių įmokų detalės:

- bet kurios pradinės ir metinės įmokos dydis,
- komisiniai ir rinkliavos, kurias moka elektroninės mokėjimo priemonės turėtojas išdavėjui už konkrečias sandorių rūšis,
 - palūkanų norma, įskaitant jos paskaičiavimo būdą, kurią galima taikyti; laiko tarpą, per kurį elektroninės mokėjimo priemonės turėtojas gali užginčyti konkretų sandorį, nurodymą dėl kompensavimo bei apskundimo tvarkos, kurią gali pasirinkti turėtojas, bei galimybes ja pasinaudoti¹¹⁸.

Rekomendacijoje taip pat numatoma, kad jei elektroninė mokėjimo priemonė yra naudojama atsiskaityti už sandorius užsienyje (už ją išdavusios šalies ribų), jos turėtojui pranešama dar ir tokia informacija: nurodoma suma bet kokių įmokų ir rinkliavų, imamų už sandorius užsienio valiuta, įskaitant, jei reikia, valiutos kursas; nurodomas valiutos kursas, taikomas konvertuojant užsienio valiutos sandorius, įskaitant atitinkamą datą tokiam kursui nustatyti.

¹¹⁷ Direkorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce< <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas 2006-11-01

¹¹⁸ Rekomendacijos 97/489/EC ,3 str. http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=8995; prisijungimo laikas 2006-10-20

Rekomendacijos 4 str. įtvirtina reikalavimus, kad išdavėjas teikia turėtoji informaciją, susijusią su sandoriais, už kuriuos atsiskaitoma elektroninėmis mokėjimo priemonėmis. Ši informacija, pateikta raštu, taip pat, jei reikia, elektroniniu būdu, ir lengvai suvokiama forma, būtinai apima: nuorodą, suteikiančią turėtoji galimybę identifikuoti sandorį, taip pat, jei reikia, informaciją, susijusią su mokėjimo priemonės priėmėju, su kuriuo įvyko sandoris; sandorio sumą, kuri nurašoma nuo turėtojo sąskaitos jos išdavimo valiuta ir, jei reikia, sumą užsienio valiuta; įmokų ir rinkliavų sumą, taikomą konkrečioms sandorių rūšims. Šiame straipsnyje taip pat yra numatyta, kad išdavėjas teikia turėtoji valiutos kursą užsienio valiutos sandoriams konvertuoti, bei suteikia mokėjimo priemonės turėtoji galimybę patikrinti 5 paskutinius sandorius, už kuriuos atsiskaityta ta priemone, ir likusią neišmokėtą sumą, laikomą joje.

Rekomendacijoje¹¹⁹ yra pateikiami mokėjimo priemonės turėtojo ir išdavėjo atsakomybė ir įsipareigojimai.

Turėtojas įsipareigoja, kad naudos elektroninę mokėjimo priemonę remdamasis sąlygomis reglamentuojančiomis mokėjimo priemonės išdavimą ir naudojimą. Turėtojas imasi visų deramų veiksmų, kad užtikrintų elektroninės mokėjimo priemonės ir priemonių (tokių kaip asmens tapatybės kodas ar kitas kodas), kurios leidžia ją panaudoti, saugumą. Nedelsdamas praneša išdavėjui (ar subjektui, kurį pastarasis nurodė), kai tik sužino apie: elektroninės mokėjimo priemonės praradimą ar vagystę; įrašą sąskaitoje apie neįgalioto asmens sudarytą sandorį; bet kokią klaidą ar kitą netikslumą, išdavėjui tvarkant tą sąskaitą; nerašo savo asmens kodo ar kito kodo lengvai atpažįstama forma, ypač ant elektroninės mokėjimo priemonės arba ant bet kokio daikto, kurį jis turi ar nešioja su elektrine mokėjimo priemone; neatšaukia pavedimo, kurį jis davė savo elektrine mokėjimo priemone, išskyrus, jeigu nebuvo nustatyta suma, pateikiant pavedimą.

Išdavėjas įsipareigoja, kad neatskleidžia, išskyrus turėtoją, turėtojo asmens kodo ar kitokio kodo; nesiuočia neužsakytos elektroninės mokėjimo priemonės, išskyrus tuos atvejus, kai ši pakeičia jau turėtojo turimą elektroninę mokėjimo priemonę; saugo pakankamą laikotarpį vidaus įrašus, kad galėtų surasti e minėtus sandorius ir ištaisyti klaidas; užtikrina, kad būtų imtasi tinkamų priemonių, kurios įgalintų turėtoją padaryti pranešimą.

Turėtojo atsakomybė, kad iki pranešimo gavimo turėtojas prisiima nuostolius, kuriuos patiria dėl elektroninės mokėjimo priemonės praradimo ar vagystės iki ribos, kuri neturi viršyti 150 ekiu, išskyrus atvejus, kai jis elgėsi ypač neatsargiai, nesilaikydamas atitinkamų nuostatų arba sukčiavo, - pastaruoju atveju šis apribojimas netaikomas.

¹¹⁹ Rekomendacija 97/489/EC http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=8995; prisijungimo laikas 2006-10-20

Svarbu pažymėti, kad rekomendacijos 6 str. numato, kad turėtojas nebeatsako už nuostolius, kurie atsiranda dėl jo elektroninės mokėjimo priemonės praradimo ar vagystės, o jo atsakomybė baigiasi nuo to momento, kai tik jis informuoja išdavėją apie mokėjimo priemonės praradimą ar vagystę. Bei taip pat turėtojas neatsako, jeigu mokėjimo priemonė buvo panaudota nepateikus pačios mokėjimo priemonės ar be jos elektroninio atpažinimo. Slapto kodo naudojimas ar bet koks kitas panašus tapatybės įrodymas savaime nėra pakankami, kad sąlygotų turėtojo atsakomybę.

Išdavėjo įsipareigojimai: gali keisti sutarties sąlygas, jeigu asmeniškai pranešama mokėjimo priemonės turėtojui dėl sąlygų pakeitimo pakankamai iš anksto, kad jis galėtų atsisakyti tos sutarties, jeigu norės. Nustatomas ne mažesnis, negu vieno mėnesio laikotarpis, po kurio laikoma, kad turėtojas sutiko su sąlygomis, jeigu jis jų neatsisakė. Be to išdavėjas įsipareigoja: neatskleisti, išskyrus turėtoją, turėtojo asmens kodo ar kitokio kodo; nesiųsti neužsakytos elektroninės mokėjimo priemonės, išskyrus tuos atvejus, kai ši pakeičia jau turėtojo turimą elektroninę mokėjimo priemonę; saugoti pakankamą laikotarpį vidaus įrašus, kad galėtų surasti sandorius ir ištaisyti klaidas; užtikrinti, kad būtų imtasi tinkamų priemonių, kurios įgalintų turėtoją padaryti pranešimą apie mokėjimo priemonės praradimą ar vagystę.

Išdavėjo atsakomybė: už turėtojo sandorių, neatlikimą ar blogą atlikimą, net jeigu sandoris yra inicijuojamas prietaisų/terminalų pagalba ar per įrangą, kuri nėra tiesiogiai ar išimtinai kontroliuojama išdavėjo, su sąlyga, kad sandoris neinicijuojamas išdavėjo neleistinų prietaisų/terminalų pagalba ar per išdavėjo neleistą naudoti įrangą; už sandorius, kuriems turėtojas nesuteikė juridinės galios, taip pat už bet kokią klaidą ar pažeidimą, priskiriamą išdavėjui, tvarkant turėtojo sąskaitą. Išdavėjo prievolės sumą sudaro:

- a) neatlikto ar blogai atlikto sandorio suma ir, jeigu yra, palūkanų už ją suma;
- b) suma, reikalinga atstatyti turėtojo padėtį, kurią jis/ji turėjo prieš sudarant juridškai negaliojančią sandorį

Taip pat išdavėjas atsako elektroninių pinigų turėtojui už prarastą priemonėje sukauptos vertės sumą ir už netinkamą turėtojo sandorių atlikimą, kai praradimas ar blogas atlikimas yra priskiriami tos leistos naudoti priemonės, prietaisų/terminalų ar bet kurios kitos įrangos gedimui, jeigu turėtojas nesąlygojo to gedimo sąmoningai ¹²⁰.

Įdomu, tai, kad šios rekomendacijos įžangoje 12 p. numatyta, kad Komisija kontroliuos šios rekomendacijos įgyvendinimą ir, jeigu ji nuspręs, kad įgyvendinama

¹²⁰ Rekomendacija 97/489/EB, 8 str. http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=8995, prisijungimo laikas 2006-10-20

nepatenkinamai, ji siūlys atitinkamus privalomus įstatymus, reglamentuojančius šioje rekomendacijoje nagrinėjamus klausimus.

2001 m. gruodžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos priimtas reglamentas Nr. 2560/2001 dėl tarptautinių mokėjimų eurais¹²¹, kuris tiesiogiai nustato kai kuriuos elektroninių atsiskaitymų santykius. Taigi šis reglamentas yra *inter alia* numato, kad, siekiant palengvinti vidaus rinkos funkcionavimą, būtina užtikrinti, kad komisinis mokestis už tarptautinius mokėjimus eurais būtų toks pats, kaip ir komisinis mokestis už mokėjimus eurais valstybėje narėje. Toks reikalavimas yra svarbus elektroninių mokėjimo priemonių srityje¹²².

Reglamento 2 str. pateikiamas apibrėžimas „tarptautinės elektroninės mokėjimo operacijos“, kurios yra:

Tarptautiniai lėšų pervedimai, naudojant elektroninę mokėjimo priemonę; tarptautiniai grynųjų pinigų išėmimai naudojant elektroninę mokėjimo priemonę. Taip pat pažymėtina, kad Reglamente yra apibrėžta „elektroninė mokėjimo priemonė“ – tai nuotolinės prieigos mokėjimo priemonė ir elektroninių pinigų priemonė, sudaranti galimybes jos turėtojui atlikti vieną ar daugiau elektroninių mokėjimo operacijų.

Reglamento Nr. 2560/2001 3 str. numatyta, kad mokesčiai už elektroninės mokėjimo priemonės panaudojimą ir tarptautinius kredito pervedimus, turi būti vienodi visose Europos Sąjungos valstybėse narėse (už operacijas nedidesnes kaip 12500 eurų). Reglamente numatyta, kad nuo 2006 m. sausio 1d. 12500 eurų suma padidinta 50000 eurų.

1997 m. liepos 30 d. Europos Komisijos Rekomendacija 97/489/EB EB dėl elektroninėmis mokėjimo priemonėmis atliekamų operacijų, ypač dėl teikėjo ir turėtojo tarpusavio santykių.¹²³ 1997 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/5/EB dėl tarptautinių kredito pervedimų ir 2001 m. gruodžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos

¹²¹ 87/598/EEC : Commission Recommendation of 8 December 1987 on a European Code of Conduct relating to electronic payment (Relations between financial institutions, traders and service establishments, and consumers //)// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31987H0598:EN:NOT>; prisijungimo laikas 2006-12-01

¹²² Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2560/2001, dėl tarptautinių mokėjimų eurais, 2001m. gruodžio 19d., 2 str.< <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001R2560:LT:NOT>

¹²³ 87/598/EEC : Commission Recommendation of 8 December 1987 on a European Code of Conduct relating to electronic payment (Relations between financial institutions, traders and service establishments, and consumers)// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31987H0598:EN:NOT>; prisijungimo laikas 2006-12-01

Reglamentas (EB) Nr. 2560/2001 dėl tarptautinių mokėjimų eurais, sudaro elektroninių atsiskaitymų teisinio reglamentavimo Europos Sąjungoje pagrindą.

Be šių paminėtų teises aktų reglamentuojančių elektroninių atsiskaitymų teisinius santykius Europos Sąjungoje, taip pat egzistuoja teisės aktai kurie užima taip pat svarbų vaidmenį elektroninių atsiskaitymų santykiuose. Vienas iš jų tai 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos elektroninio parašo pagrindų direktyva 199/93/EB¹²⁴. Šia direktyva siekiama palengvinti elektroninių parašų naudojimą ir prisidėti siekiant jų teisinio pripažinimo. Ji nustato elektroninių parašų ir tam tikrų sertifikavimo paslaugų teisinio reguliavimo sistemos, kad būtų užtikrintas tinkamas vidaus rinkos funkcionavimas. Šia direktyva siekiama sukurti Bendrijos elektroniniu parašu naudojimo sistemą, sudarant sąlygas elektroninio parašo produktams bei paslaugoms laisvai cirkuluoti tarp valstybių narių ir užtikrinant elementarų teisinį elektroninių parašų pripažinimą. Elektroninis parašas turi reikšmės atsiskaitymų elektroninėmis priemonėmis metu, t.y. jis reikšmingas saugumo aspektu.

Saugus elektroninis parašas yra reikalingas norint atpažinti informacinės sistemos vartotoją ir užtikrinti saugų duomenų perdavimą, t.y. įsitikinti, kad prisistatantysis tikrai yra būtent tas pats asmuo ir, kad pasirašyti duomenys vėliau nebuvo pakeisti¹²⁵.

Direktyvoje 1999/93/EB atkreiptinas dėmesys 3 str. 1d., kad Valstybės narės nenustatys reikalavimo, jog norint teikti sertifikavimo paslaugas, reikia gauti leidimą. O to paties straipsnio 2 d. nurodyta, kad , valstybės narės gali įdiegti arba išlaikyti savanoriškos akreditacijos sistema, kurių tikslas yra geresnė sertifikavimo paslaugų teikimo kokybė. Visos su tokiais sistemomis susijusios sąlygos turi būti objektyvios, skaidrios, proporcingos ir nediskriminacinės. Valstybės narės negali apriboti akredituotų sertifikavimo paslaugų teikėjų skaičiaus .Elektroninio parašo analizė bei problemos nėra šio darbo tyrimo objektas.

Su naujomis informacinėmis technologijomis naujų žmogaus teisių neatsirado. Tačiau informacinių technologijų plėtra ir tobulėjimas paskatino iš naujo nagrinėti ir spręsti naudojimosi informacinėmis žmogaus teisėmis klausimus. Vis daugiau žmonių tarpusavyje bendrauja, susitaria informacinių technologijų pagalba, naudojami interneto paslaugomis¹²⁶.

Kompiuterių ir jų tinklų didėjantis panaudojimas iškelė asmens duomenų apsaugos būtinybę, kadangi interneto pagalba užmegzti santykiai bei sandoriai dažniausiai nėra visiškai

¹²⁴ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos 1999/93/EB< http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=34582; prisijungimo laikas 2006-11-05

¹²⁵ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004. P.165

¹²⁶ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004. P.86

anonimiški. Elektroninių mokėjimo priemonių atsiskaitymo metu įvairi informacija juda ne tik tarp dviejų šalių (pirkėjo-pardavėjo), bet ir tarp trečio šalies (tarpininko). Internetu, kaip jau yra žinoma, dažniausiai atsiskaitymui yra naudojamos kreditinės mokėjimo kortelės¹²⁷.

Europos Sąjungoje 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamentas ir Taryba priėmė direktyvą 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo¹²⁸.

Ši Direktyva skirta, kad valstybės narės saugotų fizinių asmenų pagrindines teises ir laisves, o ypač jų privatumo teisę tvarkant asmens duomenis. Ir nevaržytu ir nedraustu laisvo asmens duomenų judėjimo tarp valstybių narių dėl priežasčių, susijusių su apsauga¹²⁹.

Šios Direktyvos 3 str. 1d. aiškiai nustato, kad Direktyva taikoma, automatiniais būdais tvarkant asmens duomenis ištisai arba dalimis ir neautomatiniais būdais tvarkant asmens duomenis, kai tie duomenys sudaro arba yra skirti sudaryti rinkmenų sistemos dalį.

Direktyvos nuostatos besąlygiškai taikytinos bet kokiai su internetu susijusiai veiklai¹³⁰.

Direktyvos 2 str. apibrėžia „asmens duomenis“ - tai reiškia bet kurią informaciją, susijusią su asmeniu („duomenų subjektu“), kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta; asmuo, kurio tapatybė gali būti nustatyta, yra tas asmuo, kurio tapatybė gali būti nustatyta tiesiogiai ar netiesiogiai, ypač pasinaudojus nurodytu asmens identifikavimo kodu arba vienu ar keliais to asmens fizinei, fiziologinei, protinei, ekonominei, kultūrinei ar socialinei tapatybei būdingais veiksniais.

Direktyvos 25 str. nustato, kad asmens duomenys, kurie yra tvarkomi arba juos perdavus ketinama tvarkyti, gali būti perduodami į trečiąją šalį tik tuo atveju, jeigu nepažeidžiant nacionalinių nuostatų, priimtų pagal kitas šios direktyvos nuostatas, ši trečioji šalis užtikrina adekvatų apsaugos lygį.

Adekvatumo lygis įvertinamas atsižvelgiant į duomenų perdavimo operacijos ar operacijų grupės aplinkybes; ypatingas dėmesys atkreipiamas į duomenų pobūdį, siūlomos tvarkymo operacijos ar operacijų tikslą ir trukmę, duomenų kilmės bei paskirties valstybę ar valstybes, bendrųjų ir atskiriems

¹²⁷ Direktorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce< <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas-2006-11-01

¹²⁸ Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo
Direktyva95/46/EB<http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=7879&p_query=d%EB1%20asmen%F8%20apsaugos%20tvarkant%20asmens%20duomenis%20ir%20d%EB1%20laisvo%20toki%F8%20duomen%F8%20jud%EBjimo&p_tr2=2; prisijungimo laikas 2006-11-06

¹²⁹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, 1 str.
<http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=7879&p_query=d%EB1%20asmen%F8%20apsaugos%20tvarkant%20asmens%20duomenis%20ir%20d%EB1%20laisvo%20toki%F8%20duomen%F8%20jud%EBjimo&p_tr2=2; prisijungimo laikas 2006-11-06

¹³⁰ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004. P.113

sektoriams taikomų įstatymų, galiojančių trečiojoje šalyje, nuostatas, taip pat profesines taisykles ir saugumo priemones, kurių laikomasi toje valstybėje¹³¹.

2002 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių)¹³².

Šios Direktyvos įžangos 6 punkte aiškinama, kad internetas keičia tradicines rinkos struktūras sukurdamas bendrą, pasaulinę infrastruktūrą įvairioms elektroninių ryšių paslaugoms teikti. Viešai prieinamos elektroninių ryšių interneto paslaugos atveria naujas galimybes naudotojams, bet dėl jų taip pat iškyla rizika asmens duomenims ir privatumui.

Direktyvos tikslas suderinti valstybių narių nuostatas, užtikrinančias vienodą pagrindinių teisių ir laisvių apsaugos lygį, ypač teisę į privatumą, susijusį su asmens duomenų tvarkymu elektroninių ryšių sektoriuje, ir užtikrinančias laisvą tokių duomenų judėjimą ir laisvą elektroninių ryšių įrangos ir paslaugų judėjimą Bendrijoje¹³³.

Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 97/7/EB, 1997 m. gegužės 20 d., dėl vartotojų apsaugos, susijusios su nuotolinės prekybos sutartimis.

Direktyvos 8 str. numato, kad Valstybės narės užtikrina atitinkamas priemones, leidžiančias vartotojui: prašyti panaikinti mokėjimus, jeigu buvo neteisėtai pasinaudota jo mokėjimo kortele; naudotis jau įmokėtomis sumomis arba prašyti jas sugrąžinti, jeigu buvo neteisėtai pasinaudota jo mokėjimo kortele.

Europos parlamentas ir Taryba pateikė pasiūlymą - direktyvą dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti direktyvas 97/7/EB, 2002/12/EB ir 2002/65/EB¹³⁴.

Pasiūlymo pagrindas ir tikslai: Šiuolaikinė ekonomika grindžiama veiksmingomis ir saugiomis mokėjimo sistemomis. Mokėjimo sistemos palengvina prekių ir paslaugų įsigijimą ir sudaro pagrindą Bendrijoje. Tačiau dabartinė mokėjimo sistema yra brangi. Komisijos tikslas – sukurti bendrąją mokėjimo paslaugų rinką, kurioje masto ekonomija ir konkurencija padėtų

¹³¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, 25 str. 2d.

.<http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=7879&p_query=d%EBI%20asmen%F8%20apsaugos%20tvarkant%20asmens%20duomenis%20ir%20d%EBI%20laisvo%20toki%F8%20duomen%F8%20jud%EBjimo&p_tr2=2; prisijungimo laikas 2006-11-06

¹³² Direktyva 2002/58/EB< http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=36605; prisijungimo laikas 2006-11-06

¹³³ Ten pat.

¹³⁴ Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti direktyvas 97/7/EB, 2002/12/EB, 2002/65/EB (pateikta Komisijos) {SEK(2005)1535}; <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0603:FIN:LT:HTML;prisijungimo laikas 2006-11-06>

sumažinti mokėjimo sistemos sąnaudas. Komisijos pasiūlymu bus sukurta Bendrijos bendroji mokėjimo paslaugų rinkos struktūra, sudaranti sąlygas sujungti ir racionalizuoti nacionalines mokėjimo sistemas. Ši pasiūlymą sustiprino finansų sektoriaus iniciatyva dėl bendrosios mokėjimo eurais zonos (SEPA), kurios tikslas – apjungti euro zonos nacionalines mokėjimo infrastruktūras ir mokėjimo produktus. Tokios zonos sukūrimo tikslas- kad tarpvalstybiniai atsiskaitymai kredito ir debeto kortelėmis, elektroniniai banko pervedimai, mokėjimas tiesioginio debeto būdu ar kitaip būtų tokie pat paprasti, pigūs ir saugūs, kaip mokėjimai vienoje valstybėje narėje. Šiuo metu valstybių narių mokėjimo taisyklės yra skirtingos. Ši naujoji teisinė sistema užtikrins sąžiningas ir atviras patekimo į mokėjimų rinką taisykles ir pagerins bei standartizuos vartotojų apsaugą.

Bendros mokėjimų zonos sukūrimo tikslas- kad mokėjimus būtų galima atlikti paprasčiau, pigiau ir sparčiau. Jei pirkėjai galės už prekes ir paslaugas bet kur Europos Sąjungoje atsiskaityti taip pat, kaip ir savo šalyje, atsiras visiškai naujų pirkimo galimybių, o Europa bus dar artimesnė. Ši siūloma paprasta ir patikima teisinė sistema yra didelis žingsnis į priekį siekiant tai paversti tikrove¹³⁵. Šiuolaikinei, technologijomis pagrįstai ekonomikai reikia veiksmingos ir modernios mokėjimo sistemos. Tai turės tiesioginį teigiamą poveikį finansų sektoriaus konkurencingumui ir padidins visos ekonomikos konkurencingumą. Komisijos iniciatyvos dėmesio centre – elektroniniu būdu atliekami mokėjimai – alternatyva brangiai kainuojančiam mokėjimui grynaisiais pinigais. Laikoma, kad šiuolaikiniai elektroniniu būdu atliekami mokėjimai skatina vartojimą ir ekonomikos augimą¹³⁶.

Be to Europos Komisijos ir Europos Centrinio banko bendrame pareiškime teigiama, kad turėtų būti Bendra mokėjimų eurais erdvė (BMEE, angl. – SEPA) ir kaip ji turi būti sukurta. Abi institucijos glaudžiai bendradarbiauja šiuo klausimu ir skatina Europos bankų sektorių bei kitus suinteresuotus dalyvius sudaryti technines sąlygas, reikalingas Bendrai mokėjimų eurais erdvei sukurti iki 2010 m. pabaigos. Bendra mokėjimų eurais erdvė (angl. SEPA) priemonių pateikimas yra tik pirmas žingsnis, nes vien tik priemonių kaip tarptautinio mokėjimo sprendimo įdiegimas nesukurtų integruotos rinkos euro zonos lygiu. Reikės atlikti įvairius darbus siekiant, kad naujos ir veiksmingos Bendra mokėjimų eurais erdvė priemonės būtų plačiai naudojamos. Visų pirma, iki 2010 m. pabaigos Bendra mokėjimų eurais erdvė mokėjimo priemonėmis turi būti atliekama pakankamai daug nacionalinių kredito pervedimų,

¹³⁵ Bendra mokėjimų zona- bet kur ES mokėkite taip, lyg mokėtumėte savo šalyje// <http://www.euro.lt/ivykiai/readnews.php3?ItemID=4622&TopMenuID=1&MenuItemID=180&LangID=1>; prisijungimo laikas 2006-11-02

¹³⁶ Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti direktyvas 97/7/EB, 2002/12/EB, 2002/65/EB (pateikta Komisijos) {SEK(2005)1535} <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0603:FIN:LT:HTML;prisijungimo laikas 2006-11-06>

tiesioginio debeto operacijų ir operacijų mokėjimo kortelėmis. Paslaugų Bendra mokėjimų eurais erdvė (angl. SEPA) priemonėmis lygis turės būti ne žemesnis negu esamų nacionalinių priemonių, o pageidautinai – aukštesnis. Tokiomis sąlygomis rinka pati nulems tai, kad bus imta naudoti BMEE priemonės.¹³⁷.

Pasiūlyme (direktyvoje) teigiama, kad siūloma direktyva paliks maksimalias pačio sektoriaus reguliavimosi galimybes. Ja bus derinami tik tie aspektai, kurie yra būtini teisinėms bendrosios rinkos kliūtims įveikti, bet į ją nebus įtraukti su tuo nesusiję reglamentavimo klausimai. Siūlomi veiksmai taip pat yra proporcingi turimai šios srities nacionalinei teisei, pavyzdžiui, civilinei teisei arba baudžiamajai teisei. Tam tikrose srityse galimos nacionalinės išimtys, remiantis abipusio pripažinimo principu. Valstybės narės tam tikrais atvejais gali taikyti nacionalines alternatyvas arba išsaugoti praktiką, kuri dabar yra tinkamesnė už numatytąją direktyvoje¹³⁸.

2006 m. balandžio 26 d. Europos Centrinis bankas išreiškė savo nuomonę dėl pasiūlymo dėl direktyvos dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje¹³⁹. Joje teigiama, kad pasiūlyta direktyva yra labai pageidautina iniciatyva, kadangi ji nustato išsamų mokėjimo paslaugų Europos Sąjungoje teisinę sistemą. Šiuo metu nacionalinių teises aktų dėl mokėjimų įvairovė apsunkina bendrosios mokėjimo eurais zonos (BMEE angl. SEPA) įgyvendinimui. Todėl nacionaliniu teisiniu reikalavimu dėl mokėjimų suderinimas padės bankų sektoriui įgyvendinti SEPA.

2. Nacionalinis teisinis reglamentavimas. Elektroniniai atsiskaitymai ir Lietuvos Respublikos teisės šaltiniai.

Lietuva, yra priėmusi bei priiminėja įstatymus, susijusius su sparčiai pasaulyje plintančiu informacijos technologijų naudojimu, kuris sukuria elektroninės komercijos, neišvengiamai susijusius su elektroninių priemonių atsiskaitymų bendruomenę be sienų.

¹³⁷ 2006 m. gegužės 4 d. - Bendra mokėjimų eurais erdvė, Bendras Europos Komisijos ir Europos centrinio banko pareiškimas < http://www.ecb.int/press/pr/date/2006/html/pr060504_1.lt.html; prisijungimo laikas 2006-11-06

¹³⁸ Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje ir iš dalies keičiant direktyvas 97/7/EB, 2002/12/EB, 2002/65/EB (pateikta Komisijos) {SEK(2005)1535} <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0603:FIN:LT:HTML>; prisijungimo laikas 2006-11-06

¹³⁹ Europos centrinio banko nuomonė. http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/c_10920060509lt00100030.pdf

Naujoje besienėje bendruomenėje tarp skirtingų valstybių piliečių ar įmonių lengvai vyksta sandoriai, kuriems reikalingi informacijos technologijų šaltiniai gali būti net kitose valstybėse.

Sandoriai už kuriuos atsiskaitoma elektroninėmis mokėjimo priemonėmis, sudaro vis didesnę vietinių ir tarptautinių mokėjimų apimtį ir vertės dalį, dėl to sparčiai plintant naujovėms ir technologinei pažangai reikalinga nacionalinė teisės normos toje srityje derinti su Europos Bendrijos teisės aktais, reglamentuojančiais tą sritį.

Pertvarkant nacionalinės teisės sistemą, pritaikant ją naujo elektroniskai apjungto pasaulio galimybėms ir išbandymams, yra sunkūs. Valstybė, siekianti išplėsti savo ekonominę bazę, nori sukurti teisinę ir reglamentinę aplinką, kuri paremtų informacijos technologijų sektoriaus augimą ir skatintų valstybės vietines verslo įmones naudotis šiomis technologijomis atveriant naujas rinkas bei galimybes, tiek nacionaliniu, tiek ir tarptautiniu lygiu. Be abejo, valstybė turi apsaugoti savo piliečius nuo neteisėtų ir nesąžiningų verslininkų veiksmų elektroninėje erdvėje.

Finansinių santykių visuma yra vienas iš pagrindinių laisvos rinkos elementų, kuris paremtas atsiskaitymų sistema, kurią sudaro atsiskaitymai grynaisiais ir negrynaisiais pinigais.

Kitame skyriuje aptarsime svarbiausius Lietuvos Respublikos teisės aktus, kurie tiesiogiai ir netiesiogiai reguliuoja elektroninių atsiskaitymų teisinius santykius. Netiesiogiai reglamentuojantys elektroninius atsiskaitymus teisės aktai yra glaudžiai susiję su atsiskaitymų santykiais.

Kas yra elektroniniai santykiai- išanalizavome šio darbo pirmos dalies antrame skyriuje.

Aptarsime Lietuvos Respublikos teisės šaltinius kurie tiesiogiai reguliuoja elektroninių atsiskaitymų teisinius santykius, Taip pat apžvelgsime teisės aktus kurie glaudžiai susiję su elektroninių atsiskaitymų santykiais.

2000 m. liepos 18d. priimtas naujas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹⁴⁰ kuriame gana daug dėmesio skiriama atsiskaitymams negrynaisiais pinigais. Civilinio kodekso Šeštos knygos XLVII skyriaus „Atsiskaitymai“ nuostatos taikomos ir elektroniniams atsiskaitymams. Pirmo skirsnio 6.930 straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad atsiskaitymai negrynaisiais pinigais atliekami naudojant mokėjimo pavedimus, akredityvus, čekius, vekselius, inkaso ir kitas įstatymų nustatytas atsiskaitymų priemones. Šiame straipsnyje nėra detalizuotos visos atsiskaitymų priemonės, kadangi technologijos sparčiai vystosi ir atsiradus naujoms reikėtų papildyti ar keisti įstatymo straipsnį.

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864. Vilnius:Saulužė, 2002.P.422.

Svarbiausias teisės aktas reglamentuojantis šią atsiskaitymų sritį- 1999 m. spalio 28 d. Lietuvos Respublikos Mokėjimų įstatymas kuris 2003 m. birželio 5 d. pakeistas Lietuvos Respublikos Mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymu, įsigaliojęs nuo 2003 m. liepos 1d. ¹⁴¹.

Šis įstatymas - nustato kredito įstaigų ir klientų santykius atliekant mokėjimus; mokėjimų tvarką.

Be to šis įstatymas skirtas užtikrinti Europos Parlamento ir Tarybos 1997 m. sausio 27 d. direktyva 97/5/EB „Dėl tarptautinių kredito pervedimų“. Europos komisijos 1997 m. liepos 30 d. rekomendacija 97/489/EB „Dėl operacijų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir jas išleidusių ir turinčių asmenų santykių“.

Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo nuostatos įtvirtina kredito įstaigų dėl klientų nurodytų mokėjimo terminų vykdymo ir numato jų atsakomybę už kliento nurodymo neįvykdymą.

Įstatymo 2 straipsnyje 4 dalyje pateikta sąvoka, kad „elektroninės mokėjimo priemonės „-nuotolinės prieigos mokėjimo priemonės ir elektroniniai pinigai. To pateis straipsnio 13 d. pateikiama mokėjimo sąvoka. Mokėjimas- mokėtojo lėšų perdavimas gavėjui tiesiogiai grynaisiais pinigais arba negrynujų pinigų pervedimas per pasirinktas kredito įstaigas. Pervedant lėšas mokėtojas ir gavėjas gali būti tas pats asmuo. Lėšos apima tiek grynuosius, tiek negrynuosius pinigus.

Įstatymo 6 straipsnis įtvirtina nuostatą, kad kredito įstaigos savo klientams privalo sudaryti sąlygas susipažinti su raštu išdėstytomis aiškėmis ir lengvai suprantamomis mokėjimo nurodymų vykdymo sąlygomis, o jei yra galimybė, skelbti jas elektroninėmis ryšio priemonėmis.

Kredito įstaigų ir klientų pareigos vykdant mokėjimo nurodymus įtvirtina įstatymo 7 straipsnis, kuriame teigiama, kad Kredito įstaigos ir klientai privalo laikytis autentiškumo patvirtinimo procedūros.

Jeigu mokėjimo nurodymo, pakeitimo, atšaukimo autentiškumas patikrintas remiantis autentiškumo patvirtinimo procedūra, laikoma, kad nurodymą pateikė klientas.

Jeigu klientas įrodo, kad kredito įstaigos gautą mokėjimo nurodymą, pakeitimą, atšaukimą pateikė kitas asmuo, o ne: dabartinis kliento darbuotojas; asmuo, kurio santykiai su klientu suteikė jam galimybę pasinaudoti autentiškumo procedūra.

Kai kredito įstaiga įrodo, kad dėl kliento kaltės autentiškumo patvirtinimo procedūra pasinaudojo tokios teisės neturintis asmuo, kredito įstaigos gautas mokėjimo nurodymas, pakeitimas, atšaukimas, laikomi kliento pateiktais. Mokėjimo nurodymo pateikėjas atsako už kredito įstaigai pateikto mokėjimo nurodymo rekvizitų teisingumą. Jeigu kredito įstaiga ir klientas susitarė dėl klaidų mokėjimo nurodymo rekvizituose nustatymo procedūros ir kredito

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2753

įstaiga pagal šią procedūrą privalėjo nustatyti klaidas mokėjimo nurodymo rekvizituose, kredito įstaiga atsako už klaidingo mokėjimo nurodymo įvykdymo padarinius. Mokėtojas išsipareigoja pateikti mokėtojo kredito įstaigai finansinį padengimą mokėjimo nurodymui įvykdyti ne vėliau kaip mokėjimo nurodyme nurodytą mokėjimo nurodymo įvykdymo datą; negali imti atlyginimo už tai, kad mokėjimo nurodymui įvykdyti mokėtojas įmoka grynuosius pinigus; a negali išskaičiuoti komisinio atlyginimo už mokėjimo nurodymo vykdymą iš mokėjimo nurodymo sumos. Ir jei pažeidė šį reikalavimą, ji mokėtojo reikalavimu privalo pervesti visą išskaičiuotą sumą gavėjui, jeigu mokėtojas nepareikalauja, kad ta suma būtų perduota jam arba įskaityta į jo sąskaitą.

Įstatymo 9 straipsnis nustato, kad mokėjimo nurodymas laikomas įvykdytu, kai kredito įstaiga įrašo lėšas į gavėjo sąskaitą, jeigu mokėtojo ir gavėjo kredito įstaiga yra ta pati. Jeigu mokėtojo ir gavėjo kredito įstaigos yra skirtingos, mokėjimo nurodymas laikomas įvykdytu, kai gavėjo kredito įstaiga pagal mokėjimo nurodymą gauna lėšas iš mokėtojo kredito įstaigos. Įvykdžius mokėjimo nurodymą, pasibaigia mokėtojo mokėjimo nurodymo sumos dydžio piniginė prievolė gavėjui.

Trečiasis įstatymo skirsnis įtvirtina tarptautinius kredito pervedimų atlikimo ypatumus. Šiame skirsnyje įtvirtinti išskirtiniai kredito įstaigos išsipareigojimai. Kredito įstaigų išsipareigojimai dėl mokėjimo nurodymų įvykdymo termino. Reikalavimai kredito įstaigoms dėl komisinio atlyginimo už mokėjimo nurodymo vykdymą išskaičiavimo. Gražinti lėšas, jeigu mokėjimo nurodymas nėra įvykdytas.

Įstatymo ketvirtojo skirsnio 17 straipsnis įtvirtina nuostatą, tarp kredito įstaigos ir kliento sutarties dėl elektroninių mokėjimo priemonių naudojimo. Kuriame teigiama, kad mokėjimo nurodymus dėl sąskaitoje esančių lėšų klientai gali teikti elektroninėmis mokėjimo priemonėmis. Klientai ir kredito įstaigos sutartį dėl elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo disponuojant sąskaitoje esančiomis lėšomis turi sudaryti rašytine arba jai prilyginta forma.

Sudarydamos elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sutartį, kredito įstaigos turi supažindinti naudotoją su elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sąlygomis, jei sąlygos neapirtos sutartyje, pateikti jas naudotojui per protingą terminą iki elektroninės mokėjimo priemonės suteikimo. Sąlygos turi būti aiškios ir lengvai suprantamos bei pateiktos raštu arba elektroninėmis ryšio priemonėmis. Elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sutartyje turi būti: apibūdinta elektroninė mokėjimo priemonė ir nurodytas paros laikas, kada naudotojas gali naudotis priemone, bei nustatyti ryšio, techninės ir programinės įrangos reikalavimai, jei tokie būtini. Nustatyti: bet kokių įmokų, komisinio atlyginimo ir kitų mokėjimų, kuriuos turės mokėti naudotojas, dydis, taip pat palūkanų už kredito

įstaigos kreditą, skirtą naudotojui mokėjimams atlikti, norma bei jų skaičiavimo būdas; terminas, jeigu jis žinomas kredito įstaigai, per kurį lėšos po operacijos inicijavimo bus nurašytos iš naudotojo sąskaitos kredito įstaigoje arba įskaitytos į ją; terminas, per kurį naudotojas gali pateikti prieštaravimus dėl įvykdytos operacijos, taip pat skundų dėl nuostolių atlyginimo nagrinėjimo tvarka; tvarka ir būdas, kaip naudotojas praradęs ar kitam asmeniui užvaldžius elektroninę mokėjimo priemonę pateikia pranešimą kredito įstaigai arba jos nurodytam asmeniui; kokiais atvejais ir iki kada naudotojas gali atšaukti elektronine mokėjimo priemone sudarytą mokėjimo nurodymą.

Jeigu elektroninė mokėjimo priemonė naudojama operacijoms užsienyje atlikti, papildomai turi būti nurodyta: kredito įstaigos imamų įmokų, komisinio atlyginimo ir kitų mokėjimų už operacijas užsienio valiuta dydis; užsienio valiutos keitimo santykis¹⁴².

Įstatymo 19 straipsnis reglamentuoja informacijos apie elektroninės priemonės naudojimą pateikimą, kuriame įtvirtinta nuostata, kad kredito įstaiga, suteikusi elektroninę mokėjimo priemonę, turi sutartyje numatytais terminais raštu arba elektroninėmis ryšio priemonėmis pateikti naudotojui aiškią ir lengvai suprantamą informaciją apie elektroninėmis mokėjimo priemonėmis atliktas operacijas. Informacijoje turi būti nurodyta: operacijos turinys, atlikimo data ir, jei įmanoma, priemonės panaudojimo vieta; iš naudotojo sąskaitos nurašyta lėšų suma; įmokos, komisinis atlyginimas ir kiti mokėjimai, išskaičiuoti už atliktas operacijas; valiutos keitimo santykis, jeigu operacijos metu buvo keičiama valiuta.

Elektronines mokėjimo priemones suteikiančių kredito įstaigų ir šių priemonių naudotojų pareigos įtvirtintos įstatymo 20 straipsnyje, kuriame numatyta, kad elektronines mokėjimo priemones suteikianti kredito įstaiga privalo: suteiktas tapatybės patvirtinimo priemones atskleisti tik elektroninės mokėjimo priemonės naudotojui; priimti naudotojo žodinį ir (ar) raštišką pranešimą arba nurodyti asmenį, kuris priims tokį pranešimą, kai: elektroninė mokėjimo priemonė prarandama kitam asmeniui ją užvaldžius, pametama ar prarandama; naudotojas įtaria, kad jam suteiktos tapatybės patvirtinimo priemonės neužtikrina operacijų saugumo; ataskaitoje arba kitoje pateiktoje informacijoje naudotojas aptinka jo neinicijuotų arba klaidingai atliktų operacijų; apie tai priimti pranešimus bet kuriuo paros metu. Jeigu naudotojas pranešė žodžiu, kredito įstaiga privalo sudaryti galimybę naudotojui įrodyti, kad jis tokį pranešimą pateikė; kilus ginčui su naudotoju, teikti įrodymus, kad operacija teisingai parodyta sąskaitose ir kad jos nepaveikė techniniai arba kitokie trikdžiai; neužsakytos elektroninės mokėjimo priemonės nesiųsti paštu, išskyrus atvejį, kai kredito įstaiga keičia naudotojo turimą elektroninę mokėjimo priemonę. Kredito įstaiga, nusprendusi pasiūlyti keisti elektroninės mokėjimo priemonės suteikimo ir naudojimo sutarties sąlygas, privalo iš anksto sutartu būdu pranešti apie tai

¹⁴² Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas, 18 straipsnis// Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2753

naudotojui ir nustatyti ne mažesnę kaip 30 dienų terminą atsakyti. Elektroninėmis mokėjimo priemonėmis atliktas operacijas, kredito įstaigos turi registruoti naudodamos procedūras ir priemones, užtikrinančias saugų ir teisingą registruotos informacijos atkūrimą bei užkertančias kelią galimybei tokią informaciją suklastoti. Registruotą informaciją ir visus dokumentus, susijusius su elektroninių mokėjimo priemonių finansinėmis operacijomis, kredito įstaigos privalo saugoti laikydamosi Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatytų apskaitos dokumentų saugojimo terminų.

Kredito įstaigos, naudotojui suteikiančios teisę naudoti programinę įrangą kaip elektroninę mokėjimo priemonę, privalo: išmokyti arba paaiškinti, kaip naudotis programine įranga, ir informuoti apie riziką, susijusią su įrangos saugumu; sudaryti galimybę naudotojui registruoti kiekvieną finansinę operaciją ar (ir) iš karto po operacijos atlikimo gauti (atsispausdinti) patvirtinimą, kad operacija atlikta. Turėti galimybę nustatyti ir registruoti su programinės įrangos saugumo pažeidimais susijusius įvykius. Sudaryti galimybę naudotojui kiekvienu momentu nustatyti apsaugos priemonių būklę, kai saugumą užtikrina speciali programinė įranga.

Elektroninės mokėjimo priemonės naudotojas privalo: elektroninę mokėjimo priemonę naudoti laikantis elektroninės mokėjimo priemonės suteikimo ir naudojimo sąlygų; nedelsiant informuoti kredito įstaigą arba jos nurodytą asmenį numatytais atvejais; saugoti elektroninę mokėjimo priemonę ir kredito įstaigos suteiktas tapatybės patvirtinimo priemones; nerašyti asmens tapatybės nustatymo ar kitų kredito įstaigos suteiktų kodų ir slaptažodžių ant elektroninės mokėjimo priemonės ar ant kartu su ja laikomų daiktų; neatšaukti elektronine mokėjimo priemone pateikto mokėjimo nurodymo, išskyrus atvejus, kai kredito įstaiga ir elektroninės mokėjimo priemonės naudotojas susitarė.

Tarp kredito įstaigos ir elektroninės mokėjimo priemonės naudotojo sutartyje turi būti išdėstyta šalių atsakomybė už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą. Įstatymo¹⁴³ 21 straipsnyje įtvirtinti civilinės atsakomybės principai.

Nuostoliai, susiję su elektroninės mokėjimo priemonės praradimu arba suteiktų tapatybės patvirtinimo priemonių atskleidimu, tenka naudotojui. Nuostolius, kurie atsirado pametus, praradus, ar kai naudotojas įtaria, kad suteiktos tapatybės patvirtinimo priemonės neįtikrina operacijų saugumo, pranešimo pateikimo momento, išskyrus atvejį, kai įrodoma, kad nuostoliai atsirado dėl naudotojo tyčios arba didelio neatsargumo, atlygina kredito įstaiga. Praradus elektroninę mokėjimo priemonę už nuostolius, atsiradusius iki pranešimo apie įvykį kredito įstaigai ir neviršijančius 150 eurų ekvivalento litais, atsako pats praradęs mokėjimo priemonės

¹⁴³ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas, 18 straipsnis// Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2753

naudotojas. Tačiau nuostoliai, atsiradę jau po pranešimo, mokėjimo priemonę praradusiam naudotojui tenka tik tuo atveju, jei paaiškėtų, kad jis tyčia veikė kredito įstaigos nenaudai.

Kredito įstaiga naudotojui atlygina nuostolius, naudojantis elektronine mokėjimo priemone atsiradusius dėl neįvykdytų arba ne dėl naudotojo kaltės klaidingai įvykdytų operacijų, ne naudotojo inicijuotų operacijų, klaidų arba netikslumų, priskirtinų kredito įstaigai tvarkant naudotojo sąskaitą.

Ginčus, klientų prašymus dėl kredito įstaigos veiksmų, kuriais kredito įstaiga pažeidžia įstatymo reikalavimus ar kliento teisėtus interesus, nagrinėja kredito įstaiga. Kredito įstaiga klientų prašymus, skundus privalo išnagrinėti ir raštu atsakyti per 30 dienų. Prašymai nagrinėjami nemokamai. Klientui ir kredito įstaigai nesusitarus, klientas turi teisę kreiptis į teismą¹⁴⁴.

Prieš tai galiojusiam Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme¹⁴⁵ buvo netikslumų ir painiavos su sąvokomis „mokėjimas“ ir „atsiskaitymas“. Šio įstatymo 2 str. 9 d. nustatė, kad atsiskaitymas yra grynųjų pinigų mokėjimo ar lėšų pervedimo veiksmas, kurio įvykdomas mokėtojo piniginis išsipareigojimas gavėjui. O šio įstatymo mokėjimas buvo apibrėžtas kaip mokėtojo piniginių išsipareigojimų gavėjui vykdymas mokant pinigais: tiesiogiai gavėjui grynaisiais pinigais arba per gavėjo pasirinktą banką ar kitą kredito įstaigą.

Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad galiojančiame įstatyme nebeliko „atsiskaitymo“ sąvokos. Šiuo atveju jokiame Lietuvos Respublikos teisės akte nėra pateikta „atsiskaitymo“ sąvokos apibrėžimo. Autores nuomone tai yra šio įstatymo trukumas.

Lietuvos Respublikos Finansų įstaigų įstatymas 2002 m. rugsėjo 10 d.¹⁴⁶ taip pat neatsiejamai turi reikšmės elektroninių atsiskaitymų srityje. Šio įstatymo 2 straipsnio 23 dalyje kredito įstaiga apibrėžta kaip Lietuvos Respublikos įmonė ar įstaiga arba užsienio valstybės įmonės padalinys, veikiantis Lietuvos Respublikoje, kurie turi licenciją verstis ir verčiasi indėlių ir kitų gražintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių bei jų skolinimu, taip pat turintys teisę verstis: skolinimu (įskaitant hipotekines paskolas); finansine nuoma (lizingas); pinigų pervedimu; mokėjimo kortelių ir kitų mokėjimo priemonių išleidimu ir (arba) operacijų su jomis atlikimu; finansinių laidavimų ir finansinių garantijų teikimu; sandorių sudarymu savo ar kliento sąskaita dėl pinigų rinkos priemonių (čekių, vekselių, indėlių sertifikatų ir t. t.), užsienio valiutos, finansinių būsimųjų ir pasirinkimo sandorių, valiutos keitimu kurso nustatymu ir palūkanų normos nustatymu priemonių, viešosios apyvartos vertybinių popierių, tauriųjų metalų; investicinės paslaugos; finansiniu tarpininkavimu (agento veikla); pinigų tvarkymu;

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas, 22 straipsnis// Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2753

¹⁴⁵ Ten pat.

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos Finansų įstaigų įstatymas.//

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245489&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2006-11-05

informacijos bei konsultacijų kredito teikimu ir mokėjimų klausimais teikimas; seifo kamerų nuoma; valiutos keitimu (grynaisiais pinigais); atsiskaitymų tarp kredito įstaigų įskaitymas (kliringas); piniginių lėšų saugojimas ir administravimas; įmonių konsultavimas dėl kapitalo struktūros, gamybos strategijos ir su tuo susijusių klausimų, taip pat konsultacijų ir paslaugų, susijusių su įmonių reorganizavimu, pertvarkymu ir pirkimu; su vertybinių popierių emisijomis susijusių paslaugų teikimu; elektroninių pinigų išleidimu ir tvarkymu; investicinių fondų ar investicinių kintamojo kapitalo bendrovių administravimu.

Šiame įstatyme kredito įstaiga turi išimtinę teisę, tai priimti indėlius ir kitas gražintinas lėšas iš neprofesionalių rinkos dalyvių; skolintis iš neprofesionalių rinkos dalyvių viršydama nuosavo kapitalo dydį; atlikti pinigų pervedimus; išleisti ir tvarkyti elektroninius pinigus¹⁴⁷.

Apžvelgsime teisės aktus teisės kurie glaudžiai susiję su elektroninių atsiskaitymų santykiais.

2000 m. liepos 11 d. Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatymas¹⁴⁸. Šis įstatymas reglamentuoja elektroninio parašo kūrimą, tikrinimą, galiojimą, parašo naudotojų teises ir atsakomybę, nustato sertifikavimo paslaugas ir reikalavimus jų teikėjams bei elektroninio parašo priežiūros institucijos teises ir funkcijas.

Elektroninis parašas suprantamas kaip elektroniniai duomenys, kurie susiejami su kitais (pasirašomais) elektroniniais duomenimis ir atlieka pasirašiusio asmens autentifikavimo arba identifikavimo funkciją¹⁴⁹.

Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatymas atstovauja modernių šios srities įstatymų grupei, įtvirtindamas atvirumo arba technologinio neutralumo principą, reiškiantį, kad įstatymas gali būti naudojamas elektroninių duomenų pasirašymo reglamentavimui, nepriklausomai nuo naudojamos technologijos¹⁵⁰.

Š.m. spalio 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos įmonių - „Omnitel“, „Bitė Lietuva“, AB banko "Hansabankas" ir AB SEB Vilniaus bankas, taip pat asociacijos „Langas į ateitį“ iniciatyva buvo pasirašyta "Elektroninio parašo proveržio" programa. Šios

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos Finansų įstaigų įstatymas 3 straipsnis 4 dalis
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245489&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2006-11-05

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatymas//
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=105849; prisijungimo laikas :2006-11-05

¹⁴⁹ M.Civilka, T.Lamanauskas, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė; Vilnius: NVO Teisės Institutas, 2004. P. 165

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatymas//
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=105849; prisijungimo laikas :2006-11-05

programos tikslas, pasiekti, kad per tris metus Lietuvoje elektroninio parašo naudojimas įgautų masinį pobūdį¹⁵¹.

Be abejo svarbus teisės aktas 1996 m. birželio 11 d. Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas¹⁵². Šio įstatymo paskirtis ginti žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo teisę ryšium su asmens duomenų tvarkymu.

Daugelis Lietuvos gyventojų naudojami bankų elektronines mokėjimo kortelėmis ir jomis atsiskaito už pirkinius elektroninėje parduotuvėje, elektroniniai atsiskaitymai, bankų paslaugos internetu, kai klientas pats elektroniniu būdu pateikia asmens duomenis apie savo mokėjimo kortelę. Šiuos duomenis gali pasiekti pašaliniai asmenys. Todėl privalu saugoti kredito įstaigos suteiktas tapatybės patvirtinimo priemones. Sandorio elektroninėje parduotuvėje metu kyla klausimų, susijusių su rizika siųsti kortelės duomenis per internetą ir galimybe, kad duomenis bus atskleisti neįgaliesiems tretiesiems asmenims. Elektroninių transakcijų metu turi būti surenkami tik tie asmens duomenys, kurie būtini joms atlikti. Atliekant elektronines transakcijas turi būti naudojamos šifravimo technologijos sandorio konfidencialumui ir vientisumui užtikrinti.

2006 m. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos 2005m. veiklos ataskaitoje¹⁵³, teigiama, kad Žmogaus privatų gyvenimą gina Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymai Duomenų apsauga turėtų rūpintis kiekvienas žmogus, kurio teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą ryšium su asmens duomenų tvarkymu gina Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas. Vienas iš šios inspekcijos nagrinėtų skundų buvo susijęs su mokėjimo kortele. 2005-09-19 gautas skundas kuriame teigiama, kad parduotuvėje „Topo centras“ perkant prekes ir atsiskaitant už jas AB SEB Vilniaus banko kreditine kortele buvo paprašyta pateikti pasą. Parduotuvės darbuotojas ant kitos kvito pusės nusirašė pareiškėjo asmens duomenis (ir asmens kodą). Atlikus patikrinimą, nustatyta, kad bankas yra sudaręs su parduotuve Kortelių turėtojų aptarnavimo sutartį, kurioje įpareigojo parduotuves darbuotojus kitoje kvito pusėje užrašyti tam tikrus asmens duomenis. Bankas taip rinko perteklinius asmens duomenis ir pažeidė Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą¹⁵⁴.

¹⁵¹ 2006 m. spalio 10 d. parodos „Infobalt“-2006 metu pasirašyta „Elektroninio parašo proveržio“, programa <http://epp.ivpk.lt/naujienos/?idi=23>, prisijungimo laikas 2006-11-09

¹⁵² Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas// http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=231799

¹⁵³ Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos 2005m. veiklos ataskaita Per 2005 m. Inspekcija išnagrinėjo 102 asmenų skundus, atliko 63 asmens duomenų tvarkymo teisėtumo patikrinimus. // <http://www.ada.lt/images/cms/File/veiklos%20ataskaita%202005.pdf>; prisijungimo laikas :2006-11-09

¹⁵⁴ Ten pat

IŠVADOS

Išanalizavus atsiskaitymų elektroninėmis kortelėmis institutą ir jo turinį ir teisinio reglamentavimo aspektus Europos Sąjungoje ir Lietuvos Respublikoje bei išnagrinėjus Lietuvos Respublikos pagrindinių bankų išduodamų kortelių įvairovę ir atsiskaitymo jomis būdus, buvo gautos šios išvados.

1. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme įtvirtinta tik „mokėjimo“ sąvoka, kuria apibrėžiama, kaip įsipareigojimo vykdymas. Tačiau „įsipareigojimas“ autorės nuomone nėra „mokėjimo“ sąvokos elementas.

2. Europos Sąjungos teisės aktuose yra pateikiama „elektroninio mokėjimo“ sąvoka, kuri nėra siejama su tam tikro įsipareigojimo buvimu ir suprantamas kaip lėšų pervedimas elektroniniu būdu. Nei vienas Lietuvos Respublikos teisės aktas neapibrėžia kas yra „elektroninis atsiskaitymas“.

3. Europos Sąjungos valstybėse narėse elektroniniai santykiai reglamentuojami skirtingai. Dėl to šie aktai skiriasi savo turiniu ir negali užtikrinti atsiskaitymų sistemos stabilumo.

Lietuvos Respublikos Mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatyme ir Lietuvos Respublikos Finansų įstaigų įstatyme- mokėjimų kortelių ir kitų elektroninių mokėjimo priemonių išleidimo teisė suteikta tik kredito įstaigoms. Vadinasi kiti rinkos dalyviai negalės išleisti elektroninių mokėjimo priemonių, tai prieštarauja Rekomendacijai 97/489/EB.

4. Mokėjimo paslaugų teikėjai vargu ar gali įtikinamai įrodyti, kad klientas buvo sandorio, atlikto naudojant techniškai saugų elektroninį mokėjimo instrumentą, autorius. Tai svarbu internetinės bankininkystės sandorių atveju. Autorės nuomone mokėjimo paslaugų teikėjams sunku pateikti tokius įrodymus, nes šiuos sandorius galima atlikti naudojant asmeninius kompiuterius, kurių mokėjimo paslaugų teikėjas negali kontroliuoti.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais //Vilnius:Saulužė.2001,ISBN 9955-432-13-6
2. Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas.//
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=231799
3. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas//
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=245489&p_query=&p_tr2
4. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas// Valstybės žinios, 2003 , Nr. 61-2753.
5. Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatymas//
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=105849
6. Lietuvos Respublikos banko įstatymas//
[www.3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=232195](http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=232195)
7. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 85-2581.

Europos Sąjungos teisės aktai , pasiūlymai, pareiškimai

8. Komisijos Rekomendacija 97/489/EC dėl atsiskaitymo už sandorius elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir ypač dėl santykių tarp jas išleidusio ir turinčio asmens//
http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_1?p_id=8995
9. 87/598/EEC: Commission Recommendation of 8 December 1987 on a European Code of Conduct relating to electronic payment//)// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31987H0598:EN:NOT>
- 10.88/590/EEC: Commission Recommendation of 17 November 1988 concerning payment systems, and in particular the relationship between cardholder and card issuer// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31988H0590:EN:NOT>
11. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2560/2001, dėl tarptautinių mokėjimų eurais.//<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001R2560:LT:NOT>
12. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/5/EB dėl tarptautinių kreditinių pervedimų//www.lrs.lt

13. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos 1999/93/EB // http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=34582

14. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo // www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=7879&p_query=d%EBI%20asmen%F8%20apsaugos%20tvarkant%20asmens%20duomenis%20ir%20d%EBI%20laisvo%20toki%F8%20duomen%F8%20jud%EBjimo&p_tr2=2

15. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva iš dalies pakeičianti direktyvą 2000/12/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo 2000/28/EB // http://europa.eu.int/eur-lex/lt/dd/vol/lt_volume_06_3.html.

16. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/12/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo // http://europa.eu.int/eur-lex/lt/dd/vol/lt_volume_06_3.html

17. Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių) // http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=36605

18. Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2000/46/EB dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros // http://www3.lrs.lt/pls/minteri/dokpaieska.showdoc_l?p_id=29438

19. Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti direktyvas 97/7/EB, 2002/12/EB, 2002/65/EB {SEK(2005)1535} <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0603:FIN:LT:HTML>

20. Bendra mokėjimų eurais erdvė, Bendras Europos Komisijos ir Europos centrinio banko pareiškimas < http://www.ecb.int/press/pr/date/2006/html/pr060504_1.lt.html

Specialioji literatūra

21. M.Civilka, T.Lamanauskaitė, G.Osinaitė, ir kt. Informacinių technologijų teisė.-Vilnius:NVO Teisės Institutas, 2004.

22. M.Civilka, Elektroninės komercijos reglamentavimas tarptautinėje ir ES teisėje // http://www.teisininkas.lt/downloads/EK_konsp.pdf

23. Direktorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce < <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>

Moksliniai straipsniai

24. V.Mikelėnas, A. Vileita, A. Taminskas . Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: pirmoji knyga „ Bendrosios nuostatos“. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2001.
- 25.M.Civilka. Elektroniniai atsiskaitymai. Vilnius, 2002. // <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/E-atsiskaitymai.pdf>;
- 26.P.Markovas. Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais// Justitia .Nr. 3. 2000
27. P.Markovas. Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais// Justitia .Nr. 4-5. 2000
28. V.Toločko Atsiskaitymo negrynaisiais pinigais teisinė prigimtis Jurisprudencija, T. (16)
- 29.Z.Čeponytė Elektroninių mokėjimo priemonių suteikimo ir naudojimo sutartys, Juristas Nr. 1,2, 2004.
- 30.R. Bukauskas. Mokėjimo kortelės: bankai priversti peržiūrėti sutartis su klientais// Justitia.Nr. 1-2. 2002.P.37.

Žodynas

31. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.

Interneto svetainės

- 32.<http://www.lba.lt>
33. <http://www.vb.lt>
- 34.<http://www.hansa.lt>
35. <http://www.snoras.com>
- 36.<http://www.dnb nord.lt>
37. <http://www.lb.lt>
38. <http://lt.wikipedia.org>
39. <http://www.bs2lt>
- 40 <http://www.e-server.lt>
41. http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/c_10920060509lt00100030.pdf

42. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos 2005m. veiklos ataskaita.//
<http://www.ada.lt/images/cms/File/veiklos%20ataskaita%202005.pdf>;
60. <http://www.kaunodien.lt/lt/?id=6&aid=31048>;
61. <http://www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=15428>
62. <http://www.euro.lt>
63. <http://www.biznews.lt>
64. <http://www.ashburn.lt>
65. <http://verslas.banga.lt>
66. <http://www.lrs.lt>
67. <http://ivpk.lt>
68. <http://ada.lt>
69. <http://teisininkas.lt>
70. <http://www.kaunodien.lt>
71. <http://www.ecb.eu>
72. <http://www.visaeurope.com>.
73. <http://eurlex.europa.eu>

SANTRAUKA

ATSISKAITYMO ELEKTRONINĖMIS KORTELEMIS ANALIZĖ IR TEISINĖ CHARAKTERISTIKA

Elektroninių atsiskaitymų sritis- nuolatinių eksperimentų, bandymų ir mėginimo sritis. Spartus elektroninių atsiskaitymų santykių vystimasis, naujos bankinės technologijos, įgalinančios mokėjimus ir atsiskaitymus inicijuoti ir vykdyti nematerialioje erdvėje, sąlygoja šiuos santykius „patalpinti“ į teisinius rėmus.

Elektroniniai atsiskaitymai yra vienas iš įdomiausių elektroninės komercijos klausimų, ir gana seniai nagrinėjamas informatikos ir ekonomikos užsienio šalių mokslo atstovų. Ši tema yra novatoriška ir literatūros šia tema nėra daug. Elektroniniai atsiskaitymai yra viena iš labiausiai paplitusių bankinių paslaugų, tačiau ši sritis Lietuvos teisininkams tebėra terra incognita. Lietuvoje šiuo metu teisinė bazė elektroninių atsiskaitymų srityje nėra pakankamai išvystyta.

Analizuota- elektroninių atsiskaitymų (kortelėmis) institutas pagal Lietuvos Respublikos teisę ir jos įgyvendinimas praktikoje. Siekiama atskleisti atsiskaitymo elektroninėmis kortelėmis instituto turinį ir nustatyti elektroninių atsiskaitymų teisinio reglamentavimo aspektus Europos Sąjungoje ir Lietuvos Respublikoje.

Apžvelgta Lietuvos didžiųjų bankų išduodamų kortelių įvairovė, bei jų populiarumas. Išnagrinėtas elektroninių atsiskaitymų teisinis reglamentavimas tiek Europos Sąjungos mastu tiek Lietuvos Respublikos.

Pagrindinės sąvokos: Mokėjimas, atsiskaitymas, elektroninis mokėjimas, kredito kortelė, debeto kortelė, kortelė su magnetine juoste, kortelė su mikroprocesoriumi (lustinė kortelė), bankas emitentas, tarpininkai.

SUMMARY

ANALYSE OF PAYMENT USING ELECTRONIC CARDS
AND LEGAL CHARAKTERISTICS

The field of electronic payments is the field of permanent experiments, tests and tries. Fast development of electronic payments relations, new bank technologies, enabling payments' and transactions' initiative and implementation in immaterial environment, determines these relations to "put" into the legal frame.

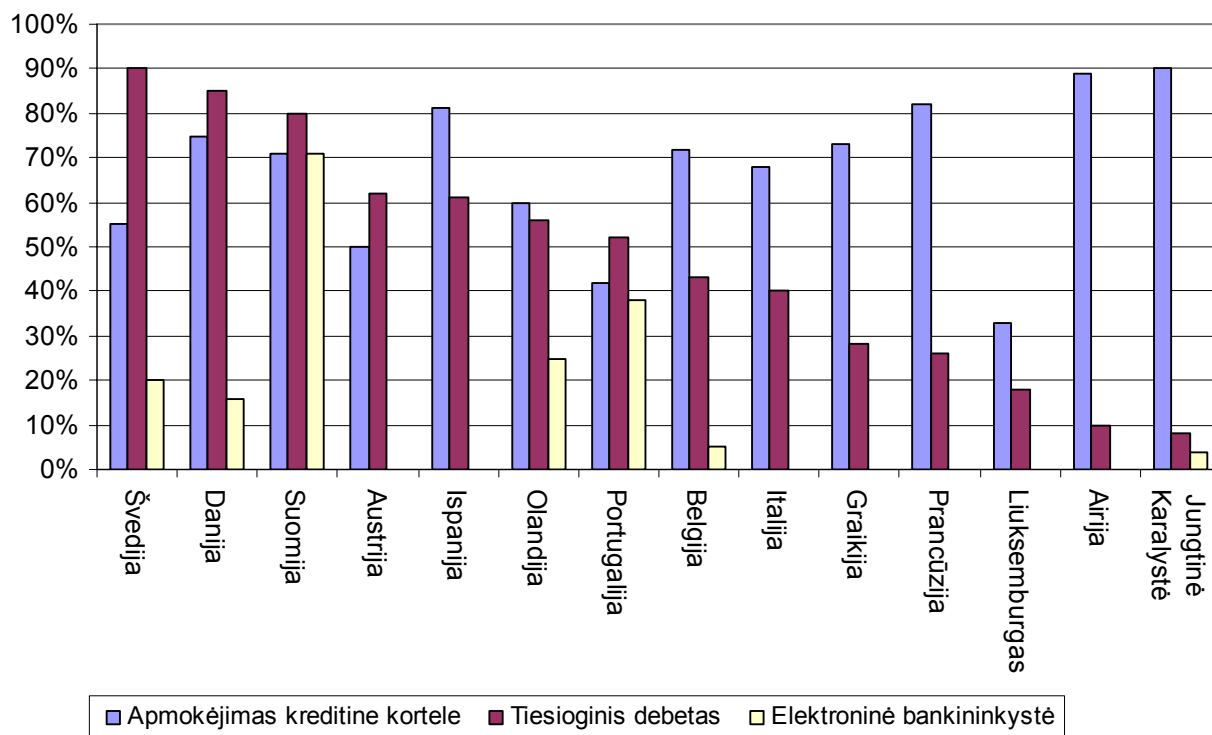
Electronic payment is one of the most interesting questions in e-commerce and it is researched many years by the representatives of informatics and economics science in foreign countries. This subject is innovative. There is a lack of literature. Electronic payment is one of the most common bank services, but this field is still terra incognita for the lawyers of Lithuania. The legal basis in the field of electronic payments is not enough developed.

It is analyzed institute of electronic payments (cards) according to the law of the Republic of Lithuania and its implementation in practice. It is seeking to reveal the content of the institute of payment using electronic cards and to determine legal regulations aspects of the electronic payments in the European Union and in the Republic of Lithuania.

It is overlooked the diversity of the issued cards by the biggest Lithuanian banks, their popularity. It is explored legal regulation of electronic payment in the European Union and in the Republic of Lithuania.

The main definitions: transaction, payment, electronic payment, credit card, debit card, card with magnetic strip, cards with microprocessor (lust card), bank issuer, intermediaries.

Elektroninės komercijos internetinių svetainių pateikti dažniausi mokėjimo metodai

Šaltinis : Directorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce. P.13<
<http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>// <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo laikas-2006-11-01

Tyrimo rezultatai:mokėjimo metodai, naudoti pirkimams internetu, Vokietijoje

Mokėjimo metodas	Respondentai, proc. (galimas daugialypis atsakymas)
Mobilūs telefonai	3,3
Apmokėjimas iš anksto	22,6
Sąskaitų sistemos	54,9
Kreditinės kortelės	62,4
El. paštas	14,4
Internetinis debetas	70,3
Internetinis pavedimas	79
Dokumentinis debetas	40,6
Dokumentinis pavedimas	53,3
Grynais	63,9

Šaltinis : Directorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/
Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce.
P.14//<http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>// <http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf>; prisijungimo
laikas-2006-11-01

3 lentelė.

Lietuvos bankų asociacijos duomenimis, Lietuvoje 2005 m. IV ketvirčio pabaigoje pagrindiniuose šalies komerciniuose bankuose išduota mokėjimo kortelių skaičius sekančiai¹⁵⁵ . :

AB bankas "Hansabankas"	1.067.420
AB bankas „Snoras	559.877
AB DnB NORD	297.139
AB SEB Vilniaus bankas	1.032.628

2006 m. I ketvirčio (laikotarpio pabaigoje) pagrindiniuose šalies komerciniuose bankuose išduota mokėjimo kortelių skaičius sekančiai¹⁵⁶ .

AB bankas "Hansabankas	1.102.343
AB bankas „Snoras	551.716
AB DnB NORD	306.930
AB SEB Vilniaus bankas	1.039.651

O II ketvirčio pabaigoje šalyje pagrindiniai komerciniai bankai išdavė mokėjimų kortelių sekančiai¹⁵⁷ :

AB bankas "Hansabankas	1.144.381
AB bankas „Snoras	583.360
AB DnB NORD	298.338;
AB SEB Vilniaus bankas	1.065.064

¹⁵⁵ [http://www.lba.lt/index.php/lt/29822;prisijungimo laikas 2006-10-20](http://www.lba.lt/index.php/lt/29822;prisijungimo%20laikas%202006-10-20)

¹⁵⁶ [http://www.lba.lt/index.php/lt/29824;prisijungimo laikas 2006-10-20](http://www.lba.lt/index.php/lt/29824;prisijungimo%20laikas%202006-10-20)

¹⁵⁷ [http://www.lba.lt/index.php/lt/29833;prisijungimo laikas 2006-10-20](http://www.lba.lt/index.php/lt/29833;prisijungimo%20laikas%202006-10-20)

Pagrindinių Lietuvos komercinių bankų išduodamų kredito mokėjimo kortelių įvairovė.

Kreditinės kortelės

<p>AB bankas „SNORAS“</p>	<p>„Master Card Classic“ ir „Visa Classic“ , „MasterCard Gold“¹⁵⁸ ir „Visa Gold“- tai visame pasaulyje žinomos prestižinės tarptautinės kortelės, skirtos didesnes pajamas turintiems klientams. Kortelių turėtojui suteiktas kredito limitas iki 20 000 litų (ar ekvivalentas valiuta). „MasterCard Platinum“, „Master Card Žalgiris“. Fiziniam asmeniui bankas siūlo šias tarptautines kredito korteles: „EuroCard“, „MasterCard“ , „Visa“, „Master Card Žalgiris“. Šių kortelių sąskaitos atidaromos litais, eurai arba JAV doleriais. Šiomis kortelėmis galima atsiskaityti Internetu ¹⁵⁹.</p>
<p>AB SEB Vilniaus bankas</p>	<p>„MasterCard Standart / Laisvalaikis“,- tai tarptautinė kredito kortelė, kurios turėtojas gali naudotis kredito limitu be palūkanų bei didžiausiu „Laisvalaikio“ nuolaidų tinklu. „Visa Clasic“- tai populiariausia pasaulyje tarptautinė kortelė, kuria naudojasi daugiau kaip 440 mln. gyventojų. „Visa Classic eurai“-tai tarptautinė kortelė skirta dažnai keliaujantiems po Europos Sąjungos šalis. „Visa Gold“- prestižinė tarptautinė kredito kortelė kurios turėtojui gali būti suteikiamas iki 5 000 JAV dolerių kredito limitas. „Visa „vartojimo kredito“- tarptautinė kredito kortelė. „Visa Classic Revolving“- tarptautinė kredito</p>

¹⁵⁸ Šią naujausios technologijos tarptautinę lustinę mokėjimo kortelę bankas platina nuo 2006-04-20

¹⁵⁹ Kredito kortelės//<http://www.snoras.com/lt/private/cards/credit/>; prisijungimas2006-10-19

	<p>kortelė, kurios turėtojai gali naudotis kredito limitu be palūkanų. „MasterCard Standart“- šia kortele galima atsiskaityti 272 pasaulio valstybėse 14,8 mln. vietų. „Visa Platinum“- prestižinė kortelė skirta didelės pajamas gaunantiems klientams. „American Express“- prestižinė kortelė, pripažįstama visame pasaulyje ir skirta didelės pajamas turintiems asmenims¹⁶⁰.</p>
<p>AB „Hansabankas“</p>	<p>„Citroën Visa“- šios kortelės turėtojui suteikta galimybė nemokamai naudotis 25 dienas kreditu. Taip pat kelionių užsienyje metu kortelės turėtojas ir kartu su juo vykstantys šeimos nariai yra apdraudžiami medicininių išlaidų draudimu ir draudimu nuo nelaimingų atsitikimų. Šios kortelės turėtojui suteikiami specialūs pasiūlymai, t.y. nuolaidos naujiems „Citron“ automobiliams, jų atsarginėms dalims bei aksesuarams. „Subaru Visa“- kortelės turėtojui suteikiamos tokios pat galimybės kaip ir anksčiau paminėtos kortelės turėtojui. tokios pat ; „Visa Classic“- kortelės turėtojui suteikiama galimybė kredito nuo 800 iki 10 000 litų. „MasterCard Standard“, „Visa Gold“- kortelės turėtojui suteikta galimybė naudotis nemokamu kreditu iki 30 dienų. Draudimas kelionių užsienyje metu, skubi pagalba užsienyje praradus kortelę, specialūs kelionių ir poilsio pasiūlymai bei nuolaidos. „MasterCard Gold“, „Visa Platinum“, „MasterCard Platinum“ – šių kortelių turėtojams suteikiami šie privalūmai:</p>

¹⁶⁰ <http://www.seb.lt/lt/wcp/templates/sebcollection.cfmc.asp?>, prisijungimas 2006-10-16

	<p>kreditas, drausimas kelionių užsienyje metu, skubi pagalb užsienyje, saugi programa, specialūs pasiūlymai bei nuolaidos, ypatingos privilegijos specialiose laukiamosiose oro uostų salėse., Pirkimo išsimokėtinai kortelė EGO ¹⁶¹.</p>
<p>DnBNord bankas</p>	<p>„Maestro“, „Visa Electron „- kortelių turėtojui bankas gali suteikti atstatomąjį (dalinio padengimo) kredito limitą. „MasterCard Standart“, „Visa Classic“- šių kortelių turėtojams yra suteikta galimybė naudotis atstatomuoju (dalinio padengimo) kredito limitu, bei galimybė atsiskaityti visame pasaulyje. Bendra „DnB NORD ir MAXIMA „ mokėjimo kortelė –šios kortelės turėtojui atsiskaitydami prekybos centruose „MAXIMA“ naudojasi įvairiomis nuolaidomis, bei bankas gali suteikti atstatomąjį (dalinio padengimo) kredito limitą. „MasterCard Gold“, „Visa Gold“ – šių kortelių turėtojams bankas gali suteikti atstatomąjį (dalinio pakeitimo) arba neprocentinį kredito limitą, bei galimybę atsiskaityti visame pasaulyje. „Visa Business“, MasterCard Business“ – šių kortelių turėtojams, t.y. įmonės vadovams verslo išlaidoms apmokėti .Pirkinius gali kredituoti bankas suteikdamas atstatomąjį (dalinio padengimo) kredito limitą ¹⁶².</p>

¹⁶¹ http://www.hansa.lt/fiziniams30_32.html.(prisijungimas 2006-10-20)

¹⁶² <http://www.dnbnord.lt/lt/private/cards>; <http://www.dnbnord.lt/lt/corporate/cards>(prisijungimo laikas2006-10-20)

Pagrindinių Lietuvos komercinių bankų išduodamų debeto mokėjimo kortelių įvairovė.

Debetinės kortelės

AB bankas „SNORAS“	<p>„Maestro“, „Visa Elektron“ tai kortelės kuriomis galima atsiskaityti Lietuvoje ir užsienyje. Kortelės sąskaita atidaroma litais, eurais arba JAV doleriais. Kortelės turėtojo pasirinkimu, kortelė gali būti apdrausta Mokėjimo kortelių lėšų draudimu.</p> <p>„Maestro“, ši kortelė skirta pinigų išgryninimui bankomatuose¹⁶³.</p>
AB SEB Vilniaus bankas	<p>„ VisaElectron/Maxima/Senukai- tai tarptautinė mokamoji kortelė asmenims skirta ne tik atsiskaityti, bet ir naudotis nuolaidomis VP Market ir Senukų prekybos centruose. Kortelės sąskaita tvarkoma litais. Kortelės turėtojo nurodytam asmeniui papildoma kortelė išduodama nemokamai. Kortelės turėtojas gali įsigyti pirkinių, nesinaudodamas lizingo bendrovių paslaugomis.</p> <p>„Visa Electron/ Statoil/Extra“- tai kortelė, kurios turėtojas gali naudotis dviejų kortelių- „Visa Elektron“ ir „Statoil extra“- privalumais. Kortelės turėtojas gali pasiimti grynuosius pinigus banke, bankomatuose, bei atsiskaityti už prekes ir naudotis STATOIL įmonės nuolaidų sistema.</p> <p>Banko kortelė- skirta atsiskaityti ir pasiimti grynuosius pinigus Lietuvoje. Kortelės sąskaita tvarkoma ir atidaroma litais.</p> <p>„Visa Electron“- šios kortelės turėtojas gali</p>

¹⁶³ Debeto kortelės// <http://www.snoras.com/lt/private/cards/debit> ;prisijungimo laikas 2006-10-20

	<p>mokėti už prekes ir paslaugas bei išsigryninti pinigus .Kortelės sąskaita tvarkoma litais. Šios kortelės sąskaitą galima papildyti Lietuvos pašto skyriuose.</p> <p>„Maestro“-šios kortelės turėtojas gali atsiskaityti 68 pasaulio valstybėse. Kortelės sąskaita tvarkoma litais.</p> <p>„Visa Virtuon“- tai kortelė skirta norintiems atsiskaityti už prekes ir paslaugas interneto parduotuvių svetainėse. Kortelės sąskaita atidaroma ir tvarkoma litais. Interneto parduotuvių svetainėse atsiskaitoma bet kuria pardavėjo siūloma valiuta¹⁶⁴ .</p>
<p>AB „Hansabankas“</p>	<p>„Maestro“, „Visa Electron“- šių kortelių turėtojams padės disponuoti jūsų banko sąskaitoje esančiomis lėšomis - atsiskaityti kortele, išsiimti grynuosius pinigus iš bankomatų. Kortele patogų disponuoti pervedamu darbo užmokesčiu, stipendija, pensija ar kitomis pajamomis¹⁶⁵.</p>
<p>DnBNord bankas“</p>	<p>„Maestro“, „Visa Electron“ – šių kortelių turėtojams bankas gali suteikti atstatomąjį (dalinio padengimo) kredito limitą. Bendra „DnB NORD ir MAXIMA „ mokėjimo kortelė –šios kortelės turėtojui atsiskaitydami prekybos centruose „MAXIMA“ naudojasi įvairiomis nuolaidomis, bei bankas gali suteikti atstatomąjį (dalinio padengimo) kredito limitą.</p>

¹⁶⁴ Debeto kortelės/ <http://www.seb.lt/lt.wcp/> prisijungimo laikas 2006-10-20

¹⁶⁵ Debeto kortelės/ http://www.hansa.lt/fiziniam30_31.html prisijungimo laikas 2006-10-20

Lietuvos bankų asociacijos duomenimis, Lietuvoje 2005 m. IV ketvirčio pabaigoje pagrindiniuose šalies komerciniuose bankuose išduota mokėjimo kortelių skaičius sekančiai¹⁶⁶ . :

AB bankas „Hansabankas“	1.067.420
AB bankas „Snoras	559.877
AB DnB NORD	297.139
AB SEB Vilniaus bankas	1.032.628

2006 m. I ketvirčio (laikotarpio pabaigoje) pagrindiniuose šalies komerciniuose bankuose išduota mokėjimo kortelių skaičius sekančiai¹⁶⁷ .

AB bankas „Hansabankas	1.102.343
AB bankas „Snoras	551.716
AB DnB NORD	306.930
AB SEB Vilniaus bankas	1.039.651

O II ketvirčio pabaigoje šalyje pagrindiniai komerciniai bankai išdavė mokėjimų kortelių sekančiai¹⁶⁸ :

AB bankas „Hansabankas	1.144.381
AB bankas „Snoras	583.360
AB DnB NORD	298.338;
AB SEB Vilniaus bankas	1.065.064

Lietuvos bankų asociacijos duomenimis, Lietuvoje 2005 m. IV ketv. pabaigoje ir 2006 m. I ketv. pabaigoje, operacijų kortelėmis skaičius pagrindiniuose šalies komerciniuose bankuose.¹⁶⁹

¹⁶⁶ [http://www.lba.lt/index.php/lt/29822;prisijungimo laikas 2006-10-20](http://www.lba.lt/index.php/lt/29822;prisijungimo%20laikas%202006-10-20)

¹⁶⁷ [http://www.lba.lt/index.php/lt/29824;prisijungimo laikas 2006-10-20](http://www.lba.lt/index.php/lt/29824;prisijungimo%20laikas%202006-10-20)

¹⁶⁸ [http://www.lba.lt/index.php/lt/29833;prisijungimo laikas 2006-10-20](http://www.lba.lt/index.php/lt/29833;prisijungimo%20laikas%202006-10-20)

Operacijos kortelėmis									
2005 m. IV ketv. pabaigoje (skaičius laikotarpio pabaigoje)									
	AB bankas „Hansabankas“		AB bankas „Snoras“		AB DnB NORD bankas		AB SEB Vilniaus bankas		
	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt	
Grynųjų pinigų išėmimas ATM	5.802	1.586.556	770	268.718	1.300	377.764	4.179	1.411.807	
Grynųjų pinigų išėmimas per EKS	21	804	5	9.276			209	43.444	
Atsiskaitymai už pirkinius	4.854	247.047	177	14.018	918	77.168	10.006	486.651	
Iš viso	10.677	1.834.406	952	292.012	2.218	454.932	14.394	1.941.902	

Operacijos kortelėmis									
2006 m. I ketv.									
Operacijos kortelėmis	AB bankas „Hansabankas“		AB bankas „Snoras“		AB DnB NORD bankas		AB SEB Vilniaus bankas		
	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt	
Grynųjų pinigų išėmimas ATM	5.450	1.436.585	718	264.376	1.273	357.939	4.133	1.396.027	
Grynųjų pinigų išėmimas per EKS	17	2.058	16	37.422			191	43.340	
Atsiskaitymai už pirkinius	5.003	245.861	426	66.585	1.142	113.121	9.757	497.035	
Iš viso	10.471	1.684.503	1.160	368.383	2.415	471.060	14.081	1.936.402	

¹⁶⁹ Mokėjimų kortelių skaičius ir apyvarta //http://www.lba.lt/index.php/lt/29822/; prisijungimo laikas, 2006-09-12

Priežastys, dėl kurių neperkama internetu ES šalyse 2003m., proc.

	Neturi priėjimo prie interneto	Nesinaudoja internetu	Naudotis internetu per brangiu	Nedomina pirkimas internetu	Pirkimas internetu labai komplikuotas	Internetas labai komplikuotas	Neturi kreditinės kortelės	Nepakankamai suprantama kalba	Kiti sprendimai	Nežino
Austrija	58	20	7	34	8	7	10	4	9	0
Belgija	55	31	4	35	5	6	8	2	7	1
Danija	46	31	4	34	9	8	9	3	7	1
Suomija	46	22	3	41	10	6	12	7	8	3
Prancūzija	66	31	8	22	8	7	5	2	5	2
Vokietija	64	20	9	36	10	9	7	3	3	2
Graikija	56	27	3	29	4	4	5	5	6	3
Airija	50	16	4	24	6	5	14	2	5	8
Italija	47	26	3	23	3	4	8	1	5	1
Liuksemburgas	42	34	3	28	5	7	7	1	8	2
Olandija	36	32	7	33	7	6	16	4	11	1
Portugalija	57	20	7	29	6	9	3	3	11	2
Ispanija	56	24	3	21	5	5	3	3	4	1
Švedija	33	37	4	45	13	6	6	5	7	4
Jungtinė Karalystė	58	22	2	25	5	7	8	2	9	2
ES 15	57	25	5	28	7	7	7	2	6	2

Pastaba. Klausimas buvo užduotas 83 proc. ES piliečių, kurie nesinaudojo internetu pirkimams atlikti.

Šaltinis. : Directorate for science, Technology and industry Committel for informatikon, computer and communications Policy/ Working Party on the Informatikon Economy/online payment systems for- E commerce. P. 32//<http://www.oecd.org/dataoecd/37/19/36736056.pdf> prisijungimo laikas-2006-11-01

